

M. Skupina rimmón .

!ωOMp1 M RYA LXX MALOGRANATUM V Granate Luther Socin KBw 74 – rmvn T rvmn, P (strom) zrnatých jablek K – Granatapfel, - baum GB.

Species označuje !ωOMp1 : Nm 20,5 Dt 8,8 Joel 1,12 Hg 2,19 Ct 4,3.13 6,7.11.13.

Jako *požívatina* uvedeno Nm 13,23 Ct 8,2 .

V oboru kultickém vyskytuje se v *imitaci* : na rouchu nejvyššího kněze Ex 28,33 39,24-26 na hlavicích chrámových sloupů I.Rg 7,18.20.42 II.Rg 25,17 Jer 52,22s II.Ch 3,16 4,13 .

HA – RIMMON AŠER BE- MIGRON

34.

I.Sm 14,2

M: וְשֹׂאֵל יוֹשֵׁב בְּקֶצֶה הַגְּבֻעָה תַּחַת הָרִמּוֹן אֲשֶׁר בְּמִגְרוֹן וְהָעֵם אֲשֶׁר עִמּוֹ כָּשָׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ:

LXX: .. EP AKRU TU BUNU HYPO TÉN RYAN TÉN EN MAGÓN .

T: vš,vl jtjb bcjff gjb;t bšjfvlj rmvn dbmgrvn

P: .. bcvfh drmt, tchjt rvmn, dbgb;vn ..

V: .. MORABATUR IN ETREMA PARTE GABAA SUB MALOGRANATO QUAE ERAT IN MAGRON ..

a.

Konsensus svědků zdá se vylučovati pochybnost, že by !ωOMp1 nebylo použito od prvopočátku jako označení určité lokality. Avšak *ojedinělost* tohoto případu a ještě více okolnost, že !ωOMp1 resp jeho plody nalezly již použití ve sféře kultické jako imitace, jsou prvními návěštími nespolehlivosti tradice.

Z 2B a především z 18-20 jest patrno, že tato lokalita jest *nástupišťem* a jako taková protějškem k nástupišti Pelištejských, jež jsme viděli I.Sm 13 (§4c) vypraveno v masce kultického objektu jako “ II. מִצֵּב . Jest přirozeno, že tím spíše jest hledati kultický genre v přítomném HA- RIMMON.

V. 3A 18 19B vyžadují toho přímo. 3A poznal sice Wellhausen jako parenthesis, leč nepokusil se vysvětliti ji jinak než litterárně jako přípravu k 16ss. A přece jest se tázati, jak vyhlížel text, *než* sem přišla tato vložka? Patrně, že jí nebylo zapotřebí, dokud text sám sebou dovoloval líčení 18ss bez zvláštní přípravy; čili, bylo-li

samozřejmě, že Ha-RIMON jest zmíněno pro svůj význam a úkol v dané situaci válečné, totiž jako kultické místo s funkcí nástupiště. Teprve, když tento ráz kultického objektu byl setřen, bylo nutno 18ss připravit v 3A.

Tu pak se mluví o אֶפֶרֶת které jsme zastihli především I.Sm 21 v nemožném sice kontextu, ale v bezprostřední blízkosti ηλα . Totéž אֶפֶרֶת jest dle LXX dosaditi 18 a lze býti v pochybnosti jen o tom, zda ~ψηλαη δωπα jest restituovati přímo na ηλαη δωπα : o kultické povaze lokality nelze býti ani na okamžik na rozpacích.

1/
b.

Svědčí-li takto příslušenství a funkce lokality o přítomnosti λψα , jeví se vzhledem k zmíněnému konsensu starých překladů nepochopitelným, jak mohlo dojíti k čtení !ωΟΜρι a k udržení jeho tak důslednému. Zároveň však jest nápadno, že uvedení svědkové shodují se právě jen v tomto !ωΟΜρι kdežto jinak vykazují značné odchylky co do pojetí kontextu a lokality.

Již Wellhausen postřehl kollisi místních jmen הַגְּבֵעָה a בְּמִגְרֹן . Rozhoduje-li se však pro Gib-a, maje בְּמִגְרֹן za alteraci apelativního !ρᾱγ.μιβ. (tak i Budde-M), ukazují LXX P že tj. jen alternativa: chápou totiž naopak הַגְּבֵעָה jako apelativum, בְּמִגְרֹן jako místní jméno. Tradice o tomto jménu jest ovšem svrchovaně nejistá: proti בְּמִגְרֹן M stojí MAGÓN LXX a proti tomu zase MAGDÓN É MAGRÓN (cod p: MAGDÓN É MAGAÓN) OS 280 vf 140. Z kterého vydání P má Wellhausen bag-goren o něž opírá své !ρᾱγ.μιβ. nelze mi zjistiti; ed Lee má בְּגִבְעֹן čímž prokazuje se lokalisace opět nejnespolehlivějším vodítkem. Nutno přidržeti se prostě faktu, že Recepta staví tu k sobě RIMMON A MAGRON, a nanejvýš viděti v tomto spojení konstrukci s nom.lokale dle analogie EŠEL BA-RAMA §25.

c.

Gall 87s vyvozuje z הַגְּבֵעָה הָאֵלֹהִים I.Sm 10,5 že v Gib-a byla svatyně, jejíž kultickým objektem byl posvátný strom, tj. אֶשֶׁל z I.SM 22,6; opíraje se pak o lokalisaci בְּמִגְרֹן míní, že HA-RIMON „wird nichts mit dem hlg. Baum in Gibeā zu schaffen haben“. Kdybychom chtěli pracovati s identifikacemi, byli bychom zde více než kde jinde oprávněni tvrditi, pravý opak, ježto jednak lokalisace בְּמִגְרֹן ukázala se nespolehlivou, jednak ono אֶשֶׁל nemá jako objekt kultický co činiti se stromem, právš tak, jak toho doklady hledáme zde pro !ωΟΜρι . Sub a. vzpomenuté ~ψηλαη δωπα bylo by pak patrnou ozvěnou הַגְּבֵעָה הָאֵלֹהִים .

Než הַגְּבֵעָה הָאֵלֹהִים jest pro nás zajímavá samo o sobě; k tvaru הָאֵלֹהִים “ Nt snadno se dá předpokládati někdejší ηλαη “ γ . Vyskytuje-li se I.Sm 14 גְּבֵעָה bez charakteristika ηλα nelze při nejmenším popírati možnost, že k tomuto גְּבֵעָה

příslušelo kdysi *také*, jinými slovy, jest dovoleno předpokládati možnost, že toto charakteristikon resp označení objektu z jakéhosi důvodu *vypadlo* z textu.

šjfvlj rmvn T vskutku přímo požaduje komplement š“ mšr, známý z Gn 35,8. To a ukazuje, že T pohlíží na povahu !ωOMp1 tak jako na תִּלְוֶה tam, tak i zde dlužno předpokládati někdejší přítomnost λψα et cons.

Restitucí ““vg !ωμρη λψα τξτ η[βγη τχθβ získáváme pak konečné východisko pro pokus vysvětlení tradice HA-RIMON. Pozoruhodný jest totiž úplný souzvuk תִּלְוֶה s jménem aramejského božstva Rimmon, jehož vokalisace uvádí se právě v souvislost s appellativním תִּלְוֶה (Zimmern KBw 548). Při této souvislosti jest pak pochopitelné, proč bylo radno vypustiti λψα vel ηλα kdežto běžné appellativum bylo nad jiné způsobno uhájiti v textu svou izolovaností, ale v kontextu nijak rušivou posici, takže ani překladatelé nebyli nuceni je opouštěti nebo alterovati, jak jsme to napořád zjišťovali tam, kde M maskuje umělé objekty samorostlým species.

1/ Co praví Budde-M o תִּלְוֶה 19 jest zhola nemyslitelné. V pravdě jest tato situace přesnou analogií Ex 17,11ss a dle 16s tamtéž, předpokládá i zde תִּלְוֶה nějaký objekt, jehož ruce se dotýkají nebo nad ním se vztahují na znamení počátku boje cf zde v.20 a §20b.

N. Skupina tāmár .

ρμᾶTᾶ M FOINIX LXX PALMA V Palme Luther Socin KBw 75, palma K.

Species ρμᾶTᾶ zžito Lv 23,40 a Neh 8,15 o materiálu pro kultické stany τωκσ vedle ηβρ[etc, Joel 1,12 při popisu přírodních katastrof, jako Ps 92,13 v příměru k zdu spravedlivého 1/, tedy *typicky* jako Ct 7,8s *trópicky*.

Imitaci – tedy obdobné užití jako při !ωOMp1 - představuje timórá dle GB „(künstliche) Palme als architektonischer Zierat“. Samo o sobě uvádí se Ez 40,16.22.26. 31,34.37. a to λψα;–λα, (LXX “–λ[;)! Jinde vyskytují se vedle jiných architektonických ozdob: I.Rg 6,29.32.35. Ez 40,25 vedle פְּרוֹבִים I.Rg 7,36 vedle “ אֶרְיוֹת פ (cf I.Rg 13!), 41,18-20 a II.Ch 3,5 vedle שְׁרָפוֹת (cf AD RADICES Gn 35 !). Zvláště konstellace s λψα a dvě poslední místa činí pochybným, zda jest si pod ηρμτ představit pouhou a *čistou* stylisaci palmy. O tom však by bylo třeba pojednati zvláště; zde zajímá nás ρμᾶTᾶ toliko v označení lokalit.

35.

ELIM

Ex 15,27 =

= Nm 33,9

M: וַיָּבֹאוּ אֵילָנָה וְשֵׁם (וּבְאֵילָם Nm) שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים

LXX: KAI ÉLTHON (ÉLTHOSAN B Ex) EIS AILEIM (ELEIN F Ex)
KAI ÉSAN EKEI (KAI EN AILEIM Nm ELEIM F) IB“ PÉGAI
HYDATÓN (bis A Nm) KAI HEBDOMÉKONTA STELECHÉ
(- AI F Ex Nm) FOINIKÓN.

To: v:,ató l:,éjlím v:tamman(úb:,éjlím Nm) t:rój
;asar mabbú;ín d:majin v:šab;ín diqlín

P: v, tv l, ljm vtmn (vb, ljm Nm) ,jt hvj trt;cr,
;jnt, dmjm všb;jn dqljn

V: VENERUNT AUTEM (om Nm) IN ELIM FILII ISRAEL (om Nm)
UBI ERANT DUODECIM FONTES AQUARUM ET SEPTUAGINTA
PALMAE (P.S inverse ordine Nm).

a.

Činí-li Holzinger-M počet תְּמָרִים a עֵינֹת podkladem likalisace Elim, považuje patrně určitá čísla textu za pozdější stylisaci, zamýšlející naznačiti okrouhlým číslem jakýsi značný počet cf Mt 18,22. Než tomuto pojetí odporuje 12 עֵינֹת který ztěžší míní cos jiného, než, že na každý kmen jisraelský připadalo jedno !ψ[. Jest na snadě posuzovati z téhož hlediska také číslo 70. Není vyloučeno, že tímto číslem má býti naznačeno, že תְּמָרִים po 6 při každém !ψ[přisuzují se 12 kmenům: obdobou tohoto počítání byla by tradice o LXX interpretum, recte 70, po 6 z každého kmene (Cornill 320). Nasvědčuje tomu také – v každém případě nápadná okolnost – že vedle λω,α, Gn 21 v Beeršeba jest Elim jediné místo, kde species stromu provázena jest výslovnou zmínkou o vodním zřídle. K scenerii Elim jest si tedy asi představití jistou symmetrii v rozložení עֵינֹת a תְּמָרִים. Již tato kalkulace vede nezbytně k závěru, že čísla tak určitá nemohou se vztahovati k skutečným stromům. Zcela přirozenými však jeví se, jde-li tu o umělé kultické objekty. To pak potvrzuje STELECHÉ LXX – Stammende, (Baum) *stumpft* Menge 527, jež

v doslovné reprodukci příslušného passu LXX objevuje se také OS 211. תַּמְרִים charakterisují se tedy jako objekty druhu phallus.

b.

Zvláštního významu nabývá tento fakt ve spojení termínu תַּמְרִים s Elim. Toto jméno označuje Holzingerovi-M lokalitu, vypravenou „velikými stromy“, Gallovi 28 jsou jím (v důsledku jeho výkladu ηλα !ωλα) vyznačeny „posvátné stromy“. Naproti tomu Holzinger K3 srovnává přímo אֵילִם - Götter a Beer KBw 735 vykládá jméno analogií, obot – Menen: „Geister“ 2/. Tato druhá skupina výkladů jest bližší pravdě potud, že neváže kultický ráz lokality na objekt přírodní, nýbrž nadřazuje jej jakékoli scenerii, podobně jako OS 181: Élthen eis Eleim élthen eis *topon* theu. Naproti tomu odvození אֵילִם od λα ηλα u významu „silný resp posvátný strom“ jevílo se nám pochybným již v §16. Tam přidrželi jsme se odvození z λψια; : že jest dobře možné, dokládá *formálně* etymologie Elim *aries* OS 13; že jest nejpravděpodobnější, následuje právě z faktu sub a. zjištěného, že totiž תַּמְרִים značí umělé objekty a jevíly se nám veskrze formace označené λψα et cons. OS 85 má sice „in quo 12 fontes et 70 palmarum *arbores* moyses repperit“, ale ani pak, když bychom dle toho předpokládali text ~ψρμτ ψλψα nelze tvrditi, že výklad Hieronymův jest směrodatný: jest možno, že jest závislý na řeckém STELECHÉ, nepřesně pojatém, možná také, že za *arbores* vězí ~ψχ[, a pak shledáme při následující skupině, že ani tento *aequivalent* neodporuje přítomnému pojetí אֵילִם a תַּמְרִים jako označení objektův umělých.

c.

Dle Ex 3,18 5,1 etc jest pochod Jisraelských povahy *kultické* . V důsledku toho připadá lokalitě Elim – jistě aspoň pro tradici, jíž jest cílem cesty theofanie Ex 20 – *funkce poutní stanice* . Tedy určení, jež několikrát zastihly jsme při λψα et cons. Tou měrou, jakou kompilací různých vrstev tradičních zastírána byla vždy více tato kultická funkce lokality Elim, byla nutna náhrada v praktickém určení této a jiných stanic, jevící se v jejich vypravení jako stanic, vhodných k odpočinku a občerstvení, tj. v přeznačení kultických objektů a v akcentování blízkosti בָּיִם 3/. Tím se vysvětluje jednak, proč tak ojediněle téměř přichází tu עֵינַת בָּיִם jednak to, že uchytil se tu motiv תַּמְרִים vyznačující species právě tak četnou jako !ωOMρι .

K *formálnímu* vysvětlení tohoto processu lze upozorniti na spojení אֵילִם s תַּמְרִים které připomíná spojení λψα et cons s motivy ηρωμ ηρμμ etc a to mnohem zřetelněji, než při !ωOMρι - kdež λψα bylo asi z textu vymýceno. Ježto pak ρμῶTῶ právě tak jako !ωOMρι vyskytuje se v postavení vlastního jména, místního i osobního, jest míti na zřeteli také možnost, že původně bylo tu spojení s λψα vlastní jméno. Známý názor Wincklerův o Ištar- charakteru postav Tamar –

Rut – Ester (cf AoF 3,67ss) přibližoval by také toto $\rho\mu\epsilon T\epsilon$ pojetí $! \omega O M \rho i$ jako jméno božstva.

d.

Zvlášť pozoruhodný jest dále grammatický mnohočet termínu $\sim \psi \rho \mu \tau$ k němuž motiv $\rho \mu \tau$ zdá se kloniti *právě* v případech, kdy tradice reklamuje pro ně význam species támár. Tak nejen zde, nýbrž i v

IR HAT – TEMARIM

jež přichází Jd 1,16

3,13 absolutně, jako místní jméno, Dt 34,3 a II.Ch 28,15 jako vysvětlivka jména יְרִיחוֹ . Dle tradice – také profánní historie cf GB 578 – vděčí město za toto epitheton „der einstigen Menge seiner Palmen“. Rozhodovati o věrohodnosti tohoto podání bylo by velmi nevděčným úkolem; lze míti o něm rozličné mínění, jak ukazuje Winckler Gesch Israels 2,103ss. V jednom směru však lze asi s bezpečností činiti závěry: ježto palma byla a jest v Palestině dosti častým zjevem (KBw 500) a ještě více proto, že jednak prosté $\rho\mu\epsilon T\epsilon\alpha$ figuruje jako jméno místní I.Rg 9,18etc, jednak vyskytuje se jako takové v

Jd 20,33 ve tvaru בְּעֵל תָּמָר , lze sotva viděti příčinu těchto pojmenování v kvantitativním měřítku, jež uplatňuje svrchu zmíněná tradice (svým plurálem), nýbrž v tom, že pojmenování zakládá se na *zvláštním* významu nebo *povaze* onoho תָּמָר resp תְּמָרִים a to i v tom případě, že jde všude skutečně o species $\rho\mu\epsilon T\epsilon$.

BAAL TAMAR naznačuje zřejmě souvislost pojmenování s kultem; tak právem Gall 88. Týž zaznamenává, že *toto* místo „nach dem targ.= Jericho, der Palmenstadt“. Než ve skutečnosti stojí v T jako aequivalent tohoto jména: mjšr jrchv ! Ježto mjšr, jest známým aequivalentem za $\eta\lambda\alpha$ et cons (cf Gall 27) 4/, a ješto v parafrazi targumu *mizí* termín $\rho\mu\tau$ úplně, jest očividno, že charakteristikon místa vězí jinde než v species תָּמָר , totiž v označení $\lambda[\beta - \eta\lambda\alpha$ - mjšr, . Že také při BAAL T. jedná se o místo, vyznačené formací $\lambda\psi\alpha$ jest pro nás na snadě, pozorujeme-li, že Jd 20,23 uvádí se toto místo jako *nástupiště*. Lze-li se spolehnouti na identifikaci tradice T o B. TAMAR = Jerecho, těžko rozhodovati; že T *mohl* k ní sáhnouti, přesvědčuje sdostatek, že zůstává nejspolehlivějším hledati původ různých těch pojmenování s termínem $\rho\mu\tau$ v kultické povaze míst, při čemž právě tam, kde $\rho\mu\tau$ chce vystupovati jako species, liší se grammatickým číslem od ostatních jmen s tímto termínem. Dle toho jest תְּמָרִים jak při ELIM tak IR HAT-TEMARIM považovati za sekundární úpravu, retušující kultický význam termínu $\rho\mu\epsilon T\epsilon$.

Dalším dokladem, že motiv ρμτ jest průvodcem kultických objektů umělého způsobu, jest i formálně differencované.

36.

TOMER DEBORA

Jd 4,5

M: וְהָיָא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת-תֹּמֶר בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית-אֵל בְּהָר
אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט

LXX: .. EKATHÉTO HYPO FOINIKA DEBBÓRA ANA MESON TÉS
BAMA (B IAMA A) KAI ANA M. TÉS BAITHÉL .. EIS
KRISIN (B EKEI TU KRINESTHAI A).

T: v_hj, j_tb, b_qr_t, b;_tr_vt d_br_h m_tf_rn_c d_jl_h
v_lh d_jq_lj_n b_jr_jch_v p_rd_cj_n b_rm_t, z_jt_jn ;b_dj_n
mšch b_bq_t;t, b_jt s_qj, b_bj_t ,l ;f_r ch_jv_r b_tv_r
m_lk,v_el_qj_n l_vth b_nj j_sr,l l_dj_n, .

P: v_hj b_jt ,j_l d_bt_vr, d,f_rj_m v_el_qv l_vth b_nj j_er,j_l
l_dj_n,

V: ET SEDEBAT SUB PALMA QUAE NOMINE ILLIUS VOCABATUR ..
.. IN OMNE JUDICIUM.

1/ Zda z toho místa lze souditi, že v nádvoří chrámovém byly stromy toho druhu, jest pochybno i Lundgreenovi 56s, ač pro *první* chrám pokládá to za myslitelné. Patří-li však תֹּמֶר do okolí chrámového, náleželo tam nsjvýše jako umělý objekt cf §48 n. 9.

2/ Ehrlich má ad Nm 33 poznámku: „Ueber die wahrscheinliche Aussprache von ~λψα sieh zu Ex 15,27“. Na udaném místě nenalézám však ničeho o tom.

3/ Proto ovšem není vyloučeno, ve skutečnosti že tyto kultické stanice měly také praktický účel toho způsobu. Setřením kultického rázu lokalit vyniklo pak praktické určení *samo sebou* a snad redakcí jen ještě podtrženo ve zmíněném přeznačení (cf § 38c).

4/ Toto mjšrj sotva jest zde bráti v běžném smyslu „rovina“, nýbrž nutno je považovati v každém případě za náhražek složky λ[β v místním jménu, jež nemělo asi urážeti ucho posluchačů; důkazem vědomé úpravy textu jest podložení mjšr, za dubiosní a záhadné i pro T – m;_rh M v *tomtéž* verši !

a.

V lokalisaci Jd 4 vidí Gall 127 a Budde-M ad 1. Kittel-K3 ad 1. záměnu T. D. a ALLON BAKUT, ježto situace Jd 4s odporuje lokalisaci na jihu země. Budde-M s Moorem prohlašuje ptoto také v.5 za glossu, kdežto Gallovi a Kittelovi stačí vyloučení lokalisace z 5A. Záměna připisuje se ovšem glossatorovi a jest Gallovi

dokladem, že T. D. jest považovati za posvátný strom jako ALLON B. Míni-li Gall proti Moore, že interpolátor byl by psal prostě $\omega O \Lambda \alpha$; a nikoli “ Δ . תָּמַר” jest to sice správně usouzeno, ale málo platno pro otázku po správnosti nebo nesprávnosti identifikace obou míst: Budde-M uvažuje např., nevězí-li TOMER D za תָּמַר אֵלֹן I.Sm 10,3 kde Thenius prostě mění dle Gn 35 $\omega O \Lambda \alpha$; opíraje se asi o fakt, že Gn 35 jest jmenována Debora tak jako Jd 4, totiž bez jakéhokoli dalšího průkazu, že té neb oné Deboře jest vyhrazeno příslušenství k $\omega O \Lambda \alpha$; nebo תָּמַר.

Stará svědectví dokládají i zde, že snaha o lokalisace a identifikace jest odsouzena k bezvýchlednosti. Nepřesvědčuje-li o tom BAMA A IAMA LXX, přináší T nádavkem hned celou četu *palem* Debořiných a to: v Jerechu – zase toto město palem! - . Ježto však i „palmový“ *les* byl by jen nepatrnou výbavou ženy významu Debořina, připisují se jí další latifundie, bohaté stromovím i *jiných* druhů : prdcjn – sady v Ramata zjtjn – olivoví v Kik-ata, vedle dalších realit 1/ , celkem na 5 *různých* místech.

Poskytuje-li T text původnější než M, jest ovšem pochybno; ježto mezi jmény objevuje se také רָמָה , o kus dále בֵּית-אֵל a konečně také btvr patrně jako aequivalent מִתְרָה M, jest asi text T výplní M, kterou chtěl targum jíti z cesty rušivé nebo sporné lokalisaci. Nahradil ji pak výčtem míst, jež chlubila se jménem Debořiným: musili bychom považovati školu, z níž vyšel T za nejdobrodružnějších a *nezodpovědných* výmyslů, kdyby tato řada lokalit byla jen plodem bezpodstatné fabulace, nebo jak se obyčejně píše „gelehrte Konstruktion“; problematické prdcjn a reality v Bet-el a Tur malka (n.l) dávají na srozuměnou, že jméno Debořino užíváno bylo velmi zhusta k označení míst, jež byla podle všeho maskovanými kultišti. Z toho násladuje aspoň tolik, že lokalisace v M není záměnou, „die dem Glossator passierte“ (Gall), nýbrž jeho dobrým právem, byť jen právem lokálního patrioty.

b.

Bezohlednost antiky k novodobému zájmu o lokalisaci vyvažuje její pozornost, kterou věnovala *věcné* stránce líčení. 5B označuje TOMER D jako *forum*. Jakkoli kontext budí dojem, jakoby místo děkovalo za tuto funkci osobě Debořině, jest se tázati vzhledem k analogiím, jež jsme poznali – naposledy při $\omega \mu \rho$ I.Sm 14 – zda tomu není právě naopak, tj. zda Debora nevyhledala toto místo pro jeho význam, hodící se její činnosti v Jisraeli; jinými slovy: zda litterární přimknutí TOMER D. k postavě Debořině nevysvětluje se shodou funkce tohoto objektu a tradicí o „soudkyni“ Deboře. V tom případě, že funkce fora přísluší T. D nezávisle na postavě Debořině jest hledati pro složku דְּבוֹרָה jiný výklad. Pravděpodobně jest dán motivem $\rho \beta \alpha \Delta \alpha$ který jsme zjistili také při ALLON BAKUT § 27d.

Poněvadž Jisraelští יִשְׂרָאֵל k TOMER D., jest umístiti tento objekt na *výšině* . Ačkoli pak btvr mlk, T jako pravděpodobná rovnomocnina či varianta za אֶפְרַיִם בְּהָר nedá se přímo využití pro orientaci jeviště v.5, dosvědčuje ;fr T v pojetí „val“ (cf Hb 1,10 etc ap GB) zvýšenou posici pro objekty s DEBORA, ovšem vedle posice v nížině, cf bbq;t .

c.

Velmi informativní jest parafráze T, pokud se týče způsobu, jakým odstraněno z textu tcht a tím ještě více, než v M oddáleno nebezpečí, že T. D mohlo by vzbuditi i jen stín pohoršení jako kultické místo: bqrt, zprostředkuje význam βωψ - bydli, zcela proti mínění M. ; trvt vyhýbá se termínu ρμτ v místním jménu vůbec; patrně z téhož důvodu, aby zastřelo příslušnosti jeho k lokálu umělého typu; na místě toho figuruje ρμτ v appellativní hodnotě jako fundus instructus Debořiných realit. ;trvt samo pojímá Dalman za místní jméno, ale pozoruhodný jest appell. význam ; tr Pa.- bekränzen, schmücken D cf Ps 118,27. Jestliže pak současně pozorovati v T *rozmnožení* případů, kde *stromy* jsou ve spojení s postavou Debory, jest jasno, jakým směrem se tu běře postupem času tradice: čím dále, tím rozhodněji mění se původně určité umělé objekty v stromy, nejprve „posvátné“ nebo aspoň památné, až konečně v T stávají se z nich stromy užitkové.

Ehrlich ad 1. usnadňuje si věc tím, že T. D. prohlašuje za místní jméno. Přítomným resultátům pak vychází vstříc, vida v תָּמַר jako appellativum nikoli „palmu“, nýbrž „sloup“ nebo „kůl“ a to dle

Jer 10,5.

Tu se mluví o תָּמַר מְקֻשָּׁה .

Rothstein v aparátu Ki míní, že ARGXRION TORYETON ESTIN U POREYSONTAI jest plus LXX; avšak poslední aequivalent zřejmě poukazuje k pojetí ρβδ M v původním arab. a aram. „vorwärts treiben“ (GB 151); mimo to TOREYTON objevuje se v ;óbád n : gíd zqjfjn T k čemuž jest srovnati u Dalmana význam ngjd Ex 25,18 To „getrieben (von Metallarbeit)“, kdežto zqjfjn – kůly jest kryto ,jk dql, zqjfjn P cf „palmový špalek tvrdý“ K. Pojetí IN SIMILITUDINEM PALMAE FABRICATA SUNT V blíží se již moderním výkladům, které opírají se o komparativní K. a o מְקֻשָּׁה okurkové pole Jes 1,8 (Duhm-N) a považují תָּמַר za profanní objekt – „Vogelscheuche“ GB, Ehrlich, ač tento zná původní význam „irgend ein senkrecht angebrachter Pfahl“, Tierscheuche“ Rothstein-K1 a méně drasticky „Schutzzauber vor Dieben“ Duhm-N. Pojetí starých svědků tu má rozhodnou přednost, že nevybočuje z *popisného* rámce Jer 10,1ss, v němž nějaké *přirovnání* nemá vhodného místa.

Každým způsobem jest v důsledku vokalisace tomer viděti také v T. D. objekt umělý, zvláště, když DEBORA odpovídá Jer 10,1, יִדְבָּרִי znovu dokazující, jak

houževnatě lpí motiv ρβδ na termínu ρμτ', takže v něm jest spatřovati původní determinaci jeho, kdežto DEBORA jest považovati za pozdější invenci.

1/ bjt šqj, v Bet-el odpovídá ;fr chjvr v Tur malka. Prvé překládá Dalman v Gn13,10 „bewässertes Feld“. Tím by bylo snad umožněno také pojetí bq;t jako apelativa, takže ono olivoví bylo by hledati v Bet-el. Ale parallelismus brmt, a úměrnost termínů b“s“ a ;“ch“ vyžaduje v bq;t, vlastní jméno. Zajímavo, že vedle těchto „stromů“ jmenovány jsou i objekty s vodou a jeskyní v pozadí, tedy s týmiž, jež známe v okolí jiných „posvátných stromů“- lze-li spojití chjvr s hebr ρωξ ηρψξ (Dalman: ausgehöhlter Fels“)

O. Skupina ; éš .

Dvojí význam #[ε : 1. strom, 2. dřevo(GB) mezi jinými okolnostmi umožnil nebo aspoň usnadnil skrytí umělých kultických objektů za samorostlé dítky Flory. Zaslужuje jistě povšimnutí, že kromě dvou případů – Gn 18,1ss a II.Sm 6,5 – nenalezli jsme již nikde termín #[ve spojení s dotyčným kultickým objektem; a ještě z těchto dvou případů jest druhý následkem nejistoty v textu víc než pochybným. Také jinak nebylo v žádném případě neklamným způsobem *vysloveno*, že jde na to meno onom místě o skutečný strom: o [φv Gn 21,33 cf § 24b a později § 48d; také לֵב Jn 4,6 a I.Rg 19,4 V nemůže býti rozhodujícím pro nejistotu ohledně mínění textu a významu slova.

Než termín #[ε vyskytuje se ve SZ jak známo v celé řadě oddílů, kde zcela zřejmě a výslovně mluví se o *kultickém* významu objektů, jím označených.

Při tom jest na prvním místě konstatovati, že v takových případech neobejde se #[ε bez atributu.

Z nich přicházejí pro nás v úvahu !və[]ρ; - saftig grün GB a τωΟβ[ə fem ηΤəβυ[] - dicht belaubt GB, jakožto ty, které v M jsou schopny aequivalence s *attributy* λψα et cons.

V následujícím podán jest přehled oddílů, nejprve, kde se vyskytuje stereotypní rčení רַעְנָן כָּל-עֵץ תְּחַתּוֹ , potom těch, kde se čte !və[]ρ; v jiné souvislosti; na to jsou uvedeny oddíly s τωΟβ[ə v textu, a připojeno několik kollací novozákonních.

Pro stručnost citují se u každého svědka na prvním řádku aequivalenty zkoumaného rčení v odlišení (:) od paralelních určení místních, uvedených o řádek níže, a na posledním, za pomlčkou (-) kultické objekty dotyčných míst :

Dt 12,2

- M: תַּחַת כָּל-עֵץ רֵעֵן
עַל-הָהָרִים הָרְמִים וְעַל-הַגְּבָעוֹת :
פְּסִיל [~ψριωεα] מַצֵּבַת מְזֻבַּחַת -
- LXX: HYPOKATÓ (PANTOS F) DENDRU DASEOS (- ÓS F)
: EPI T,OREÓN T.HYPSELÓN K.E.T. THINÓN
- BÓMUS STÉLAS ALSE GLYPTA
- T: t:chót kl ,ílán ;abbóf
: ;l t̥vrj, rmj, v;l rmt,
- égóréjhón qamathón ,šjrjh vn síl:méj
tá;avathón
- P: tcht kl,jln dmtl
: ;l t̥vr, rm, v;l romto,
- mdbchjhvn qjmthvn chšlthvn
sic/ , ,lhjhvn gljf,
- V: SUBTER OMNE LIGNUM FRONDOSUM
: SUPER MONTES EXCELSOS ET COLLES
- ARAS STATUAS LUCOS IDOLA

I.Rg 14,23

- M: עַל כָּל-גְּבֻעָה גְּבֻהָה :
בְּמֹת וּמִצְבֹּת וְאַשְׁרִים -
- LXX: H. PANTOS XYLU SYSKIU
: EPI P. BUNON HYPSELÓN
- HYPSELÁ K. STÉLAS K. ALSÉ
- T: t“ ,“ ;bvf
: ;l kl rm, mntl,
bmn qmn v,šjrm
- P: t“ kl,“ d;bjt
: ;l kl rmt, drmt,
- ;lvt, vqjmt, vdchlt,
- V: SUBTER O.ARBOREM F.
: S,O. COLLEM EXELSUM
- ARAS ET STATUAS ET LUCOS

II.Rg 16,4

M:

בְּמֹת וְעַל־הַגְּבֻעֹת :

LXX: H.P. XYLUS ALSÓDUS
: EN T.HYPSÉLOIS K EPI T. BUNÓN
T: t“ kl ,“ ;“
: bbmt, v;l rmt
P: t“ kl “ d;bjt
: ;l ;lvt, v;l rmt,
V: SUB O. LIGNUM F.
: IN EXCELSIS ET IN COLLIBUS

II.Rg 17,10

M:
בְּכָל־בְּמֹת 11: עַל כָּל־גְּבֻעָה גְבוּהָהּ
- מַצְבֹּת וְאַשְׁרִים

LXX: H.P. XYLUS ALSÓDUS
: EPI P.BUNÓ HYPS! EN T.HYPSÉLOIS
- STÉLAS K.ALSE
T: t“ kol ,“ ;“
: ;l kl rm, mntl, ;l bmt,
- qmn v,šjrjm
P: t“ kl,“ d;bjt
: ;l kl rmt, drm, ;l ;lvt,
- qjmt, vdchlt,
V: SUBTER O.L. NEMOROSUM
: IN O.COLLE SUBLIMO SUPER ARAS
- STATUAS ET LUCOS

Jes 57,5

M:
תַּחַת סְעָפִי הַסְּלָעִים
- הַנִּחָמִים בְּאֵלִים

LXX: HYPO DENDRA DASEA
: ANA MESON T.PETRÓN
- PARAKALUNTES(+EPI Q) TA
EIDÓLA
T: t“ kl ,“ ;“
: tchvt šqjfj, dkjf,
- dflchjn lt;vvt
P: t“ kl“ d;b,
: tchjt šqjf, dkjf,
- dmtbj,jn bftkr,

V: SUBTER O.L.F.

: SUBTER EMINENETS PETRAS
- CONSOLAMINI IN DIIS

Jer 2,20

M: עַל-כֵּל (om nonn. codd. K Or) גִּבְעָה גִבְהָה :

LXX: H.P. XYLUM KATASKIU

: EPI P.BUNON HYPSELON

T: t“ kl ,“ ;“

: ;l kl rm, mntl,

P: t“ kl ,“ d;bjt

: ;l kl rmt, drm,

V: SUB O.L.F.

: IN O.COLLE SUBLIMO

Jer 3,6

M: וְאֶל-תַּחַת “vg

עַל-כֵּל-הָהָר גִּבְהָה :

LXX: H.P. XYLUM ALSÓDUS

: EPI P. OROS HYPSELON

T: t“ kl“ ,“ ;“

: ;l kl rm, mntl,

P: t“ kl ,“ d;bjt

: lkl tvr drm

V: SUB O.L.F.

: SUPER O.MONTEM EXCELSUM

Jer 3,13

M:

LXX: H.P. XYLUM ALSÓDUS

T: t“ kl ,“ ;“

P: t“ kl ,“ d;bjt

V: SUB O.L.F.

Jer 17,2

M: עַל- (λκ nonn.MSS, Ki) עֵץ הָעֵץ

הָרָרִי בַשָּׂדֶה 3: עַל גִּבְעוֹת הַגְּבֻהוֹת

מִזְבְּחוֹת יִשְׂרָאֵל -

LXX: EPI XYLUM DASEÓS (vv.1-4 Theod sub aster.).

: EPI BUNON METEÓRÓN 3: OREÓN EN AGRÓ

- TA THYSIASTERIA AYTÓN K.
TA ALSÉ A.sc.EPI XYLU

T: t“ kl ,“ ;“

: ;l rm,t, mntł, .. btvrj ,bchql,

- ,jgvrjhvn v,šjrjhvn

P: t“ kl,“ d;bjt

: v;l kl rmt, drm, .. vbtr, vdabro, (!cj.v“)

- dmdchjhvn vdchlthvn

V: LIGNORUMQUE FRONDENTIUM

: IN MONTIBUS EXCELSIS .. SACRFICANTES IN AG..

- ARARUM S. ET LUCORUM S.

Ez 6,13

M: (dl Cornill ap GB)

: תַּחַת כָּל־אֵלֶּה עֲבָתָהּ

אֵל כָּל־גִּבְעָה רָמָה בְּכָל־רֵאשֵׁי הָהָרִים

גִּלְוֵיהֶם סְבִיבוֹת מִזְבְּחֹתָם

LXX: H. DENDRU SYSKIU B I Theod sub Q + EYTHALES Qmg

: H.P. DRYOS DASIAS A om B sub ast o 'Q

EPI P. BUNON H. + EN P. KORYFAIS T. OREÓN

-EIDÓLON T. KYKLÓ T. AI Th sub Q

THYSIAST. HYMÓN

T: t“ kl ,“ ;“

: tchvt kl bvtm, m;fj,

;l rm, mntł, .. bkl rjšj tvrj,

- t;vthvn cchrnvt ,jgvrjhvn

P: t“ kl,“ dmtł

: tchjt kl btmt, ;bjtt,

rmt, drm, .. tchjt kl rjšj tvr,

- ptkrjhvn chdr mdbchjhvn

V: SUBTER O.L. NEMOROSUM

: SUBTER UNIVERSAM QUERCUM FRONDOSAM

IN O.COLLE EXCELSO

- IN MEDIO IDOLORUM V.

II.Ch 28,4

M: : בְּבָמוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת

LXX: H.P. XYLU ALSÓDUS

: EPI T.HYPSÉLON K.EPI T.DÓMATÓN

P: t“ kl ,jln, šfjr,

: ;l mdbch, v;l ;lvt,

V: SUB O.L.F.
: IN EXCELSIS ET IN COLLIBUS

Jer 11,16

M: זֵית רֶעֶנָן יִפֶּה פְּרִי־תֹאֵר
LXX: ELAION HORAIA EYSEION TÓ EIDEI
T: k,jlm zjt, dšfjr brvjh vj,j bchzvjh vcvkjh m̄tln b,jlnj,
P: zjt, ;bjt, šfjr p,r všfj, chzv,
V: OLIVAM UBEREM PULCHRAM FRUCTIFERAM SPECIOSAM

Ps 52,10

M: פְּזִיז רֶעֶנָן בְּבֵית אֱלֹהִים
LXX: ELAION KATAKARPOS
P: ,jk zjt, mšbch, 8
V: SICUT OLIVA FRUCTIFERA

Hs 14,9

M: מִה־לִּי לַעֲצָבִים .... אֲנִי כִבְרוֹשׁ רֶעֶנָן
LXX: TI AYTO ETI KAI EIDÓLOIS .... HÓS ARKEYTHOS PYKAZUSA
T: m, ln, ;vd lmjflch lt;vvt .... bdjnjh kbjrvvn šfjrn
P: m, lj tvb vlftkr, ... ,jk qtrq, ;bjt
V: QUID MIHI ULTRA IDOLA .... UT ABIETEM VIRENTEM

Jer 17,8

M: כְּעֵץ | שְׁתוּל עַל־מַיִם .. שְׁרָשָׁיו .. פְּרִי .. וְהָיָה עֲלֵהוּ רֶעֶנָן
LXX: XYLON EYTHEUN ... RIZA .. KARPOS .. KAI ESTAI EP AYTÓ
STELECHÉ ALSÓDÉ
T: k,jln dštjln ;l ... š“ .. pjrjn .. vjhvn trfvhj :bvf
P: ,jk ,jln, dñsjb ;l mj, .. mšdr ? .. pr, vnhvvn t“ rvzjn
V: QUASI LIGNUM QU. TRANSPLANTATUR SUPER AQUAS .. ET
ERIT FOLIUM EJUS VIRIDE

Ct 1,16

M: עֲרִשְׁנוּ רֶעֶנָנָה
LXX: KLINÉ HÉMÓN SYSKIOS
P: ;rq, dqtrq,
V: LAQUEARIA NOSTRA CYPRESSINA

Ps 37,35

M: כְּאֶזְרַח רֶעֶנָן

LXX: HÓS TAS KEDRUS TU LIBANU
P: ,jk ,jln d;b,
V: SICUT CEDROS LIBANI

Ps 92,11

M: בְּלִחֵי בְשֵׁמֶן רִעְנָן
LXX: TO GÉRAS MU EN ELAIÓ (ELEÓ B) PIONI
P: vsb : tnj (= ballotaní Ki) bmšch, mbcm,
V: SENECTUS MEA IN MISERICORDIA UBERI

15

M: דְּשָׁנִים וְרִעְנָנִים יִהְיוּ...
LXX: EN GÉREI PIONI
P: šmjm, vbcjmn, nhvvn
V: BENE PATIENTES ERUNT

Job 15,32

M: וְכַפָּתוֹ לֹא רִעְנָנָה ..
LXX: RADAMNOS AYTU U MÉ PYKASÉ
P: ET MANUS EJUS ARESCENT

Dn 4,1

M: וְרִעְנָן בְּהִיכָלִי ..
LXX: EYTHALÓN (Theod EYTHANÓN o')
P: 4: šl, hvjt ..... vnjch bhjkl,
V: QUIETUS ERAM ET FLORENS IN PALATIO MEO

Lv 23,40

M: פְּרֵי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנַף עֵץ-עָבֹת
LXX: KARPON XYLU HA ORAIU K.KALLYNTHRA FOINIKÓN K.
KLADUS XYLU (XYLÓN A) DASEIOS
To: péré, ,íláná, ,trúgín lúlabbín vahadaccín
P: p,rj ,jln,šfjr, ,atrúge,vlbvt ddql,vo,co,
V: FRUCTUS ARBORIS PULCHERRIMAE SPATULASQUE
PALMARUM ET RAMOS LIGNI DENSARUM FRONDIUM

Neh 8,15

M: עַל־יְדֵי וְעַל עֵץ שֶׁמֶן וְעַל “ הָדָס וְעַל “ תְּמָרִים וְעַל “ עֵץ עָבֹת

LXX: FYLLA ELAIAS K.F.XYLON KYPARISSINÓN K.F.
MYRSINÉS K.F.XYLU DASEOS
P: qjc, dzjt vq“ dgvz, vtrf, dtrvg, vcvk, d;rb,
V: FRONDES OLIVAE ET F.LIGNI PULCHERRIMAE F.
MYRTI ET RAMOS PALMARUM ET F. LIGNI NEMOROSI

Ez 19,11

M: וַיְהִי־לָהּ בַּמָּוֶת עֵץ אֶל־שִׁבְטֵי מְשָׁלִים וַתִּגְבֶּה קוֹמָתוֹ עַל־בֵּין־עֵבְתָיִם
LXX: RABDOS EPI FYLÉN NÉGEMENÓN KAI HYPÓSÓTHÉ TÓ
MEGOTHEI A. EN MESÓ STELECHÓN
T: vhhv bh šjltvnjm tqjfn mlkjm dgjbrjn lš;bd,
mlkv vr, jm btvqfjh ;l mlkvvt
vhhv lh chvtr, ;šjn, ;l šbt, drvrbn, v,ttrjmt
qvmthvn mn bjnt nvrjbh
V: ET FACTUAE S.EI VIRGAE SOLIDAE IN SCEPTRA
DOMINANTIUM ET EXALTATA EST STATURA EJUS
INTER FRONDES

20,28

M: וַיֵּרְאוּ כָל־גִּבְעָה רָמָה וְכָל־עֵץ עֹבֵת
LXX: P.BUNON HYPSELON K.P. XYLON KATASKION
T: vchzv kl rm, mntl, vkl, jln ;bvf
P: vchzv kl rmt, drm, vkl, jln dmtl
V: O.COLLEM EXCELSUM ET O. LIGNUM NEMOROSUM

Ps 118,27

M: אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתָיִם עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
LXX: SYSTÉSASTHE HEORTÉN EN T. PYKAZUSIN HEÓS
T. KERATÓN T.
P: v,crv ;d, ;djn bšjšlt, ;dm, lqrvth dmdbch, TH .
V: CONSTITUITE DIEM SOLLEMNEM IN CONDENSIS USQUE
AD CORNUA ALTARIS
L: schmüclet das Fest mit Maien
K: važte beránky až k rohům oltáře.

Lc 23,30

LEGEIN T. ORESIN PESATE EF HÉMAS K.T. BUNOIS
KALYPSATE H. (PETRAIS Apc 6,16)
V: .. MONTIBUS .. COLLIBUS OPERITE NOS (PETRIS ABSONDITE apc)
P: .. ltvre, dfelv ;lajn valromoto, dkacojenon valšú;e ʔašav Apc

Delitzsch: ωνσκ τω[βγη–λαω ωνψλαω ωνψλ[ωλπν ~ψρηη λα ..

Apc ~ψ[λσηω

ωνψλ[λπν τω[βγλω

Hs 10,8 .. לְהַרְיִם כְּסֹנִי ..

8A : מִבְּרֵי .. מִבְּרֵי

31

EI EN HYGRÓ XYLÓ TAYTA POIUSIN EN TÓ XÉRÓ TI GENÉTAI

V: .. IN VIRIDI LIGNO .... IN ARIDI ....

P: de,n bqajco, raťibo, holejn ;obdín mono,nehve, bjabíšo,

Delitzsch: ωβψβ ηφ[ψ–ημ ξΛαη; #[β ταζη ωφ[ψ–~αι ψκ

Mt 7,17

DENDRON AGATHON KARPUS KALUS

DENDRON SAPRON KARPUS PONERUS

P: ,jln, tobo, píre šafíro,
v,jln dejn bíšo, píre,bíše,

18

D. AGATHON K. PONERUS

D. SAPRON K. KALUS

P: ,“ ṭobo, p“ bjš,
,“ bjš, p“ ṭobo,

Juda 12

DENDRA FTHINOPÓRINA AKARPA DIS APOTHANONTA
EXRIZÓTHENTA

V: ARBORES AUTUMNALES INFRUCTUOSAE BIS MORTUAE
ERADICATAE

P: ,íloním da,vfí ,ebhvn ví, jtajhún
dlo, pi re, dmítv tenjenevt vacleqv men ;eqorhún

Delitzsch: ρθ[v ~πρωω ~ψμ[π τμε ~[εζ.γι ρπα ψρπ !ψαβ ωτῃΣ.ξ; ψχ[

37.

a.

Frase תחת כל-עץ רענן v běžném překladu „unter jeglichem *grünen* Baum“ (Bertholet-M Dt 12), „unter jedem üppigen Baum“ (Marti-K3 I.Rg 14) s poznámkou „einen grünen dh, immer grünen B.“, „ein üppiger, *einheimischer* nicht verpflanzter Baum“ (K3 v poznámce k Ps 37) vykazuje sice jednomyslnost

výkladu potud, že rozumí se o živém, samorostlém stromu. Ale různost nuancí, jež pozorovati ve výkladu attributu רַעֲנָן nepřispívá valně k ztvrzení dojmu, že tato jednomyslnost zakládá se se na zjištěném a nepochybném výkladu rčení. Ještě hůře jeví se věc ta, obrátím-li se k výkladům oněch oddílů, kde רַעֲנָן objevuje se v jiném spojení; kdežto by bylo očekávati, že právě tyto oddíly poskytnou pro výklad stereotypu náležitou oporu, vidíme pravý opak toho, že totiž רַעֲנָן patří v těchto oddílech k nejistým, ne-li rušivým součástkám, pakli se mu dá výklad podle běžného pojetí ve rčení “תָּ” כָּל-עֵץ” רַ” .

Jer 11,16 shledává Duhm-M nápadnou změnu mluvícího subjektu; קָרָא יְהוָה jest mu tedy mylným rozvedením ταρᾱθᾱ nebo ωαρθ. Než i když odstranil יִפֶּה פָּרִי v ηπεπεψ. naráží v 16B na výrok opačného, nepříznivého smyslu, a mění text ve více než 10 radikálech, „um überhaupt übersetzen zu können“. ; že v náhradu za ztracený znak stromu (פָּרִי) získává jiný עֲלִיָּה ospravedlňuje sotva-ne emendaci, to není hlavní- předpokládané porušení místa: jest nepochopitelné, jak mohlo dojít ke korrupci takového rozsahu, když na *smyslu a věci* se jí proti hladšímu (např. emendovanému)textu nic nezměnilo. Podobně v

Hos 14,9 mění Marti-M לִי v ωλ dle LXX a פָּרִיָּה v ωψρπ ale teprve změnou ωνβψπαω ωψτψν[pro וַאֲשׁוּרָנוּ dostává se k jakés takés možnosti mezi mnohými jinými, o níž mu lze říci jen „man liest wohl am bestem“. Tomu lze rozuměti, uvědomíme-li se, že je to pomoc pro překladatele, který *nějak* text přeložiti *musí* , ale že to není nic pro zjištění, co text původně říci *chtěl*.

V dalším stačí citovati: Pro Duhma-M jest Ps 37,36 „ein phantastisch(!) erfundenes Beispiel für Lehre, dass das Glück der Frevler von kurzem Dauer ist“ – tuto fantastičnost působí však právě pojetí אֶרְוֹ לְבָנָיו רַעֲנָן resp אֶרְוֹ לְבָנָיו

- jako skutečných stromů !

K Ps 92,11 poznamenává Duhm: „Man muss ballotan lesen: *eigentlich* sollte man *stärker* eingreifen dürfen, den wirken *greuli* nebeneinander“. Není divu, že K3 jest bezradným, když situace se nezlepší ani emendací ψτιλoB. již pro Hieronyma uvádí Ki a Mandelkern pro R. Josefa Levitu, který zde „učí“ ρ ! μω #[κ ηψητ ψτνθζ .

Budde-M ad Ct 1,16 : „Dem gegenüber (φρ,[= Bett) bleibt רַעֲנָן *schwierig* , da doch *auch* das Grünen und Sprossen des Lectus genialis ist hier *noch nicht* am Plätze“. Proto asi destiluje tento ap Ki3 na „obrazné naznačení rozkošného spoludlení“.

b.

Z této nejistoty sotva vyvede votum Madelkernovo 694
 βωρρω θωρψ !βωμβ τψρωπαβ ωηωμκ (jež nemohu kontrolovati), poněvadž
 lze ukázati, že ona nejistota jest již staršího data.

Aequivalenty רַעְנָן rozvrženy na jednotlivé svědky, skytají tento obraz :

LXX	P	V	T
ALSÓDÉS 5/1	;bjt 7/2	FRONDOSUS ,-ENS 9/-	bvf 10/2
SYSKIOS 3/1	mtl 2/-	NEMOROSUS 2/-	
(KATA-)			
+EYTHALÓN (1)/1			
DASYS 3/-	;b, 1/1		
PYKAZÓN -/2			
PIÓN -/2		UBER -/2	
KATAKARPOS -/1		FRUCTIFER -/1	
HORAIOS	šfjr, 1/-	VIRENS	šfjr -/2
	bcm, -/2	VIRIDIS	
	qtjrq, -/1	CYPRESSINUS	bjrvvn -/1
LIBANOS		LIBANOS	
	mšbch,	BENE PATIENS	
	rvzjn	ARESCO (1, r ^c)	
	škch	FLORENS	
	njch		

Čítadel zlomků, připojených k aequivalentům, ukazuje počet případů v nichž se vyskytuje ve rčení “ ρ “ [“ κ “ τ jmenovatel, v kolika případech mimo to. K tomu přiřadíme hned přehled aequivalentů za τωΟβ[ε s vpočtením Ez 6,13 :

DASYS 3		CONDENSA 1	
(l: sc KLADUS X.)			
	;bjt	FRONDOSUS 1	m;fj, 1
		FRONDES 2	
		(1 :sc DENSAE)	
KATASKIOS 1	mtl	NEMOROSUS 2	;bvf 1
PYKAZÓN			
STELECHOS	nvrbjh		
	šjšlt,		
	om		om 2 ?

Z těchto tabulek jest zřejmo, že tradice jest čím dále nazpět, tím nejistější ve výkladu termínů רַעְנָן a τωΟβ[ε takže mezi nejpočetnějšími případy ;bvf T a

ALSÓDÉS LXX jest poměr 2 : 1 , z čehož lze souditi, že výklad רַעַנָּן se teprve znenáhla *ustaluje* v konvenci.

Ještě významnější jest rozmanitost tato, hledíme-li k tomu, že výklady těchto termínů i v rámci jednotlivých překladů tvoří nesourodé nebo aspoň pojmově rozdílné skupiny.

V LXX blíží se konvenci nejvíce EYTHALÉS (EYTHALÓN, EYTHANÓN)- schön sprossend, grünend und blühend Pape a PIÓN – fett, feist, wohlgenährt (drys) Menge Pape, jež vyskytují se až na jeden případ (o tom níže), jen *mimo* rčení “vg “ τ . Jiný odstín vyjadřují už KATAKARPOS – mit Früchten versehen, fruchtbar Pape a HÓRAIOS – was eine bestimmte, bes.die Jhreszeit, mit sich bringt, bez.von reifen Sommerfrüchten Pape, reif, blühend, kräftig Menge. Vyskytují se rovněž mimo rčení “vg “ τ . ψρπ M Lv 23 činí tuto nuanci zvlášť pozoruhodnou, ač uvidíme, že nikterak nenasvědčuje tomu, že termín “ ρ náleží stromům živým; zde zaznamenávám jen okolnost, že LXX (uvádí Pape) zná také KATAKARPEIN – die Fruchtopfer verbrennen, a příslušné substantivum KATAKARPÓSIS, značící také *popel* z těchto obětí! Další aequivalenty patří již do kategorie odlišnější: především DASY – dicht Pape, z něhož lze dospěti ke konvenci jen hodně dalekým přenesením významu. A potom, zase s další nuancí, jež zbarvuje představu DASYS efektně: SYSKIOS – ganz umschattet, bedeckt Pape a KATASKIOS – beschattet schattig id, konečně PYKAZÓN – dicht oder fest machend, dichter.: dicht bedeckend, umhüllend mit dem Nebenbegriff des *Schutz* es Pape. Tento poslední moment jest pro nás velice zajímavým, ježto asylovou funkci „posvátných stromů“ měli jsme příležitost nejednou zjistiti; ač ovšem nelze říci s jistotou, že tento moment byl rozhodujícím při volbě aequivalentu, třebaže zvláštní ono λχ M mohlo tu zprostředkovati. Dokladem, že příbuzné SYSKIOS nebylo právě jasným a jednoznačným ani pro LXX, a zároveň dokladem, že přítomná diferenciace aequivalentů není nijak násilnou konstrukcí, jest patrná varianta nebo spíše glossa EYTHALÉS Ez 6,13 Qmg: Pozoruhodné jest dále, že Pape uvádí z Orphea spojení „alsos syskios“, což nelze přece vykládati „zastíněný háj“, nýbrž „zastíněné (posvátné) místo“. Tj. důležitě pro posouzení nejčastějšího termínu ALSÓDÉS – hain artig, buschig Pape. Týž uvádí sice také spojení tak přirozené jako „chória a.“ Acl. H.N. 4,60 ale i „krénai a.“ Eur. I.A. 141 a to pro výklad „hain artig buschig.“ Něco jiného jest, přihlédneme-li k spojení „alsos pontion-heilige Meeresfläche“ Menge a k tomu, že ALSOS značí vedle (či původně, vzhledem k etymologii „alkjos-Tempel Menge“) „Hain ..“ *také* „überh. geweihte Stätte, heiliges Land“ Menge. ALSÓDÉS značilo by tedy v pravém slova smyslu „posvátný“ a to se nepochybně hodí lépe k výkladu XYLON A. (singulár !) než specialisování ve směru významu „háje“ etc, právě tak, jako nevhodný jest tento výklad při ALSOS, jež klade LXX za ηρπα. Klade-li pak LXX týž kmen při

“ ρ #[jest patrné, že oba tyto objekty nemají k sobě daleko ve svém druhu. Naprosto přesvědčující jest konečně OIKUS ALSÓDEIS za בֵּית־אֶשְׁרָיִם Ez 27,6 (sub A), jež ukazuje, že tento aequivalent nemá se skutečným hájem nic společného. – O aequivalentu LIBANOS prokluvíme si při téže rovnomocnině V.

Nade všecko jasněji tu mluví konečně okolnost, že pro τωΟβ[ε nemá LXX jiných výrazů než !və[[]ρ; ; vyjímaje jediné místo, kde klade – STELECHOS – das Stammende, unten an der Wurzel, der S t a mm, Klotz, Block, Pape, tedy bližší určení תַּמְרִים Ex 15 (§35a)!

V P nejčastější výraz ;bjt – densus, frondosus (ad I.Rg 14 Jer 3) Br kryje se s FRONDOSUS V a;bv f T.

;b, ex ;bj – crassus fuit Br odpovídá PIÓN LXX UBER V resp DASYS LXX (CON)DENSUS V.

mtl (pt.Af. tll- obumbrans.- tus?) Br, připomínající (KATA)SKIOS LXX, zahajuje řadu aequivalentů, jichž významová ohebnost rozšiřuje obor užití jejich tak, že nemohou samy o sobě garantovati význačný vztah ke skutečným stromům. Při mtl je to nuance „umbra, simulacrum“ Br, k níž řadí se prostřednictvím novozákonního SKIA Hbr 8,5 etc i hebrejského λχ jehož inklinaci k asylové funkci kultických objektů jsme již měli příležitost poznati. Při šfjr, (cf šfjr T) – pulcher Br ocitáme se mimo to v charakteristice *subjektivního* rázu, právě tak jako u mšabcho, - laudatus, gloriatus Br, připomínajícím daleko více kultickou funkci objektu než nějaký diakritický znak jeho. Zvlášť patrnou jest tato kultická orientace na rvzjm užitém na místě, kde není myslitelné rúzó, - oryza sativa Löw ap Br, nýbrž jen vedlejší forma rvz, (Br), totiž: r,z, - secretum, allegoria, sacramentum Br, což potvrzuje také ALSÓDÉS LXX na témž místě 1/. Snad i pro ;bjt lze viděti v nuanci (occultus) Br možnost přechodu v obor kultický. O bcm, bude zmínka sub e.

,čskach – invenit, potuit, superavit Br a njch, - quietus unikají v charakteristiku zcela všeobecnou a bezbarvou; připojíme-li hned také aequivalenty τωΟβ[ε M, držící v ;bjt a mtl rovnováhu s “ ρ , pozorujeme vedle konvenci dosti blízkého navrebo, - palmes surculus (roub!)Br značné oddálení od ní v šjšlt, - catena Br.

Zvláštností P jsou ony tři rovnomocniny, jimiž universale jln, specialisuje se jako určitý druh. Jsou to vedle rvz, ještě qtjrq, - (amygdalus)= brvš Br= Cypressinus V za !və[[]ρ; a ,c, - myrtus Br za τωΟβ[ε . Čím určitěji zdá se býti v těchto případech potvrzen konvenční výklad problematických atributů, tím ostřeji zase odrážejí se od něho v Piu jiných svědků ony aequivalenty, jež zastupují jiný docela výklad. I tu by bylo lze hledati přechodnost významů vzhledem k affinitě qot̄arqó, + qtrvq, - thuribula Br, obětní myška (k úlitbě), jež II.Ch 2,8 objevuje se místo qtrq, (Br) a ,ocí, + ,cí – sanavit Br; než spokojíme se dotčeným faktem specialisace na místech, kde M klade pouhé charakteristikon – faktem,

dovolujícím, jak uvidíme, podepřítí úsudek o druhotnosti tohoto tradičního stadia. 2/ .

V má již zastoupen moderní výklad !və[ ]ρ; svým VIRENS VIRIDIS, k nimž lze přiřaditi ARESKO a FLORENS, ač toto poslední užito ve smyslu obrazném: při běžném výkladu jest to sice velmi jemné, že V klade toto FLORENS v úvodu ke snu o *stromě* , symbolisujícím Nebukadnesara, ale jemnost ta nemůže býti směrodatna pro rozhodnutí, zda !və[ ]ρ; jest vykládati v tomto směru, ježto !və[ ]ρ; jest arci velmi pravděpodobně voleno vzhledem k následujícímu אֵילַרְא (#/) Dn 4,7 ale nejisto, zda korresponduje s líčením bujarého růstu stromu či *kontrastuje* s osudem jeho(vv.11ss.): k tomuto pojetí aspoň vede njch P, připomínající momentem „betpečnosti“ asylový motiv PYKAZÓN, SYSKIOS LXX; zde ovšem odpovídá tomuto FLORENS řecké EYTHALÓN (EYTHENÓN). Volným přenesením jest samozřejmě BENE PATIENTES. UBER odpovídá, také počtem případů, PIÓN jako FRUCTIFER řeckému KATAKARPOS.

FRONDOSUS a NEMOROSUS sdílí !və[ ]ρ; a τωΟβ[ə a to tak, že první aequivalent má se co do počtu případů k ostatním rovnomocninám V (vyjma NEMOROSUS) jako 12 : 10, což ukazuje, že konvence blíží se k ustálení. Doplňek DENSARE Lv 23 a CONDENSE Ps 118 přiřazuje tuto rovnomocninu k řeckému DASYS, ač aequivalent V značí mnohem rozhodnější přimknutí k představě skutečného stromu. Naproti tomu NEMOROSUS, zvláště ve spojení s LIGNUM, jest pokládati za stopu, vedoucí odchylným směrem; NEMOROSUS – voll Waldung, walddreich (Klotz, Handw.der lat. Spr. 1857) jest v tomto spojení karikaturou; snesitelnější jest již „vertex“n“. sc cypressi Sil. 13,595 ap Klotz. Nad to rozděleno jest NEMOROSUS mezi !və[ ]ρ; a τωβ[κ po 2 případech toliko a ještě ve 2 z těchto případů voleno asi jen proto, že se v textu střetlo s FRONDOSUS, že je tedy vystřídává. V ostatních dvou případech odpovídá jednou SYSKIOS, podruhé ALSÓDÉS. A toto poslední jest patrně považovati za řeckou jeho rovnomocninu, také vzhledem k známé nám již masce LUCUS, stojící vskutku vedle NEMOROSUS Ez 6.

LIBANOS, společné V a LXX, vedlo některé kritiky k dosazení !ωνβλ místo !v[ρ ; předpokládaná alterace jest však nepochopitelnou, když na věci se tím nic nemění.

Něco jiného jest, jestliže !v[ρ nahradilo !ωνβλ proto, že !v[ρ neposkytovalo zrovna nejjistější a pro pozdějšího čtenáře nejvzdělavatelnější představu o zaslíbeném blahu; jestliže tedy !v[ρ *neznamená* to, co chce tradice pozdější. Jen v tom případě pak jest možný také opak – počítaje v to i možnost, že CEDROS LIBANI jest pouhá akkomodace běžného stereotypu אֵרֶז לְבָנוֹן - *právě* toto LIBANOS - !ωνβλ připouští *jiný* výklad ještě (cf sub c.) – a že bylo v předlohách

V LXX voleno místo !v[ρ a to proto voleno, že !v[ρ a !ωvβλ jsou prostě synonyma, která obsahují *stejnou* charakteristiku, a že oba výrazy doznaly v pozdější tradici přeznačení. Tomu nasvědčuje, pro !v[ρ přímo, pro !ωvβλ nepřímě CYPRES SINUS, v němž poznáváme masku λψα et cons : πωρβ (§30).

T postupuje nejjednodušeji svým ;bvf – dichtbelaubt D a m;fj, - pt.pass. Pa. eingehüllt, dicht? cf ;fjá, - Laub, id. Nicméně i tu šfjr společné s P a Hos 14,9 spojené s bjravn = בְּרוֹשׁ M ukazuje na původní *jinoznačnost* termínů !və[]ρ; a τωΟβ[ə anebo, což pro náš účel má stejný význam, že tyto atributy charakterizují #[rozmanitě, ale v podstatě stejně jako *zvláštní* typ dotyčných #[. Tím by se nejpřirozeněji vysvětlovalo, jak došlo k takové rozmanitosti v aequivalentech starých překladů i s variantami druhu LIBANOS - !v[ρ. Pro T dosvědčuje to právě šfjr jež aspoň věcně je dáno v „under every tree of *beautiful form*“ (Etheridge) Dt 12 Tj oproti ;bvf To (Etheridge: „leafy“).

c.

Pochybnosti, že konvenční výklad !və[]ρ; a τωΟβ[ə vystihuje úmysl původního textu, rozhodně sesiluje okolnost, že oba tyto atributy ocitají se Ez 6,13 v parallelismu, druhý ve spojení s ηλα. V důsledku toho lze využití všech příznaků, jež svědčily nám proti spojení !v[ρ #[resp τωβ[v takovém smyslu. Zvláštním způsobem dotvrzují tuto argumentaci rozdíly, jež vykazuje recense LXX, *nemající* tohoto parallelismu. Čtou totiž

LXX A Theo	BUNOS	KORYFAI T. OREÓN	DENDRON	DRYS
I	BUNOS	KORYFAI T. OREÓN	DENDRON	?
Q	BUNOS	(KORYFAI T. OREÓN	DENDRON	DRYS)
Aqu.Symm.	BUNOS			DRYS
B	BUNOS		DENDRON	

Dle toho shodují se LXX A Theod a M patrně také LXX I jehož text přestává s DENDRU SYSKIU (mezera až k 10,17). V ostatních však stojí DENDRON B v reciprocitě s DRYS Aqu,Symm.příp.Q, ježto závorkou označené jest přejato z Theod.

Za těchto okolností jest pohlížeti na #[a ηλα jako na termíny souznačné nebo příbuzné. Tím spíše pak jsou nezbytny závěry, jež lze činiti již z pouhého parallelismu !v[ρ #[a τωβ[ηλα v M. V této sestavě především nemůže “ ρ “ [znamenati „zelený strom“, jak chce konvence, protože i když připustíme konvenční výklad ηλα - dub, nesnáší se universale #[se speciale ηλα leč by !v[ρ dodávalo tomuto universale druhového určení, což však z konvenčního „zelený“ etc není; čili : !v[ρ *nemůže* znamenati, co chce konvence, jak jsme to i z roztříštěnosti

aequivalentů konstatovali. Nad to, odpovídalo-li by “ ρ #[druhu ηλα , stává se *attribut* tohoto, τωβ[přebytným, což jest vyloučeno nejen pro předpokládanou souznačnost, ale i pro *daný* zde parallelismus. Další možnost jest v tom, že dle galla etc (gall 28) značilo by ηλα „posvátný strom“ jako terminus technicus. Pak by odpovídati mohlo zase jedině “ ρ #[nikoliv prosté universale; zbyl by zase *attribut* τωβ[jako přespočetný. Sám o sobě nebyl by rušivým, ježto známe i ηλα s *attributy*, ale to byly *attributy individualisující* , kdežto pro τωβ[žádá konvence význam všeobecné charakteristiky. Z toho všeho následuje, že ani výrazy celé, ani *attributy* jednotlivé neznamenaají to, co chce konvence, nýbrž, že !v[ρ #[jako *celek* odpovídá τωβ[ηλα a že rovněž *attributy* “ ρ a “ [si korrespondují, a to tak, že oba výrazy jsou označením typického druhu objektů jakožto termini technici, při čemž univesale #[jest schopno *nahraditi* ηλα. Mělo-li by již samo ηλα býti term.techn. pro „posvátný strom“, jak míní Gall, *nebyla* by možno recipocita; proto ani #[nemůže znamenati „strom“ , nýbrž *nejvýše* objekt z téhož materiálu.

Jest ovšem počítati s tím, že výsledky z variant Ez 6 LXX nelze bráti za spolehlivé naprosto – pro povahu věci – jakož i s tím, že parallelismu v M mohli vzniknouti mechanickým glossováním text v době, kdy chybělo již porozumění historickému pozadí textu. Proto jest nutno poohlédnouti se po jiných ještě dokladech, a to všeobecnějších, k utvrzení získaného výsledku; těch na štěstí není nedostatek.

Jako racionální minimum při výkladu rčení “ ρ #[λκ jest označiti pro !v[ρ : „věčně zelený“ (immergrün), ježto jinak bylo by toto rčení v kontextu nemožným bombastem. – Nechápu, jak může Lundgreen 24 pojeti se dedukcí z doslovného pojetí λκῶ , 38 n.l však zase je revokovati. – I tak lze však spatřovati v stereotypu jen řečnické upřílišení. Toliko relativní zmírnění této hyperboly přináší posléze také předpoklad, že vzhledem k období “ [ηλα λκῶ jest spatřovati v “ ρ “ [λκῶ terminus technicus pro „posvátný strom“. Ve své všeobecnosti – „pod každým stromem posvátným“ – byl by sice tento termín zcela přijatelným, ježto dovoluje omezení počtu těchto stromů na míru, skutečnost nepřehánějící. Ale shledali jsme, že charakteristikon !vḗ[ρ; a τωΟβ[ῶ pojí se nejen s univesale #[nýbrž také se jmény *druhův* . Jsou to vedle ηλα s τωβ[: חַיִּי Jer11 Ps 52 בְּרִיּוֹשׁ Hs 14 אֶזְרָח Ps 37, s רֶעֶנָּה a v parallelismu s τωβ[#[: ρδη #[, ρμτ , τψζ , !μω #[, σδη Lv 23 Neh 8. Mimo to shledáváme se s jmény druhovými jako aequivalenty za *attributy* : qtrq, P CYPRESSINUS V Ct1, event. rvzjn P Jer 17 za !v[ρ a ,c, P Lv 23 za τωβ[.

Jakmile však takto místo všeobecného určení nastupije druhová pestrost, *uvolňuje* se splynutí universale #[se znakem posvátnosti potud, že tento svazek

nelpí již tak pevně na *pojmu* strom, nýbrž rozptyluje se na více kopnkrétních představ, jinými slovy, v nejlepším případě nejsou ony objekty kultickými jako *stromy*, nýbrž jako *druhy*. Máme-li pak v !v[ρ #[viděti opsání těchto druhů, vyšvihuje se opět hyperbola v “ ρ #[λκῶ nad přiměřenost a nutí k závěru, že stereotypem označená kultická místa nemají své kultické povahy od přítomnosti posvátných stromů samotných (jinak *každé* místo, kde rostla „oliva“, muselo by býti kultickým), nýbrž naopak, že kultická povaha místa *podmiňovala* jejich přítomnost. *Stereotyp* však zřejmě chce uvést vedle jiných kultických míst i místa, právě znakem “ ρ #[jako posvátná vytčená. V důsledku toho jsou nelze v “ ρ #[viděti skutečné stromy, nýbrž kultické objekty *jiného* způsobu.

Dokladem toho jsou ostatně podezřelé okolnosti, za nichž universale #[příp. jeho atributy mění se v specialia: co je to za druh zjt, mšbch, - oliva *gloriata* Ps 52 P? Lze bráti vážně, že rozdíl mezi יֵת a עֵץ שֶׁמֶן Neh 8 je v tom, že „diesses den wilden, jenes den zahmen Oelbaum nezeichnet“(Bertholet-M ad 1.)? Kde by se pak byly vzaly aequivalenty LXX P V za עֵץ שֶׁמֶן ? Dále, jak עֵץ-עֵבֶת Lv 23 rozeznala P jako ,c, ? cf II.Sm 6 ,rz P (§30a). Jak naopak mohla z אֶזְרָח רִעְנָן Ps 37 udělati pouhé ,jln, d;b, ?

Vysvětlení vidím v tom, že jako při λψα et cons, tak i při #[jsou *druhy stromů* jen *maskami umělých kultických objektů*, jež spolu s konvenčním výkladem stereotypu “ ρ #[“ κ “ τ vznikly v době, kdy známost nebo intence vydavatelů rozcházely se s historickou skutečností.

K tomu nyní přímé doklady. Za #[klade LXX v stereotypu “vg “ τ XYLON osmkrát ve spojení עֵץ-עֵבֶת třikrát. Právě tak V v deseti a třech případech. Nechápe-li Duhm-M ad Jer 2,26s proč se překládá עֵץ „dřevo“ místo „strom“, ježto prorok míní tím prý רִעְנָן עֵץ 20, zapomíná, že LXX, činí-li tak vskutku proto, „weil sie an die künstlichen Bildergötter ihrer griechischen Umgebung denkt“, mohla právě touto orientací býti přivedena nebo podporována v intuici pravého stavu věcí. Že však toho nepotřebovala, dokazuje sdostatek aequivalent STELECHOS za רִעְנָן Jer 17 a za עֵבֶת Ez 19. Že tím nemyslí na kmeny skutečných, živých stromů, nýbrž na umělé jich přizpůsobení kultickým účelům, jest očividno.

Z uvedených kollací *novozákonních* soudím, že ještě ve velmi pozdní době byly ony umělé objekty, označené “ ρ #[známy a jejich rozdílnost od živých stromů povědomá. Lc 23,31 poučuje nás, že pro “ ρ #[byly by staré překlady snadno našly vhodné aequivalenty, kdyby vskutku šlo o živé stromy: HYGROS LXX VIRIDIS V a ještě raťíbo, P hodilo by se veskrze a dostačovalo, kdyby opravdu “ ρ bylo jim nepochybně označovalo svěžest domnělých stromů. Zcela správně klade tu Delitzsch proto ξλ doložené jako protivu ωβψ : Ez 21,3 cf Gn 17,24 30,37

nikoliv konvenční רֶעֶנָן . Zda XYLON XÉRON spojuje s objekty “ ρ # [-;“ nějaký přímý vztah, nelze tu vyšetřovati; že jest to pravděpodobno, poznáme níže (sub c.)

Praví-li Ježíš, že s *trní* nesbírají hrozny a s bodláčí fíky, mohl by to býti drastický způsob řeči, ač Jc 3,12 zná také jiná vyjádření téže myšlenky; ale vysvětlení tohoto nelze použití, když navazuje se na to rozlišení mezi „dobrymi“ a „zlými“ stromy a jejich ovocem. SAPROS znamená především „shnilý, trouchnivý(stářím)“ Menge, nedotýká se tedy kvality *druhu* ; PONÉROS – mühselig, schlecht, böse Menge, jako protiva KALOS, aplikuje už skoro obraz na morální jeho podnět, jež ilustrovati na perhorreskovaném kultu bylo jen přiměřeno a snad účinnější než pouhá přírodní ilustrace. Také aequivalenty šfjr, a bjš – malus, malignus Br poukazují tím směrem.

Nejzřetelnějším jest Juda 12: že FTHINOPÓRINA = AUTUMNALES nevystihuje správně mínění autora, ukazuje „carentes fructu“ (?) P při čemž jest zaznamenati, že ,b, P přichází Dt 33,14 v kontextu mythologické povahy. Také DRYs APOTHNONTA sotva lze vyložit „in dem Sinn, dass sie herbstlich erstorben sind (co je to?) und als unfruchtbar sich bleibend todt erweisen“ (Soden ap Holtzmann, Hand. komm.zum NT 1899), nýbrž daleko pravděpodobnější o *umělých* stromech, resp objektech, které z *poražených* stromů zrobeny a zasazeny, na novo jsou zkaženy: proto následuje ještě EKRIZOTHENTA cf Ez 19,10-14.

d.

Až potud brali jsme v úvahu rčení “ ρ “ [“ κ “ τ samo o sobě. Než vyjma Jer 3,13 nevyskytuje se toto rčení nikde v osamocení, nýbrž jest vždy provázeno jedním nebo dvěma *parallelními* určeními posvátných lokalit. Pozorujemeli dále, že podstatou těchto určení jest charakteristikon *terrainu* dotyčných míst, dospíváme k závažnému důsledku, že tutéž charakteristiku musí obsahovati i rčení “vg “ τ , čili, že toto rčení jest celkovým označením posvátného objektu. Byloby snad lze pro některé případy vzítí útočiště k předpokladu, že rčení tj. jen dle schematu interpolováno, ale pro zjev parallelismu v jeho všeobecnosti nelze s tím vystačiti. Zvláště neodbytně vnucuje se tento důsledek tam, kde “ ρ “ [ocitá se v parallelismu s *jedním* toliko určení místa podobného rázu kultického, tj. ρη η[βγ a [λσ . A nesmazatelným dokladem jest Jer 17,2 jak patrně nejlépe z ALSÉ AYTÓN EPI XYLUDASEÓS LXX Qmg.

Je-li takto znovu prokázáno, že “ ρ # [nemůže znamenati konvenční „zelený strom“ , jest na druhé straně přiznati, že tedy tento termín ani při výkladu, vyznačujícím jej jako výraz pro *umělý* objekt, naladí s okolními určeními. Lze však jednak s pravděpodobností ukázati, že tento nelad jest zdánlivý, jednak nalézti pro něj aspoň vysvětlení, jímž zbavuje se toho neladu původní mínění textů.

Za tím účelem sestavíme si v přehled souběžná určení a jejich aequivalenty. Číslice značí počet případů, počet případů, kde dotyčné určení vyskytuje se bez atributu:

M: ~ψμρη ~ψρη η[βγ (3) ηηβγ 4 ψπ[σ ~ψ[λση ημβ 3
~ψρηη ψπαρ η[βγ ημρη
ηβγ ρη
ηδφβ ψρρη

LXX: ORÉ TA HYPSELA 2 BUNOS (2)HYPS.4 MESON PETRÓN HYPSELA
KORYFAI T.O. B. METEÓROS
ORÉ EN AGRÓ DÓMATA
THIS

T: tvrj, rmj, rmt, (2) mntl, 5 šqjf kjfj bmt, 2
rm, mntl,
rjšj t̄
t̄ bchlq,

P: tvr, rm, 2 rmt, (2) drm, 5 šqjf, dkjf, ;lvt, 2
rjšj dt̄ ;lvt, mdbch,
t̄ vdbr,

V: MONTES EXCELSI 2 COLLIS (3) EXC.2 EMINENTES EXCELSA 2
SUMMITAS M. SUBLIMIS 2 PETRAE ARA
MONTES EXC.

Z této tabulky vysvitá, že kromě termínů η[βγ a ημβ objevují se všechny ostatní v průvodu atributů a tím stojí na stejném stupni se stereotypem “ ρ #[. Poznali-li jsme za “ ρ #[stopy *umělého* uzpůsobení ke kultickým účelům, jest na snadě reklamovati tutéž povahu pro ostatní určení; jinými slovy, tato určení nejsou ve skutečnosti značkami *přirozeného* terrainu – „hora“, „pahorek“ etc, nýbrž v konstantním spojení s atributy – motivy ηβγ a ημρ se v aequivalentech prostupují ! – jsou termíny pro kultické lokály *umělého* původu: všeobecniny ρη etc jsou proto atributy *specialisovány* . O ημβ jest to známo a jisto, pro η[βγ poukazují tímto směrem nápadné DÓMATA a zvláště THIS –(Sand)- haufe Menge; pro ρη je příznačné spojení ρηη παρ jež zřejmě snižuje význam terrainu na míru nejmenší a s λκθ vede nepřímě k důsledku, že jedná se o vrcholky, zvlášť přizpůsobené kultu, ježto přece „každý“ nehodil se k tomu od přírody, cf §5; konečně aequivalentem rmt, příslušící atribut mntl, - erhoben D lze bez násilí vyložiti abstraktem (tedy „erhaben“), ač-li mu není přisouditi z pestré směsi významů kmene nt̄ některý z těch, jenž by jej převedly přímo v obor kultický.

S tohoto hlediska sestřen jest pak nelad mezi “ ρ #[a ostatními termíny značnou měrou jako zdánlivý. Pokud se týče rozporu mezi “ ρ #[s jaho (příliš vystupujícím) akcentem na *objektu* příslušné lokality, jest zatím poukázati na dávnou nejistotu a plynulost hranice mezi objektem a lokalitou při výkladu termínu ημβ za něž oproti místním určením LXX T mají: ;loto, pl. ;lavot, - altaria (praes.idolorum)Br mdbch, P a ARA V. Dokonce i za η[βγ má P jednu ;lvt, ! Než se pokusíme o konečné vysvětlení tohoto rozporu, nutno rozhodnouti důležitou otázku, stojí-li termíny, k “ ρ #[přiřazené, všechny na témž stupni, či stává-li mezi nimi poměr nadřadění a podřadění.

Nejčastěji, osmkrát, vyskytuje se η[βγ. Připočteme-li [λσ k ημβ, máme jako u ρη 4 případy proti 8, tedy poměr 1:2. Poněvadž pak ημβ jest známo jako terminus technicus, třeba mu nadřaditi η[βγ jako všeobecnější termín. Že také ρη s attributem jest asi považovati za term.techn. jako ημβ naznačujr okolnost, že aequivalenty HYPSELA a EXCELSA objevují se v attributech ρη po dvakráte. Jako zkouška této kombinace poslouží pozorování, že “ ρ #[vyskytuje se vedle ημβ - η[βγ třikrát, rovněž tolikrát vedle ρη - η[βγ, nikdy však vedle sestavy ημβ - ρη; jestliže tedy mimo to ještě vyskytuje se “ ρ #[(jednou jest izolováno) dvakrát vedle samotného η[βγ, jest na to pohlížeti rovněž jako na sestavu zvláštního a všeobecného termínu, kdežto sestava “ ρ #[- ρη (jednou), k níž druží se חֲבֵרָה Ez 20 jako druhý případ, jeví se jako přiřazení dvou zvláštních termínů. Také konstrukce ημββ a “ ρ “ [λκ τξτ (jen jednou λ[]) oproti důslednému η[βγ λ[(jako při ρη) podporuje svou odlišností názor o různosti stupně mezi termíny ημβ, “ ρ #[na jedné straně a η[βγ na druhé straně.

Význam této klassifikace vynikne zvláště, když nyní přistoupíme k vyšetření vlastního kultického *příslušenství* “ ρ #[a sdružených lokálů. Kultický inventář jejich sestaven jest přehledně v této tabulce:

M:	ξβζμ 3	τωμβ	ηρπα 4	ηβχμ 3	λσπ
	~ψλωλγ	~ψλα			
LXX:	BÓMOS	HYPSELA	ALSÉ 4	STELÉ 3	GLYPTA EIDÓLA EIDÓLA
	THYSIASTERIA 2				
T:	ıjgvr, 3	bm̄n	ıšrjm 4	qmn 2	ıjlmj ııvvt
				qmt,	ııvvt ııvt
P:	ımdbch, 3	ılvt,	dchlt, 3	ıqjmt, 3	ılhj ıglıf,
			chšlt,		ıptkr, ıptkr,
V:	ARAE 3	ARAE	LUCI 4	STATUAE 3	IDOLA DII IDOLA

Z těchto objektů náleží $\eta\mu\beta$ této kategorii jako $\xi\beta\zeta\mu$: *aequivalenty* ;lvt, a ARAE za formaci $\eta\mu\beta$ a rovněž tak v první tabulce uvedené ;lvt, a mdbch , za místní určení $\eta\mu\beta$ dokládají to s jedné strany, jako BÓMOS za $\xi\beta\zeta\mu$ s druhé strany. Právě tak nivelisují se objekty $\lambda\sigma\pi$ - $\sim\psi\lambda\alpha$ - $\sim\psi\lambda\omega\lambda\gamma$ prostřednictvím *aequivalentů* EIDÓLA t;vt ptkr, IDOLA.

Řadí se tedy k sobě $\xi\beta\zeta\mu$ ($\eta\mu\beta$) a $\eta\rho\omega\alpha$ stejným počtem případů jako $\eta\beta\chi\mu$ a $\lambda\sigma\pi$ ($\sim\psi\lambda\omega\lambda\gamma$ $\sim\psi\lambda\alpha$); dle toho patří také k sobě jako inventář jednotlivých kultišť; sestava $\xi\beta\zeta\mu$ $\eta\rho\omega\alpha$ jest i jinak známa a doložena; vzhledem k prostupujícím *aequivalentům* ARA etc jest tuto sestavu přiřknouti lokálu $\eta\mu\beta$ a s ním sdružených [$\lambda\sigma\rho\eta$, držícím početně rovnováhu s $\eta[\beta\gamma$. Vyloučíme-li toto jako všeobecninu, zbývá pro speciální termín “ $\rho\#[$ sestava $\eta\beta\chi\mu$ - , $\sim\psi\lambda\alpha$ tj. inventář, který při $\lambda\psi\alpha$ et cons zvlášť zjevně se rýsuje Gn 28(§22d) a Ex 17.

Vznik zdánlivého rozporu mezi lokálními termíny a objektní povahou sdruženého s nimi “ $\rho\#[$ vysvětluje se nyní zcela přirozeně: jako v případech skupiny D termín $\lambda\psi\alpha$ přechází v tradici na *kamenné* objekty a celou lokalitu, tak zde naopak !v[$\rho\#[$ označuje celou lokalitu s charakteristickým vztahem na *dřevěné* objekty její, týmž zajisté právem, jakým staré překlady analysovaly termín $\eta\mu\beta$ *aequivalenty* ARA etc zase s kamenné objekty.

e.

Další stopy právě popsaného objektního složení lze znamenati na kultické *funkci* “ $\rho\#[$.

V zřetelném odstínění od $\xi\beta\zeta$ příslušícího k $\xi\beta\zeta\mu$, vystupuje v této skupině do popředí ritus $\rho\varphi\theta$ II.Rg 16.17 Jer 11,17 (ad “ $\rho\tau\psi\zeta$) II.Ch 28(bis), opsaný Ez 6 a 20 חַיִּים בְּחַיִּים !טו . Sem patří také asi bcm, Ps 92 P pro !v[ρ . Úlitby $\exists\sigma\nu$ nejsou při $\xi\beta\zeta\mu$ žádnou vzácností, cf Gn 28; shledáváme-li se s nimi Jes 57 Ez 20 vedle $\eta\xi\nu\mu$ Jes a k,c !Bερ.θε Ez, jest to zase jen doložením k popsanému složení inventáře při “ $\rho\#[$.

Ve všeobecném vztahu k lokálům, pokud mezi nimi uvedeno také “ $\rho\#[$, setkáváme se s nsrážkami na obscoenní elementy kultu tak akcentovanými, že nelze je (aspoň ne veskrze) redukovati na obrazné, ve SZ tak obvyklé, charakterisování modlářství od jahvismu. Jes 57 užívá $\sim\xi\nu$, I.Rg 14 zmiňuje se výslovně o hierodulii (ωδεθθ) Jer 3,10 rozvádí to svým נֶאֱמַר אֱתֵּי אֱתֵּי אֱתֵּי נֶאֱמַר kdežto Jer 2,20 3,6 pracuje s obvyklým motivem $\eta\nu\zeta$.

Jest se tázati, zda tyto lokály byly v té scenerii, jak ji dosud známe, tj. při složení ~ψλα ηβχμ (resp “ ρ #[), způsobilé pro kultické elementy toho druhu. Že by „stín posvátných stromů“ – jak se obyčejně soudí z λχε Hos 4,13 – byl zadost učinil normálním požadavkům decentnosti, jest vyloučeno, prostě také proto, že i kdyby bylo kleslo společenské měřítko tak dalece, bylo zcela bezpředmětným vyhledávati zvláštní, kultická místa pro takové účely. Že pak skutečně posvátné háje Arijců nemají nic společného s ALSOS a LUCUS starých překladů, bývá snad někdy přezíráno, ale jest neodbytným závěrem textů sz. Jest tedy třeba ohlédnouti se po doplnění obrazu v tomto směru.

Orientace λχε na asylové funkci λψα et cons, o níž byla zmínka v §32 n. 3, dovedla by nám opatřiti psychologický předpoklad toho, že ony lokály mohly poskytovat útulku orgiastickému kultu, ale nepřispívá nikterak k osvětlení scenerie ve směru otázky, *jak* tato scenerie onen kult *umožňovala* .

Zvláště Hos 4,13 mluví o λχε příliš konkrétně, než aby význam jeho mohl přestati na vztahu k ouhé funkci lokality. λχε patří tu k אֵלֶיךָ a אֵלֶיךָ v parallelismu s רִאשֵׁי הָהָרִים a גְּבֻעוֹת .

Tytéž komplementy nalézáme Jes 57,5-7: הַר-גְּבֻעָה וְנִשְׂאָ s protějškem “ ρ #[, vyznačeným termínem גְּבֻעָה resp חֶלְקֵי-נַחֲלָה .

Rovněž tak Lc 23,30 sdružuje *před* #[31: הָרִים a גְּבֻעוֹת Delitzsch = Hos 10, tvr, a rmt, P. Zde jest útočištný charakter jmenovaných končintak patrný, že tyto termíny nelze bráti za označení terrainu, nýbrž za technické výrazy pro kultická místa. Přes to praegnance sloves nfl a kch nedá se odvoditi z pouhého útočištného rázu těchto míst. Nezbyvá než sáhnouti k vysvětlení, že dotyčné lokality opatřeny byly přímo *skrýšemi* (kch), jež hostily elementy kultu, které by nesnesly plného denního světla.

Tomu nasvědčuje také גְּבֻעָה Jes 57 jako místa *hluboko* položená a ovšem ospravedlňuje to docela, že Hos 4 užito λχε . Tu jmenováno jest vedle אֵלֶיךָ a אֵלֶיךָ též לְבִנְיָה syntakticky velmi nespolehlivé a věcně nepřilíš jisté (§23): nápadno, že 13Ba nemá slovesa a s prvním slovem 13Bb tvoří pouhý výpočet míst uprostřed bezvadného parallelismu 13A a//b a hladkého závětí 13Bb. Místo לְבִנְיָה očekávali bychom sloveso nebo jiný tvar, aby zmírnil kollisi tří termínů v jednom půlverši. Po ρφθ 13A nebylo bychom při לְבִנְיָה daleko od ηνᾱβολ. - Weihrauch GB, a od nápadně vyznamenávaného !ωνβλ. Také Jes 65,3 spojuje ρφθ a לְבִנְיָה jež arcí Kere vokalisuje na „cihly“, což s paralelním !Γ; příšerně kontrastuje; nutno předpokládati, že לְבִנְיָה naznačuje zde místo určené ritu ρφθ a dle toho vokalisovati s ohledem na etymon: ηνᾱβολ. . Při tomto výkladu לְבִנְיָה bylo by jasnějším, jak !v[ρ přišlo k aequivalentům LIBANOS LXX V: právě ρφθ jest nejčtetněji

zastoupeno při “ ρ #[. Ale i groteskní !ωβλη ρ[ψ τψβ ocitlo by se pojednou v okruhu představitelnosti. Naopak zase toto ρ[ψ podává klíč k porozumění scenerie “ ρ #[: ve skutečnosti značilo ρ[ψ *silně rozčleněný nerovný terrain*, tedy prostoupený skalisky a zase roklinami (Socin KBw 707s Lundgreen XXI). Tak v přírodě; není s podivem, že trópicky dostalo se tohoto termínu i kultickým místům, připomínajícím v scenerii terrain toho způsobu. *Věcně* totéž vypovídá přece סַעֲפֵי הַסְּלָעִים Jes 57 (v přesném parallelismu s “ ρ #[) a patrně také בְּשֻׁרָה הָרָרִי, *spíše než*, aby znamenalo „eisame Berge“ (Duhm-M ad Jer 17,2). *Formální* potvrzení obsahuje pak Ez 6,6. Bertholet-M, bráně תְּחִלָּתָהּ מ, činí z autora jemného stilistu, uznává však přece Cornillovu emendaci

ηνᾰβ.φ;ξοτ, ~ψρι[ᾰΨ.η; za „etwas Bestechendes“. I když – z jiných důvodů, než uvádí Bertholet, cf §39c- přidržíme se znění M, jest možnost této emendace vítaným dokladem správnosti *kombinace* o ρ[ψ jako termínu pro lokality s “ ρ #[, sdružené Ez 6,6 i jinak po pravidle s ημβ , jak to ostatně proskakuje také v aequivalentech NEMOROSUS resp LUCUS za !v[ρ ! Takto vypravené lokály “ ρ #[etc nanovo připojují se těsně k oněm s λψα et cons, jež, jak víme, vykazují v pozadí netoliko hroby, nýbrž direktně i *skrýše* : Gn 35,4.
f.

Zřejmě objektní termín !v[ρ #[požaduje neodbytně pátrání po *povaze* označeného tím kultického předmětu. Ponecháme-li stranou možnost, že toto #[vzniklo teprve přizpůsobením ρ[ψ k představě konvenční, jest při všeobecnosti rčení s “ ρ #[přirozeno, že nelze se nadíti příliš četných indicií, jež by přímo charakterisovaly dotčený objekt.

Již výše shledali jsme nutnost viděti v “ ρ #[objekt *umělý*, a to *dřevěný*. Vzhledem k tomu jest nyní všimnouti si případů, jež na první pohled uvádějí v pochybnost toto rozpoznání, ale ve skutečnosti nijak jeho správnost nevyklučují, nýbrž spíše podporují.

Jer 11,16 jest silně porušeno cf Duhm-M, Ehrlich. Tolik jest jisto, že se tu mluví o zkáze יְהוָה שִׁמְךָ symbolu to בֵּית יְהוָה . Dle zvyklosti rozumí se při קָרָא יְהוָה שִׁמְךָ že JHVH naznačil tím své požehnání nad Jehudou, jež bude na něm patrné jako na ůolivě zelenající se“ K. To však není jediná možnost: což, stojí-li toto “vg קָרָא na stejném stupni jako הָבַר עֲלֶיךָ רָעָה 17? Pak ovšem, JHVH „štípil“ K = [φν M (17) Jehudu jako *skutečnou* olivu, ale on se zvrhl v neužitečný „strom“ a zasloužil si tak opovržlivého jména יְהוָה שִׁמְךָ a tím i *osudu*, jež se objektům toho druhu dostávalo. Právě tak jako zde jest rozlišovati αρθ od [φν tak také

Jer 17,8 třeba rozeznávati λτω a [φν nač upozorňuje Ehrlich, an reklamuje pro své význam „verpflanzt“ oproti „gepflanzt“. Podivuhodné vlastnosti stromu-

symbolu, jak je text uvádí, byly by v souhlasu se zvláštní povahou tohoto objektu, naznačenou zase oním רֶעֶנָן a tímto שְׁתוּלִים jež jako 11,16 stojí v protivě k [φν . Známe ovšem případy také, kdy [φν užito i o zřejmě umělých objektech jako ηρπα takže bylo by nejjednodušším, právě naopak přisouditi λτω skutečným stromům. Ale nehledě k nejistému, ale proto přece charakteristickému רֶעֶנָן shledáváme se jak při λψα et cons a ηρπα tak i při “ ρ #[s dalšími ještě podrobnostmi, jež vzaty jsou z představy o skutečných stromech:

Kromě jer 17,8 Juda 12, předpokládajícím ~ψρπ u řečených objektů, tj. především Lv 23,40 a Neh 8,15 s popisem příprav k slavnosti סִכָּת kde mluví se o větvích (עֵנָף) a lupení chvojí (עֵלֵי) s עֵץ עֲבֹת . Že odůvodnění slavnosti Lv 23,43 nevystihuje původního smyslu jejího, netřeba snad dokazovati. V סִכָּת jest asi spatřovati náhradní slavnost za vžitý, ale později perhoreskovaný způsob kultu. Nejen proto, ale i z důvodu věci samé jest se tázati: mělo-li רֶעֶנָן a עֵץ עֲבֹת značiti vskutku určité *druhy* stromů, jak chce aspoň *zde* Recepta, k čemu toto *omezení* materiálu k stánkům, proč především volba materiálu *tohoto* druhu? Vše to dalo by se přece pořídití způsobem jednodušším a *přiměřenějším* k udanému významu slavnosti stany látkovými. Jest tedy patrné, že tyto větvě a lupení jsou nositelé původního smyslu slavnosti, snad i jediným zřetelným zbytkem původní její podoby. Oproti Neh 8 tvoří vyjmenované druhy větví dle pozdější židovské tradice lúláb „den Feststrauss, der zum Zeichen der Freude getragen und geschwenkt wird“ (Bertholet-M ad Lv 23). Patří-li pak tyto rekvizity k סִכָּת , připomínajících živě onen asyl Jona 4,6ss, jest velmi pravděpodobno, že jde tu o doplňek, jímž byly vypravovány umělé ony dřevěné objekty, zahrnuté v termínu “ ρ #[resp “ [. V Ps 118,17 měli bychom ještě poslední stopu tohoto zvyku. A tím by bylo vyjasněno, jak רֶעֶנָן přišlo Jer 11 k souvislosti s τωψλδ a Jer 17 ηλ[(je-li emendace Duhmova a Ehrlichova správnou, také Jer 11).

Další charakteristikon !v[ρ #[dlužno spatřovati v ψριΠ. jako velmi ustáleném motivu. Pro nás je bezvýznamno, má-li Ehrlich pravdu s opravou ψρπ= ψραπ (ex ραπ nom.unit. ηρᾱπο Ast,Zweig GB) Lv 23,43; i kdyby s použitím mezery v LXX dalo se ψρπ odstraniti z Jer 11,16, nedá se obejít na jiných místech a nutno se pokusití jeho výklad.

Abychom dosáhli souladu mezi tímto motivem a umělou povahou příslušných objektů, dalo by se poukázati na *trópický* význam ψρπ jak zvláště Mt 7,17 jej dokládá. Než namnoze jest mluva textu tak konkrétní při ψρπ , že nelze takto hledati vysvětlení sem spadajících případů. Bertholet l.c. míní, že ony plody patřily asi původně na oltář. to by souhlasilo s tím, že “ ρ #[přichází, jak jsme viděli sub.d. , ve sdružení s ηβχμ jíž právě přísluší ηξνμ a Ξσν . Avšak i to nedostačuje

pro případy, kdy $\psi\rho\pi$ figuruje přímo jako součást vyšetřovaných objektů: Jer 17,8 Hos 14,9 Ps 92,15 cf 1,3 a hlavně

Ez 19,11ss. I tu zbavuje se Bertholet-M $\psi\rho\pi$ 14 poukazem na ellipsu v LXX, pokládá je za dittografii předchozího $\delta\beta$. Naopak Ehrlich, klada opět $\psi\rho\pi = \rho\alpha\pi$, má $\delta\beta$ za dittografii. Jak patrně, rozhoduje v obou případech jen odhad. Ve skutečnosti LXX má za $\psi\rho\pi$ 12: EKLEKTOS; klade-li též výraz ve v.14, jest logicky nutno, považovati $\delta\beta$ za druhotné, nikoli $\psi\rho\pi$.

Tím ovšem není řečeno, že $\psi\rho\pi$ znamená konvenční „ovoce“ anebo to, co chce Ehrlich. Aequivalent LXX ukazuje, že tu máme co činiti s neznámou veličinou. Považujeme-li přespočetné $\delta\beta$ za vysvětlující glossu, vede nás význam jeho „plátno, rouška“ přímo k známé nám již rekvizitě lokalit s $\lambda\psi\alpha$ et cons: $\delta\omega\pi\alpha$ cf אֶפֶדֶר I.Sm 2,18 etc. Pak arci nemůže tvar $\psi\rho\pi$ obstáti vedle $\delta\beta$ a Ehrlich aspoň potud vidí dobře; jenže třeba hledati původní formu z $\rho\alpha\pi$ II. – zieren GB, k čemuž pak již EKLEKTOS LXX nemá daleko.

Především však stává se nyní pochopitelnějším, jak toto $\psi\rho\pi$ v této allegorii může býti *ohni* na pospas. Než by mohlo shořeti $\psi\rho\pi$ - ovoce a listí, musí ovšem v *parabole* přijíti dříve רֹיחַ הַקָּדָשׁ – zrovna tak, jako Jona 4,8 než žhoucí slunce začne účinkovati. Živel אֵשׁ pak dlužno vypočítati mezi příslušenství nebo aspoň uvést v popdstatnou souvislost s objekty “ ρ # [. Ve v.14 čteme totiž אֵשׁ מִמִּטָּה jež dokazuje, že se nalézáme v témž okruhu, do něhož patří hořící keř na Sinaj, oheň zpod hole andělovy v Ofra(Jd 6,24) a z bodláku bajky Jotamovy(Jd 9). Že s ohněm nemůže míti skutečný strom pranic společného, jest na bíledni; a přece poznáme níže doklad, jak tradice zachovala sounáležitost ohně a objektů “ ρ # [i potom, když plula zcela ve vodách konvence vidící v nich živé stromy.

Shrnujíce, poznáváme, v עֵץ רֶעֶנָן pokud má význam objektní umělý dřevěný předmět kultický, vyznačený surrogáty ηλ[a $\psi\rho\pi$ jako příslušenstvím.

Bylo by jistě velice podivným, kdyby za takových okolností byl termín עֵץ jako označení kultických objektů omezen jen na stereotyp “ ρ “ [“ κ “ τ a některé zcela všeobecné oddíly. Beze vší pochyby lze asi nalézt případy, kdy toto עֵץ je *lokalisováno*, tj. uváděno ve spojení s určitým kultištěm. V následujícím uvedeny jsou aspoň některé takové případy, jež budou také jakousi zkouškou dosavadních všeobecných výsledků o skupině עֵץ .

1/ Této dvojici rvz, - r , z, odpovídá (Br:cf) dvojice ,arzo, - cedrus a ,rozo, - secretum, mysterium, od níž, míním, vede stopa k stereotypu אֶרֶז הַלְבָּנוֹן M, který jistě neoznačuje ve *všech* případech skutečný cedr libanonský, nýbrž namnoze jest

asi maskou objektů jiného druhu. K zjištění toho bylo ovšem třeba zvláštního pojednání. Zde stačí opřít se o případ, kdy לְבָנוֹן ve vztahu k אֶרֶץ , tradicí předpokládaném, jest určité lokalisováno, totiž v יַעַר הַלְבָנוֹן I:Rg 7,2 : považují za vyloučeno, že tradicí M zprostředkovaná představa „Libanonwaldhaus“ Benzinger-M etc jako síně, nesené cedrovými sloupy, vystihuje skutečný historický stav. Hlavním důvodem jest tu okolnost, že v řadě královských staveb postrádá “ λη “ ψ “ τψβ v tradiční podobě jakéhokoliv rozumného účelu: jediný pohled na rekonstrukci půdorysu (ap. Benzinger-M) ukazuje, že údaj Josepha Fl. o určení síně pro shromáždění lidu jest směšná kombinace, aspoň pro toho, kdo ví, co znamenají pro akustiku a přehlednost shromáždění sloupy ve velkých chrámech, i když není jich tolik jako tamo. Právě proto však, že také text sám – oproti jiným místnostem – mlčí o určení síně, lze s největší pravděpodobností usuzovati, že sloužila k účelům, jež nebylo vhodné sdělit s čtenáři M, totiž k takovým účelům kultickým, jaké v pozdější době nebylo možno v této souvislosti (následuje stavba chrámu JHVH!)) spojit s jménem Šelomo. V tom případě vysvětluje se zcela přirozeně počet sloupů jako kultických objektů – patrně jest si představit sloupy volné, nikoliv zatížené-. Vysvětluje se dále složka יַעַר s ohledem na správný výklad tohoto výrazu (cf §12d a zde sub e.), potom termín בֵּית , a konečně lze odtud hledati původ groteskního לְבָנוֹן oč se pokusíme sub e.

2/ Jiná věc zaslouží ještě zmínky zvláštní: oproti M který opatřuje תַּמְרִים a עֵץ עֲבֹת a pokaždé různým nomen regens, klade P prosté v,c, vedle vlbvt ddql, . Toto lebo, (pl lebé, et lebavoto,) cor, centrum, medulla (plantae) Br skytá možnost zachytiti aspoň trochu pravděpodobný úmysl recipovaného textu II.Sm 18,14 (§12b) s podivným לֵב הָאֵלֶּה . Abšalom skryl se tedy – nebo zůstal vězeti v dutině stromu, tradicí předpokládaného, kteroužto dutinu jest si představit výše položenou, ježto líčení připomíná, že Abšalom jel na mezku. Tím byla v tradici zachována aspoň malá stopa toho, co jest nezbytnou podmínkou k historickému pochopení situace, že totiž jde o asyl Abšalomův. Zůstává obtíž s לֵב אֲבִשָּׁלֹם jež arci není nepřekonatelnou: snadno mohlo se אֲבִשָּׁלֹם vlouditi neprávem, nebo לֵב vzniknouti porušením pod vlivem לֵב 2o .

38.

MARA

Ex 15,23-25

M: וַיִּבְאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכֻלוּ לְשִׁתּוֹת מַיִם מִמִּרְתָּה כִּי מֵרִים הָם עַל-כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ מִרְתָּה ...
וַיֹּרְהוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל-הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם
שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסְהוּ

- LXX: ÉLTHON DE EIS MERRA (N A F) KAI UK EDYNANTO
PIEIN (HYDÓR A F) EK MERRAS PIKRON GAR ÉN DIA
TUTO EPÓNOMASEN TO ONOMA TU TOPU EKEINU
PIKRIA... KAI EDEIXEN AYTÓ KYRIOS XYLON KAI
ENEBALEN AYTO EIS TO HYDÓR .. EKEI ETHETO AYTÓ
(HO THEOS F) DIKAIÓMATA KAI KRISEIS KAI EKEI
EPEIRASEN AYTON .
- T: .. ,réj márírín ,ínín .. v: ,all:féjh jj ,á;á
úr:ma, lmj, úb:címú mj, tmn g:zar ljh q:jám vdjn
vtmn nacc:jéh .
- P: v,tv lmvrat ..men mvrt ..vchvíh mrj, qjc,
v,rmjh bmj,vchljv mj, tmn ,alefh mnvc vdjn
vtmn ncjv .
- V: ET VÉNERUNT IN MARA ..VOCANS ILLIUM MARA ID EST
AMARITUDINEM ..QUI OSTENDIT EI LIGNUM.. IBI CONSTITUIT
EI PRAECEPTA ATQUE JUDICA ET IBI TENTAVIT EUM .

a.

Připustiti jako vysvětlení příběhu v Mara sdělení Lessepsovo (ap Holzinger-M, K3) o jistém druhu „Sauerdorn“, majícím vlastnost textem popsanou, znamenalo by rationalisovati tento zázrak. Cesta tato jest již dávno opuštěna, aspoň v exegezi, jež klade si také otázku, proč tradice právě na tom neb onom místě sahá k divu: tu otázku nelze rozřešiti vystižením kausálního nexu v líčených faktech. V přítomném oddílu pak lze tím méně postupovati touto methodou, ježto text *sám* jeví již tendenci rationalisující: odpomoc v Mara zjednává רָצָה o němž však nijak se nepraví, že by bylo nadáno *nadpřirozenou* jakousi silou; jest tedy míněním textu, že účinku bylo dosaženo zcela přirozenou cestou, a že stačilo právě jen znáti vlastnost onoho #[ε . Než právě tento náběh k rationalisaci budí pochybnosti a otázky. Tak především: proč je to právě #[ε jež se stává prostředkem v tísní? Eliša II.Rg 2,19ss věděl si ještě také jinak rady. Týž jedná samostatně, kdežto Moše jeví se pouhým vykonavatelem rady JHVH. Tomu nasvědčuje konečně, že toto #[ε postrádá jakéhokoli bližšího označení, takže textem předpokládaný *druh* dřeva zůstává tajemstvím Moše, ne-li samého JHVH 1/ .

Pak ovšem právem hledá Marti Gesch.d.isr.Rel.3.Aufl.23 n.2 jiné vysvětlení než k jakému tíhne Recepta: v *kultickém* významu tohoto #[ε . Lituji, že zmínka jeho není mi přístupna; praví-li však k tomu Holzinger-M, že „an Zusammenhang mit dem Baumkultus zu denken ist kein bestimmter Anlass“, lze naopak tvrditi, že máme všechny příčiny hledati tímto směrem, a že Marti vytušil v *zásadě* pravý stav věcí.

V MARA jest totiž nepochybně spatřovati jméno *kultického* místa. Vede k tomu fakt, že v.25 označuje místo jako *forum*, takže Kittel, O Starém Zákoně může tento případ srovnávati s עֵין מִשְׁפָּט Gn 14,7 = Kades vedle תָּמַר הַצֵּץ, tedy se známým kultištěm. Mimo to náleží Mara k stanicím Jisraele na poušti, a ty lze s jistotou označiti za stanice kultické (§35c). Ke všemu ihned ve v.27 následuje stanice Elim se svými „palmami“ a prameny.

Z toho následuje, že #[ε jako ~ψιμ; patří tu k *příslušenství* kultické lokality, že tedy jest kultickým objektem. Jestliže text zbavuje #[ε jakéhokoli bližšího určení, lze v tom viděti úmysl, tímto způsobem zastříti původní mínění, že #[ε jako posvátný předmět způsobil onu proměnu vod mocí utajených v něm božských sil. Provedením tohoto úmyslu nabyt zároveň příběh racionálnosti, již jsme prve konstatovali.

To by byla jedna eventualita z kultické povahy #[ε v tomto oddílu. K druhé vede okolnost, že motiv ηρψ kromě v. 25A objevuje se v parafrasi sám חֶק וּמִשְׁפָּט 25B jako Jos 24,26 v ηρᾱωOT (§ 9a). Ježto výrazy tyto spolu s následující parenesou 26 blíží se pozdějšímu *nomistickému* pojetí sz historie, jest počítati také s redakcí kontextu, jež tendenčně využila danou látku k diskreditování kultu, proti němuž byla zaujata. Pak ovšem ηρψ bylo by jí výrazem, značícím poučení o škodlivosti #[ε (jako kultického objektu) pro vody Mara, a process s ním rovnal se *ikonoklasmu* oproti *installaci* tohoto kultického objektu při první eventualitě.

Které z obou pojetí otvírá zřetelnější výhled k skutečnému věcnému podkladu tradice, o tom můžeme aspoň jakéhosi pokynu dojíti vyšetřením poměru ηρψ 25A a jeho parafraze 25B 26, čili zjištěním, v jakém poměru jsou motivy ηρψ na jedné straně a ρμ na druhé, jak co se tkne věci, tak původnosti v kontextu.

b.

K ρμ náležející ~ψιμ; známe již odjinud jako pozadí kultických objektů. Zde vystupuje silně do popředí lícně, takže třeba pátrati, nepřisluší-li zde ~ψιμ; větší význam pro lokalitu než jinde – v tom případě bylo by postavení #[ε jako charakteristika tohoto kultického místa oslabeno – anebo vysvětliti, jak ~ψιμ; nabylo této váhy, jestliže jí nemělo od počátku. K tomu nutí také pozorování, že tomuto ~ψιμ; náleží vskutku v historii exodu význačné místo a že dokonce ideově spojení : ~ψιμ; a dřevěný resp kultický objekt není v přítomném oddílu ojedinělým.

Ex 17,1ss vyvádí Moše (za *nedostatku* vody) ~ψιμ; úderem מַטֵּה v skálu, přičemž rekuruje v.5 k 14,16 kde Moše rozděluje ~ψᾱ týmž מַטֵּה. Tyto účinky מַטֵּה odpovídají léčivému účinku #[ε v našem oddílu, čili svědčí pro to, že původně šlo

tu o demonstraci kultického významu a funkce těchto dřevěných objektů. V tom utvrzuje pak zvláště doubletta Num 20,7ss kde úder ve skálu komentuje pozdější pojetí jako *vzpouru* proti JHVH!

Než také pro druhou eventualitu – ikonoklasmus – nalézáme nápadnou analogii v Ex 32,20s kde Moše *pálí* „zlaté tele“ a prach sype do vody, kterou pak dává lidu pít ! I při této epizodě jedná se tedy především o dřevěný objekt, nanejvýše se zlatými ozdobami (jako v §8b); dále pozorujeme, že přes průzračnou tendenci kontextu není setřeno spojení kultického objektu s ~ψιμ; jako *nápojem*.

To vede k dalším úvahám o funkci ~ψιμ; . Wellhausen ap Holzinger-M míní k Ex 15,26 že je to „ein wenig glücklicher Versuch, v.25B auf die Sanierung des Wassers zu beziehen.“ Pochybují, že redakce našeho oddílu měla své cíle, a není příčiny domnívati se, že *nedovedla* obratně jich dosáhnouti. Z toho, že jich nelze dnes již postřehnouti, nic nenásleduje. Za to třeba si všimnouti tím více toho, co tato redakce sama napovídá o povaze příběhu, a z toho pak činiti závěry o skutečném stavu věcí. Parenese 26 zmiňuje se o אֲשֶׁר-שָׁמְתִי בַּמִּצְרִים s přípovědí, že v případě poslušnosti vůči JHVH *nebude* takových v lidu jisraelském. To má v kontextu smysl jen tenkrát, když jeho míněním jest, že právě požíváním vod v Mara nastala epidemie podobná egyptským; že tedy Jisraelští *proto* nemohli pít vod Mara, nikoliv, že jich nepili dokud Moše je neučinil požitelnými.

A opět nebyla by tato epidemie izolovaným zjevem: nastává rovněž – nehledě ani k Ex 32,35! – následkem požití masa Nm 11,33ss v Kibrot hattaava a Nm 21,4ss následkem nedostatku *vody* a zošklivení si many. Mezi těmito obdobami figuruje tedy ~ψιμ; jako prostředek dějinné pragmatiky, jež osudy Jisraele uvádí v souvislost s chováním jeho vůči JHVH.

Motiv ρμ pak jeví se jen jako zvláštní případ v tomto *širším* okruhu kárné idey. Již tato podřaděnost naznačuje, že sotva jest jej považovati za motiv, který by ve skutečnosti příslušel k MARA, nýbrž že původním motivem jest tu právě ono ηρψ . Ehrlich hájí tento radic proti ηαρ LXX P tím, že prosté ukázání #[ε nestačilo, aby Moše věděl, co s ním počítí. To sice nijak nepřesvědčuje ježto při rationalisující tendenci Recepty lze také předpokládati jako její mínění, že Moše znal účinek #[ε a potřeboval jen, aby mu bylo ukázáno, že a kde jest k nalezení v Mara. Ale příznačným jest jistě, že M *chce* oproti jiným svědkům zachovati motiv ηρψ . Pro nás je to pokynem, abychom se tázali, zda tento motiv není v úzké souvislosti s #[ε a MARA. Toto jméno ve spojení s objektem #[ε vybavuje přirozeně spojení motivu ηρψ s λψα et cons v ELON MORE a ηαρ v EL ROI , JHVH JIR-E . S výhradou, že tj. jazykově přípustno, dá se pak pro příslušnost motivu ηρψ uvést *mvrt* P za ηρμ M.

c.

Přímý důkaz o kultické povaze #[ε v Mara a tím také pro ostatní závěry o něm možno si zjednotit odhodláním hledat v samé Receptě stopy původního stavu věcí. Takovéto odhodlání není snadným při plném vědomí o souverrenitě, s kterou *mohly* – což se často přehlíží – a místy vsutku nakládaly s textem sz různé jeho redakce, když narazily v tradici na prvky, nevhodné pro jejich sběratelský účel. Tentokrát však nejen konečný výsledek, skytající řešení tak lákavé, nýbrž i povaha textu samého opravňuje k tomuto pokusu.

Mám na mysli נִסִּי וְאֵי 25Bb. Toto ησν a jím zprostředkovaný myšlenkový okruh, zračící se v Dt 33,8 Ps 95,8s 106,14.32 jest pravým hlavolamem exegeze: Ex 15 Dt 33 „pokouší“ Mošeho JHVH, kdežto všude jinde jest podnětem ησν *lid* ; jak srovnati obé a jak si představiti toto ησν se strany JHVH ? Příznačno jest, že o Moše není nikdy užito ησν vůči JHVH, nýbrž αργα a že ησν nevyskytuje se o lidu vůči *Moše*. Nelze tedy říci, že ησν dá se užiti o JHVH i o člověku navzájem, jako jest tomu při βψρ. Nýbrž, že v této nesrovnalosti jest problém.- Mimo to 25B jest konstruováno souřadným וְאֵי .. וְאֵי , jež dává očekávati v obou členech souhlasné nebo srovnatelné výroky; zatím však ““vg קִי וְאֵי *koliduje* s ησν : mělo-li by naznačovati zkoušku Moše v obtížné situaci, způsobené hořkou vodou, a v poslušnosti vůči pokynu JHVH, muselo by ησν předcházeti 25Ba, ne naopak.

Formálně i věcně hladký text vznikne předpokladem אֱלֹהִים אֱלֹהִים σνε ~ωω φπωμω θξ ωλ ~φ ~ωω resp אֱלֹהִים ηψ místo ησν .

Postup událostí jest za tohoto předpokladu přesnou analogií Jos 24,25s, pokud se týče 25Ba i ve výrazech. JHVH NISSI jako označení kultického objektu známe již z Ex 17. Ale i v samém pragmatickém okruhu tradice objevuje se toto σν v Num 21,8 jako nosič měděného hada, *remedia* to při epidemii „ohnivých hadů“. Z toho pak lze usuzovati, že i zde připadla tato funkce objektu #[ε=σν a že jádrem epizody jest *installace* tohoto kultického objektu.

Objekt takového druhu však byl vedle Moše zákonodárce nesnesitelným v očích pozdější doby. Kdyby toto σν bylo zde ojedinělým zjevem, bylo by možno mysliti na náhodnou korruptelu jako vysvětlení recipovaného נִסִּי nebo odmítnutím emendace říci, že redakce by byla závadné σν vypustila krátce vůbec. Ale již analogie právě uvedené ukazují, že σν nedalo se jen tak beze všeho jednoduchým způsobem vymýtit. σν prostupuje tradici o exodu tak, že tlí i na jménech, tvořících či zachycujících samu historii Jisraele v době exodu: nejen JHVH NISSI ale nepochybně také MASSA Ex 17,7 děkuje za svůj původ tomuto objektu. Kdežto válečné historické pozadí připouštělo konservování JHVH NISSI, nutily ostatní případy k přetvoření látky motivem, který by formálně navazoval na daná jména a

věcně vyhovoval požadavkům dějinné pragmatiky. Tyto vlastnosti má právě motiv $\eta\sigma\nu$ a MASSA jest prototypem, jehož odlišky nalézáme nejen v $\#[\varepsilon$ Ex 15 $\sigma\nu$ Nm 21 nýbrž i v povšechném pragmatickém schematu, vyznačujícím zpracování historie exodu: reptání proti JHVH a trest za to. Jeví se tedy $\eta\sigma\nu$ jako *motto* pragmatické revise.

Vzhledem k tomu, že v stanicích exodu jest spatřovati místa kultická, dlužno připustiti možnost, že původní tradice, podávající líčení exodu ve způsobu kultických dějin (cf Ex 3,12 5,1), byla pragmatizována dle onoho principu již dříve, než nabyla podoby nynější, v níž kultický živel jest zastřen ve prospěch nomismu tj. že výstražnými doklady „horlivosti“ JHVH polemisovala tato první revise proti závadnému kultu. Teprve pozdější době bylo pak vyhrazeno očistiti památku Moše od podezření z modlářství, jež době exodu bez rozpaků připisuje ještě Am 5,26. Než není bezpodmínečně nutno předpokládati toto přechodné stadium litterární: jakmile se přikročilo k pragmatizování dějin exodu a vymýcení závadných kultických elementův, bylo hned nutno *motivovati* nějak zjevy toho druhu, jako byly zmíněné epidemie nebo, pokud jsou vyličený jako následky „reptání“, motivovati právě *toto* chování lidu. S výjimkami „modlářství při teleti“ 2/ a epizody v Baal-peor Nm 25, přičtené na vrub *svodu* Midjánských, jsou ostatní případy „reptání“ motivovány čistě vnějšími nedostatky nebo nebezpečím, v nichž se ocitá lid při svém exodu, tedy okolnostmi, jež neopravňovaly sice lid k „reptání“, ale k očekávání a dožadování se *pomoci* JHVH, v jehož jménu vyšli. Původní tradice vskutku dala lidu nalézt tuto pomoc v prostředích kultických, ale pragmatika pod dojmem perhorreskovaného kultu přičinila ideu pomsty JHVH za provokaci nedůvěřivosti, tj. vsunula motiv „reptání“. Zrovna hmatatelnou jest však slabina této pragmatiky v tom, že *de facto* ve všech těchto případech *dostane* se lidu pomoci v situaci, vyvolávající reptání, ale v zápětí následuje zase trest za tuto vzpouru. Právě epizoda MARA objasňuje, proč se pragmatická revise ocitla na této šikmé ploše: s maskováním $\#[$ jako kultického charakteristika lokálu MARA, se zastřením kultického rázu věci vůbec, nezbylo než *vysunouti* z *pozadí* kultiště $\sim\psi\mu$ tak jako při MASSA Ex 17. Podobně asi vznikly také pointy v ostatních případech „reptání“ : vyřazením charakteristického objektu a posunutím periferie do popředí. V Kibrot hattaava je to z pozadí $\lambda\psi\alpha$ et cons známé $\rho\beta\theta$ a totéž asi v Num 21, běře-li ohled na nejbližší příští stanici אֶבְרָתָא kde dle všeho šlo o kultiště *podzemní* (Gall 38), ač-li ovšem epizoda „ohnivých hadů“ nezůstala bez určité lokalisace proto, že konservováno $\sigma\nu$ jež asi bylo součástí jména lokality. Jestliže v Ex 15,23ss jest dle toho postavení $\sim\psi\mu$ sekundární, jest takovým nutně i motiv $\rho\mu$ což v negaci souhlasí s výsledkem sub

b.

Pokud se týče formální stránky adaptace $\sigma\nu$ v motiv $\eta\sigma\nu$ není třeba se domýšlet, že by byla náhodnou nebo z nouze volenou konstrukcí: to by pak ovšem bylo absurdním považovati $\eta\sigma\nu$ za *motto* pragmaticky exodu. Ale řekli jsme již, že revise pracovala pod dojmem závadného jí kultu, který našla v dějinách exodu; povaha a užití těchto $\sigma\nu$ byla jí pohoršením a proto svým právem ocenila tyto případy paronomatickým $\eta\sigma\nu$. Není dokonce vyloučeno, že dlužno dívat se na tento motiv jako na výraz *esoterický*, jenž pro zasvěcence měl zachytiti faktický stav věcí: sapienti sat ! V tom ohledu jest pozoruhodno, že T P , z nichž T záleží přece tolik na tom, aby se vyhnul nesrozumitelným nebo podezřelým výrazům, a které 25Ba volí jiné kmeny než M, toto $\eta\sigma\nu$ podržují, jako by to byl speciální termín, charakterisující tradici o exodu a s ní srostlý.

Byť konečně i nestávalo formální souvislosti mezi $\sigma\nu$ a $\eta\sigma\nu$ a bylo tak nutno vzdáti se opory emendovaného textu, sub. c. uvedené vztahy a shody dokládají přítomnou kombinaci $\#[=\sigma\nu$ dostatečně ve věci. V každém případě MARA ve funkci fora, s pozadím $\sim\psi\mu$ a s typickým motivem $\eta\rho\psi$ resp $\eta\alpha\rho$ preasentuje $\#[$ jako kultický objekt, schopný určité lokalisace.

1/ Jac 3,11s remonstruje proti mirakulu Ex 15, ale zjímavo jest, že ilustruje zase „stromy“ cf § 31a: asociace $\#[$ a $\sim\psi\mu$ je tu tím nápadnější, jestliže 12A je řecké úsloví (Soden ap Holtzmann, Hand Comm III.2 3.Aufl.1898).

2/ Právě tato vyjímka ukazuje, jak byli sběratelé Recepty jemni v psychologii a obratní v koncepci: *jediný* příklad modlářství byl dosti silným exemplum pro výstrahu, ale i ten odůvodněn zoufalou bezradností lidu za navysvětlitelně dlouhé nepřítomnosti Moše !

39.

ES (ašer ba -) IR

Dt 20,19s

M: כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית
אֶת־עֵצָהּ לְנֹחַח עָלֶיהָ גִּרְזֵן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי
הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לִבָּא מִפְּנֵיךָ בַּמִּצּוֹר:

רָק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי־לֹא־עֵץ מֵאֵכָל הוּא אֹתוֹ תִּשְׁחִית וְכָרְתָּ
וּבְנִיתָ מִצֹּר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ:

LXX: .. PERI POLIN MIAN HEMERAS PLEIUS .. TA DENDRA
AYTÉS .. ALL Ě (ALLA A F) AP AYTU FAGÉ ..MÉ
ANTHROPOS TO XYLON TO EN TÓ AGRO (DRYMÓ A F),
EISELTHEIN APO PROSOPÚ SU EIS TON CHARAKA ..

To: .. lá, t:chabbél jat ,ílánah ..,aréjlá, k:,éjnéšá,
,ílán chaqlá, lāmēj;al min qodámák bis:jará,

P: .. mtl d, jln, dchaqlo, la hv, ,jk brnš, dn;ravq
mn qdmjk b,ólsono, ..

V: ..NON SUCCIDES ARBORES DE QUIBUS VESCI POTEST
NEC SECURIBUS PER CIRCUITUM DEBES VASTARE REGIONEM:
QUONIAM LIGNUM EST ET NON HOMO NEC POTEST CONTRA TE
AUGERE NUMERUM BELLANTIUM. SI QUA AUTEM LIGNA NON
SUNT POMIFERA SED AGRESTINA? UT IN CETEROS APTA USUS,
SUCCIDE

a.

Předpis, nápadný svou groteskností. Lze-li po uložení ~ρξ 10ss, nešetřícího ani žen a dětí, počítati vážně s „Milde des Gesetzgebers“ (Bertholet-M), jest víc než pochybno; lze-li připustiti jako vlastní důvod pro určení stromů k opatření potravy „ein utilitarisches Motiv“(ib), po *takové* reflexi jako v.18, jest aspoň na pováženou. Oddíl zkrátka nese všechny známky zpracování, jež v rozpacích přizpůsobilo látku, jak to vůbec provésti se dalo, aby bylo zakryto, co nesnesla konvence a odůvodněno, co mínila ponechat.

Nejistota ve výkladu takto zpracovaného textu, jak vyzírá ze starých překladů, jest přirozený důsledek úchylek od původního smyslu oddílu, které nemohly zůstatí beze stop v nesrovnalostech kontextu, když jej byly učinily nejasným při nejmenší onou groteskností.

Středem pozornosti bylo ovšem ode vždy *odůvodnění* předpisu 19B. Právem odmítá Ehrlich novější překlady po způsobu „Sind Menschen die Bäume, dass sie vor dir *in Belagerung* sz *ustandkommen* müssten ?“(Bertholet-M). Ztroskotávají prostě – Ehrlich zdá se to nevidí – na מִפְּנֵיךְ a významu αωβ vyžadujícím *konkrétní* představu o chodu k cíli. Proto správně LXX: EISELTHEN APO PROSÓPO SU EIS ... P: dn,rvq(fugere Br) mn qdmjk a Tj(Etheridge): to be hidden(skryt, put out of sight), při čemž ovšem obě poslední verse považují מִצֹּר za abstraktum: ,vlsvnv,- vaxatio Br P, siege – obležení Etheridge Tj. Nutno přiznati, že musili bychom býti spokojeni s tímto odůvodněním, ne sice nejduchaplnějším, ale přece snesitelně pointovaným. Než To „to come *against* thee in the siege“ Etheridge a

V ukazují, že předlohy jejich připouštěly ještě jiný výklad a to daleko pravděpodobnější a původnímu smyslu textu nepoměrně bližší.

Při tomto výkladu čelí totiž předpis proti obavě, že by #[mohlo mít účast na nepřátelství, v němž stojí proti vojsku jisraelskému dobývané město. Tak naivní arci nebyli dobyvatelé, aby se domnívali něčeho takového o stromech *obyčejných*. Tím pak se rázem ocitáme v okruhu #[jako posvátného objektu: #[tohoto druhu arci mohly být vlivem utajených božských sil velmi vážným činitelem v boji, zůstávající v dané situaci uprostřed tábora obléhatelův. Předpis nyní teprve nabývá smyslu, o němž možno vážně mluvit; neboť i když jest správný poukaz Bertholetův-M na odchylnou praxi orientálních válečníků, kterou nalézá popsání i II.Rg 3,19 1/, tolik jest jisto, že záповěď porážeti *ovocné stromy* nepotřebuje *zvláštního* odůvodnění, řekne-li se jednou כִּי מִמֶּנּוּ הָאֵלֶּל a zvláště ne takového odůvodnění, jaké přináší 19B.

Přibráním tohoto #[v okruh kultický vzniká otázka, jak vlastně zněl původní předpis a v jakém smyslu dáno odůvodnění 19B?

Vezměme nejprve předpoklad, že #[jako objekty kultické *neměly* být rušeny. V tom případě odůvodnění 19B spadalo by do doby, jež byla povznesena nad daimonistický stupeň kultu,- anebo do doby, jež na tomto stupni stojíc, *dovolovala* adaptaci cizích kultů. Prvá připomínala by *myšlenkově* Deuteroješaja, co do *jistoty* posice však spíše Paula Cor I.8,4; druhá spadala by v jedno s dobou kenaanského synkretismu, proti němuž polemizují tak ostře předexilní proroci. Ačkoliv odůvodnění by pak na obou stupních přiléhalo předpisu co nejlépe, byl by předpis sám v *pokračování* předpisu ~ρξ 10ss vskutku překvapující anomálií. Jest tedy počítati raději s tím, že původní předpis zněl: zničiti #[. Pak ovšem nutno předpokládati, že odůvodnění 19B znělo docela jinak, než v Receptě , což nutno připustiti již vzhledem k odchylné předloze V. Nelze-li dnes – leda by se podařilo rekonstruovati předlohu V nebo jinak se přiblížiti původnímu textu, - usuzovati o znění původního odůvodnění, lze aspoň vytušiti myšlenku, oduševňující tento předpis: #[má být použito jako materiálu k obléhacím přístrojům; zničené kultické objekty musí tedy na potupu niminis loci pomáhati k úplné (v textu zdůrazněno!) zkáze města, jemuž mělo být záštitou. Ale jak směla redakce přinést pravý opak? Vysvětlení jest na snadě, vzpomeneme-li si, že #[bylo později podrobeno konvenci, jež v něm spatřovala skutečný, živý strom. Jakmile se to stalo, zahrnuty byly v ~ρξ také ovocné stromy, a to *nemohlo* zůstat v textu. Nejen proto, že by předkové ocitli se v světle vandalství, nýbrž prostě proto, že země zaslíbená měla jim dát mimo jiné „stromoví, nesoucí ovoce mnohé“. Proto bylo nutno výslovně rozlišiti ovocné stromy od „nejedlých“. Snad i zástupné ψρπ známé z příslušenství #[et cons mělo účast na vniknutí λκα do nynějšího textu.

b.

Nejistotou trpí tradice tohoto oddílu nejen u výkladu, nýbrž docela i v textu samém.

Tj vykazuje v překladu Etheridge za יָמִים רַבִּים variantu „all the seven days“ a po לַחֲפֻזָּה výplň „on the Sabbath“. Tato verse, orientovaná patrně na Jos 6, ospravedlňuje hořejší pochybnosti o „utilitaristickém“ motivování předpisu v původní tradici a zároveň i přihrání #[v okruh kultický: i tak pozdní tradice jako Tj stavěle tedy předpis 19s pod hledisko kultické, buď věrna předloze, anebo, což stejně významné, pod vlivem správného ponětí o určení předpisu, takže se v ní objevuje na témž stupni, jako předpis 10ss následkem odůvodnění 18.

Když LXX po DENDRA konstruuje v dalším s AYTÓ, jest to pro její dobu dokladem, že singulární suffixy v M jsou úmyslné a že kolektivní výklad V jest nesprávný. Totéž dosvědčují To, P dodržující singulární suffixy (Etheridge překládá chybně veskrze plurálem) a svým ,jln, pro něž aspoň Dalman neuvádí kolektivního významu. Dle toho jest #[v tomto od počátku singulárem, což jen souhlasí se zařazením mezi kultické objekty: každé město mělo patrně jedno oficiální kultiště s jedním objektem #[. Nápadné jest proto, že V svým volným (a v slovosledu přemístěným) překladem dává na jevo, jakoby šlo o větší rozlohu při zřeteli na toto #[. Neodepře-li V spolehlivosti ve věrnosti předloze – suffix עָלִי zdá se, že vztahuje na עִיר ! – možno připustiti, že #[je zde jako na mnoha místech (§37d), jen repraesentantem kultiště, případně surrogátem za ρ[ψ takže by bylo vysvětlitelno, jak mohl původně předpis počítati s materiálem, získaným zničením #[- ovšem *nevíme*, jakého druhu měly býti ony מְצֹר a reminiscence Tj na dobytí Jerecha nutí v tom k opatrnosti.

V עֵץ הַשָּׁה עץ potkáváme attribut, jehož problematičnost jsme již poznali §37c a spolu shodnotili jako instanci *pro* kultické pojetí עֵץ. Zde vyzdvižen jest význam tohoto termínu tím, že jej V *proti* M opakuje. Místo .. אֶתוֹ תִּשְׁחִית וְ M přináší pak variantu UT(compar) IN CETEROS APTA USUS. Nehledě opět k spolehlivosti verse, lze z toho usouditi, že text připouštěl hlediska, která *naprosto* se liší od tradice Recepty a která snaží se zbaviti předpis jeho nehoráznosti. Pro nás ovšem jest jasno, že tyto CETERI USUS byly jako *kultické* naznačeny kdysi *určitě*. Proklouzne-li pak versím LXX V : XYLON, LIGNUM 19 XYLON LIGNA 20, jest to jakoby daly nahlédnouti i zde pod masku konvence. DRYMOS – Eichenwald Menge LXX za שָׁה עֵץ staví εἰς v samo sousedství λαψα et cons.

c.

Při všeobecném rázu předpisu nelze ovšem pátrati po bližším určení místa tohoto עֵץ ani po jeho *jménu* v tom smyslu, jako jinde hledali průkazy o schopnosti lokalisace עֵץ. Za to však okolnost, že předpis předpokládá tento kultický útvar při

libovolném městě, jest oné schopnosti všeobecným dokladem. A což více : odkazuje-li povaha עָר v tomto oddílu do blízkosti $\lambda\psi\alpha$ et cons, jest v řečené okolnosti shledávati všeobecný doklad toho, co jsme po jednotlivu zjistili při exemplářích $\lambda\psi\alpha$ et cons : že totiž *označení* těchto objektů obsahuje jako součástíku jméno *města* nebo *místa*, tak jako zde עָר vystupuje v kvalitě kultického příslušenství libovolného města, což grammaticky naznačeno suffixy עָר . Z toho plyne důležitý poznatek, že dotyčná jména, složená s $\lambda\psi\alpha$ et cons a místních jmen, připojených konstrukcí “ $\beta\rho\omega\alpha$, $\sim[\rho\omega\alpha$ nejsou náhražky *vlastních* jmen kultištních, ani jejich opsáním, nýbrž zcela *normálním* zjevem *litterárním*. To znamená : byla-li jména toho způsobu v oběhu ve *skutečnosti*, nelze ovšem rozhodovati, ale že v litterárně *daných* jménech tohoto způsobu *neskrývá* se jméno *vlastní*, *jiné*, než tradované jméno místní, jest po tomto rozpoznání jisto.

Přisuzuje-li předpis kultikum עָר městské *obci* a současně dotýká se jeho objektní povahy ($\text{!}\zeta\rho\gamma\ \xi\delta\nu$, $\tau\rho\kappa$), jest oprávněna domněnka, že עָר je tu *representantem* celého kultiště. Ez 6,6 M jest sdruženo $\rho\psi[\text{ s } \eta\mu\beta$, tedy termínem pro kultiště v celku. VV. 3-6A větu za větou klade $\sim\rho\xi$ v parallelismu se zničením kultiště. Sounáležitost předpisů 10ss a 19s *zde* jest tím jak možno nejlépe doložena. Spolu ovšem také zřejmo, že nemůže zůstat při עָר jako izolovaném kultickém objektu, nýbrž, že jest zástupným výrazem pro soubor kultického inventáře, jak jej vypočítává Ez 6. A v tomto výpočtu jsou napořád zastoupeny toliko umělé kultické objekty. Když tedy, jak přirozeno při všeobecnosti oddílu Dt 20, nelze získati přímých údajů pro popis עָר , lze takto nepřímou cestou dojíti potvrzení, že dosud vyšetřená *povaha* a *pozadí* עָר hodí se i zde. Dalším nepřímým dokladem bylo by II.Rg 3,19 v pojetí sub a.n.l. naznačeném.

O *funkci* עָר nelze rovněž ničeho určitého se dopídit. Se zřezem k tomu, že tu máme co činiti s válečnickým předpisem, bylo by možno עָר za jistých podmínek označiti jako *nástupiště* : totiž pro svrchu zmíněný případ, že původní předpis zněl – nerušiti kultiště. To jsme však odmítli jako nepravděpodobné. Zbývá tedy jediné cum grano salis mluvit zde o עָר jako o válečném jevišti, jako jsme při $\lambda\psi\alpha$ et cons nejednou zjistili bezprostřední blízkost bojiště; zde ovšem jest kultické místo na jedné straně *nahodilým* jevištěm v důsledku taktiky obléhací, na druhé straně však jako předmět předpisu o $\sim\rho\xi$ *víc*, než *obvyklé* bojiště, totiž jako I.Sm 13(§4c) *casus belli*.

1/ Právě tu však jest příznačno, že tenkrát, když šlo o skutečné $\sim\rho\xi$ nad celou krajinou i její přírodou, není stopy po rozpacích, potřebujících zvláštního předpisu. Naopak výrazy כָּל-עֵץ טוֹב , $\text{הַחֵלְקָה הַטּוֹבָה}$ ukazují, že bylo samozřejmo o jiných

עַן že jich volno použití, případně *nutno* zničiti jako kultické. Rozlišuje-li však Dt 20 pracně při עַן bez atributu mezi tím a oním, je zřejmo, že za tím něco vězí. Ostatně nejsem přesvědčen docela, že II.Rg 3 míní skutečně a původně ono universální ~ρξ : varianta מְבַחֵר עִיר 19 vedle מְבַצֵּר עִיר otevírá eventualitu, že jde jako Dt 20 o města a jejich kultické příslušenství, k němuž by dle toho náležely עַן , ηθλξ ~ψμ (cf ηδφ). Cf §5.

40.

ESIM (ašer – im -) HAJ – JARDEN

II.Rg 6,1-7

M:

וַיֹּאמְרוּ ..... הִנֵּה-נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לִפְנֵיךָ צֹר מִמֶּנּוּ:
נִלְכֶּה-נָּא עַד-הִירֵדֹן וְנִקְחָהּ מִשָּׁם אִישׁ קוֹרָה אַחַת וְנַעֲשֶׂה-לָּנוּ שָׁם
מָקוֹם לְשִׁבְתָּ שָׁם .....
וַיָּבֹאוּ הִירֵדָנָה וַיִּגְזְרוּ הָעֲצִים:
וַיְהִי הָאָחֵד מִפִּיל הַקּוֹרָה וְאֶת-הַבְּרֹזֶל נָפַל אֶל-הַמַּיִם וַיִּצְעַק וַיֹּאמֶר
אֲהָה אֲדֹנָי וְהוּא שָׂאוֹל:
וַיֹּאמֶר אִישׁ-הָאֱלֹהִים אָנָּה נָפַל וַיִּרְאֶהוּ אֶת-הַמָּקוֹם וַיִּקְצֹב-עֵץ
וַיִּשְׁלַךְ-שָׁמָּה וַיִּצֹף הַבְּרֹזֶל:
וַיֹּאמֶר הָרֶם לָךְ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ .

LXX: ..HO TOPOS...STENOS AF HÉMÓN...LABÓMEN..ANÉR
HEIS DOKON MIAN KAI POIÉSÓMEN HEAYTOIS EKEI TU
OIKEIN EKEI .. ETEMNON TA XYLA .. TO SIDÉRION
EXEPESEN EIS TO HYDÓR. KAI EBOÉSEN Ó KYRIE KAI
AYTO KEKRYMMENON .. KAI APEKNISEN XYLON .. KAI
EPEPOLASEN TO SIDÉRION ..

T: .. vncb ..gbr *sdj* chd, ... vqsv ,;j .
vhvh chd mchj bšrjt, v,štljf frzl, ..
v,mr bb;v rjbvnj ..vhv, mš,l š,jltjh ..
..vqs ,; ..

P: .. vnfcvq .gbr chd, chd, *qrj* .. vfcqv
qjc ..kd rm, qoríto, ..v,mr b;o, ,no,
mnk mrj mš,l š,jl l;bdk ..

V: TOLLANT SINGULI DE SILVA MATERIAS SINGULAS ..
CEDERANT LIGNA ..CUM MATERIAM SUCCIDISSENT,
CADERET FERRUM SECURIS IN AQUAM..HEU HEU HEU
DOMINE MI : ET HOC IPSUM MUTUO ACCEPERAM .
PRAECIDIT ERGO LIGNUM ET MISIT ILLUC ..

a.

Beze sporu *chce* Recepta vypravovati zde o *mirakulu*, a každý pokus rationalisace musí ztroskotati na ostře vyhoceném textu. To však neznamena, že bychom se měli vzdáti pátrání, *odkud* se vzal tento sujet a za jakých podmínek nabyl této dnešní podoby. Stopy, vedoucí tímto směrem, jest ovšem ohledávati s přísným zřetelem k tomu, že máme před sebou legendu, jež theoreticky vzato, suverréně nakládá s látkou a připouští-li ve svém podání prvky, odkazující k bodu, kde navazuje, je to jediné v jednotlivostech, jež z faktického podkladu přejímá *bezděky*, ježto se jí *hodí*, nebo vědomě, protože podáním jich sleduje určitý *cíl*. To rozhodnutí v této alternativě nenáleží sem, ale počítati s ní nutno jako s kriteriem jednotlivých sdělení, když nyní krok za krokem budeme sledovati postup líčení, jehož vrcholným bodem jest mirakl : vyplavení železného nástroje z vody.

Dříve, než se dozvíme, jak se tam dostal, třeba nám nejprve vyslechnouti zajímavé sdělení, že bytová reforma měla své průkopníky už v učedlnících Eliša. Proti tomu nelze ničeho namítati : pro podniky toho druhu jest však vždy velmi osudno ne-ví-li dotyční vlastně, *kde* bydleti : מִשְׁכָּן , se vztahem na Jarden, má býti materiál, a hned za tím dvakrát po sobě מִשְׁכָּן , zase tam, má býti nové obydlí; platí-li ještě jedno מִשְׁכָּן obydlí dosavadnímu, jest zmatek hotový a při nejmenším ten závěr oprávněn, že odborový referent v tomto pozoruhodném případě byl stilistou minorum gentium. Legenda sama předpokládá však asi tolik důvtipu u stavitelů, že nebudou se dopravovati s materiálem příliš daleko – nemíní-li bydleti přímo při Jardenu – ani vůbec daleko se pro něj *vypravovati*. Legenda ovšem potřebuje *hluboké* vody pro svou pointu, a tak zatím ponecháme stranou otázku, bylo-li nutno hledati materiál – a pro legendu – tuto hlubokou vodu zrovna u Jardenu. Jestliže však už Benzinger-M 130 lokalizuje také tento příběh v *Gilgal*, jest právě z uvedeného zřejmo, že nemůže přicházeti v úvahu jeho identifikace s Gilgal jz. od Šilo, nýbrž Jos 4 zmíněné, kde jest při samém Jardenu. Lokalisací v Gilgal, na níž klademe váhu jen potud, pokud shoduje se s lokalisací v legendě, ocitáme se na jevišti *kultickém*. Mluví-li se v legendě místo o stavení důsledně o מִקְדָּשׁ jež namnoze vystupuje jako terminus technicus o kultickém místě, mohl by to býti jeden z příznaků původního mínění tradice.

Pak ovšem zamýšlená stavba měla vyhověti potřebě jiného druhu, než uvádí legenda. Ta potřebuje ovšem nezbytně, aby Eliša šel s *sebou* k Jardenu. Nikterak však nepotřebuje, aby byl o to zvláště žádán. Tato okolnost náleží buď stylistickému svérázu, anebo prozrazuje, že přítomnosti Eliša bylo zapotřebí. A opět pracuje legenda jakoby s tušením mluvčího, že bude třeba lečjaké pomoci v nouzi, anebo, že přítomnost Eliša jako kultického repraesentanta jest nutna ke zdaru a platnosti podniku. Pro prvou eventualitu svědčí dále, že žáci vyžadují si *ještě dříve* souhlas mistra s podnikem. Jednoslabičné odpovědi prorokovy lze míti za znamení, že tu jde opět jen o rozvláchnou přípravu vybídnutí k účasti tedy o

stilistický prostředek, ale lze také případně spatřovati v nich doklad, že Eliša hleděl na věc lhostejně nebo, ne-li s nechutí, že byla účast jeho nikoliv spontanní. V každém případě však záleželo jeho žákům pak na tom, aby si udrželi kultický protektorát Eliša-ův. Co jest pravděpodobnější v příčině rozhodnutí : styl anebo stopa?, ukáže další šetření.

Stavebním materiálem má býti קוֹרָה jedna na každého muže k zpracování a patrně i dopravení. To už věru není rozvláčnost; to je buď anachronismus „dělby práce“, pojímané hodně přemrštěně, anebo důkaz, že se jedná o jiné „trámy“, než obvykle při stavbě. Aby se při takové stavbě účastnil jednotlivec *výslovně* zrovna jedním kusem materiálu, jest svrchovaně nápadno i v legendě, ale veskrze pochopitelné, jestliže dotčným výrazem jsou označeny *kultické objekty*, z nichž po jednom každý míní si vzíti na starost, event. jako předmět své zvláštní péče. Problematické קוֹרָה vyskytuje se ještě jen Gen 19,8 kde není vyloučen kultický význam tohoto předmětu. Ježto právo *pohostinské* vůbec a zvláště v líčení situaci (מִלְאָכִים 1) mělo podklad kultický, dále jako součástka *chrámové* stavby II.Ch 3,7 a konečně Cnt 1,17 kompromittováno spojením s ζρ,α, a τωΟρΒ. , v bezprostřední blízkosti !ח[]ρ; 16. Nepřekvapuje tudíž, že jestliže v přítomném oddílu přechází קוֹרָה v עֲצִים 4.

Výprava došla šťastně svého cíle, ale v zápětí přikvačilo neštěstí (5). Proto ovšem postarala se legenda, aby Eliša byl na blízku; přes to neobešla se bez „deus ex machina“, jímž je tu zcela neznámé a neoznačené - עֵץ 6! Kde se tu béře? V jakém poměru stojí k עֵץ 4? Čtenáři legendy ovšem bylo volno rozuměti tím libovolné, po ruce jsoucí dřívko. Nám jest vzíti ohled na to, že βχθ nepraví ničeho o provenienci tohoto עֵץ ježto neznamená „uříznouti“ nebo pod., jak míní staré a novější překlady : jest doloženo ještě Cnt 4,2 dle GB o stříži ovcí; Perles ap GB reklamuje však význam „zeichnen“, což souhlasí zde dobře s aequivalentem KNIZÓ – kratzen, schaben Menge. Jak tato procedura by mohla velmi pravděpodobně míti význam tajemné posvátnosti, jest na bíledni a to tím spíše, že v dalším jde již toliko o prosté ∃λω k němuž odkazuje Kamphausen/K3 na Jer 41,9(také tam s חֲפִי), patrně oproti rationalisaci Thenninově ap Benzinge-M (nastrčení dřeva na ouško sekery) i proti mínění Budde, že Eliša snad dotekem své hole (4,29) způsobil onen zázrak. K tomu přistupuje, že v tomto vrhu do vody máme přesnou analogii k epizodě v Mara – sahající tak daleko, že i tam jest עֵץ nedoloženého původu, třeba že se děje zmínka o *radě* JHVH, která zde přirozeně odpadá, ježto Eliša jako všichni proroci starší doby jedná z vlastní iniciativy jakožto zplnomocněný repraesentant JHVH. O kultické příslušnosti tohoto עֵץ lze tedy sotva pochybovati. Možnost souvislosti mezi ním a holí Eliša stává zde tak, jako onde vzhledem k holi Moše. Oproti Ex 15 *koliduje* však עֵץ 6 s עֲצִים 4 jež legenda svým líčením nutí rozlišovati ve věci. Patří-li však přes to původně obojí עֵץ k sobě, bylo

by nutno předpokládati v tomto bodě zkreslení látky, jež ovšem velice by ztížilo všeliké závěry o původním stavu její.

b.

Takové zkreslení stává se pravděpodobným, všimneme-li si, jak zacházejí s textem staré překlady, případně jejich předlohy s látkou legendy.

Nesnadno říci, jak přišla V k svému plus DE SILVA; bylo-li v předloze, lze předpokládati známé ρ[ψ a měli bychom o jednu instanci pro kultickou příslušnost קֹרֶה více. Podivné jest rozhodně vedle toho neurčité MATARIA za קֹרֶה jež vypadá tak, jakoby si překladatel nevěděl rady s tímto termínem – týž dojem činí také rozvedení frase אֵשׁ .. אֶתֶּה v SINGULI ... MATERIAS SINGULAS(co je to?) – anebo by se tu tradovala rukopisná chyba za MACERIA, jež např. Mandelkern uvádí mezi významy příbuzného ρψθ ? Shodovalo by se to s míněním T, jehož rukopis, vydaný de Lagardem přináší korruptelu sdj s poznámkou na okraji : 1““ , ,““ šrj kšvr, jež za předpokladu, že 1““ ,““ =lšvn ,rmj (Händler ap Dalman 58) poukazovala by k aramejskému výrazu pro „zed“ , tedy ρψθ . Tento poukaz ostaralo by však i samotné k“ a proto třeba asi vyložiti onu zkratku ljšn, ,chrjn, tj. vzhledem ke grafické blízkosti sdj a srj : „jiný výraz“. Míněna-li tím oprava korruptely nebo *varianta*, nebo dokonce *cizí*, po případě závadný (termín : =l, ,mr ib), nedovedu rozhodnouti. Ani následující šrjt, 5 *nezaručuje*, že sdj 2 jest *jen* korruptela. Výraz קֹרֶה působí versím jak vidno obtíže, po pravidle při speciálních termínech se vyskytující; také pozorujeme při tomto výrazu týž zjev jako při nc, 15, že totiž i P konservuje kmen v qrj.

Jako v Dt 20 dalo by se hledati řešení všech záhad v přímé řeči, zde ve v.5, kdyby právě tento výrok byl spolehlivě tradován. Ale to T P mění citoslovce na počátku výroku v slovesný tvar, naproti tomu V opakuje HEU *tříkrát*. V dalším pak P nedotýká se nijak do vody spadlého předmětu; naopak, vynechávající יהוה a přidávajíc l;bdk a před tím mnk , zaplétá osobu Eliša do neštěstí více, než konvenční text. Naprosté novum však jest KEKRYMMENON LXX. Žádná z 6 rovnomocnin, uvedených pro LXX u Preuschena při KRYPTÓ, není ani zdaleka graficky tak příbuzná, aby bylo možno pomýšleti na vysvětlení z varianty. Nezbyvá, než předpokládati, že LXX viděli v יהוה λωΟαω. což by k věci hodilo se v M jakž takž, formálně však vyžadovalo jinou souvislost než připojení k יהוה - tedy pronikavější změnu textu. Tolik však poučuje aequivalent LXX, že v pojetí יהוה jsou přípustny ještě jiné eventuality, než konvenčního výkladu, a že příslušnou změnou jeho celá epizoda ocitla by se pojednou v jiném světle. Vskutku stal se v tom směru pokus : Budde-M cituje k

I.Sm 1,28 mínění Jastrowa (Jorn.of Bibl.Lit.XIX 1900,85) že toto יהוה jest vyložiti buď jako terminus technicus pro kněze- λωΟαω - anebo všeobecně, jako II.Rg: *geweiht*. Jest mi nepochopitelno,

proč to Budde prohlašuje za „ganz unmöglich“, když uznává o שְׁאִיל II.Rg, že není jisto, je-li to Kal nebo Hif-il, a proč drží se houževnatě alternativy „entlichen“ nebo „gelichen“, ač i pozdější usus λαπα poukazuje k tomu, že toto verbum má svou služebnost v oboru *votivace* (cf ap Dalman ηλᾱεπ. „Nachfrage, wegen Auflösung eines Gelübdes“, a teprve potom : Entleihen). Proč by tedy neznamenal i I.Sm „věnován“, když fakticky *právě* to je tenor onoho oddílu? V II.Rg ovšem nedivno, že se Budde vzpírá takovému výkladu – ač i konvenční výklad není pojištěn proti námitkám tak, jak se zdá: pro ztrátu vypůjčené věci strhnouti takový poplach a nárek, tj. citlivost skoro přemrštěná a již za to byl by dotýčný stržil výsměch, nesklidil-li jej podle známého pořekadla hned v tom okamžiku, kdy upadl v situaci neodolatelně komickou, jak si možno snadno představit. Zcela jinak lze však pohlížeti na ulekaný výkřik nešťastníka, vyjadřuje-li שְׁאִיל nikoli právní, nýbrž *kultický* závazek. Rozpoznáním קִרְיָה a עֵץ jako kultických objektů opírá se i toto pojetí שְׁאִיל jako nejbližší a nejpřirozenější. Takovým javí se též s ohledem na formální příznaky. V I.Sm pojí se dvě שְׁאִיל a před tím vb λαπα s doplňkem לִיְהוָה. Konvenční výklad שְׁאִיל II.Rg způsobil, že nepocítovala se hluchota konstrukce שְׁאִיל וְהוּא již cítili ještě T a P kteří *sesilují* konstrukci infinitivu absol. mš,l. Ba P vyhovuje snad svým plus l; bdk syntaktické potřebě doplniti שְׁאִיל – ač-li není v tomto plus spatřovati někdejší ψλ jako zkratku nebo fragment לִיְהוָה. I tato plná forma mohla znenanáhla vymizeti haplografií λ po שְׁאִיל načež rušivé ηψη ze zbytku ηωη bylo by odpadlo velmi snadno. Při tomto pojetí a případném doplnění výkřiku -

וְהוּא שְׁאִיל לִיְהוָה - a při vztahu, na snadě jsoucím ke kultickému objektu עֵץ nabývá epizoda, obrysů blízcích se realitě, dostupné historickému úsudku. Ale ovšem, legenda kráčí jinými cestami.

c.

Dle neúprosného kontextu jest to בְּרִיזָל jež padá do vody a na něž jest vztahovati שְׁאִיל. Proti mirakulu, jenž jest toho důsledkem, protestuje však netoliko historický smysl, nýbrž přes železnou soudržnost kontextu sám text na místě, a hned, jak se objevuje בְּרִיזָל. Makkef příklání k němu וְאֵת které jako uvedení subjektu označuje Benzinger-M za řídké a pozdní, v pojetí pak τᾱε - das eiserne Beiblatt (Klostermann) má za „der beste Ausweg“, ale tj. právě jen „Ausweg“, třeba že se k němu uchýlila i V. Bylo by nutno vzíti to prostě na vědomí, kdyby nebylo nápadno, že LXX *stačilo* pouhé SIDÉRION a T P przl, kdežto z problematičtějšího ὁ vyvodili LXX EKPESEN a T v,štlfj – sich herausziehen, lösen Dalman. Dále postoupiti nelze, leč v dohadách.

Verse T činí dojem, jakoby וְאֵת bylo přimělo k volbě modu Itpeal šlf; jakoby bylo zbytkem nebo součástí Hitpael nějakého. Hledáme-li je v celku וְאֵת-הַבְּרִיזָל

nabízí se ρΒεα;τ.Ψ1ω; - vzlétl, vymrštil se (cf Hif-il ap GB ad Job 39,26), což hodí se k λπν i k představě, již prostředkují řečená plus LXX T. Se zbývajícím לִי nelze ovšem ničeho počítí bez emendace. K dispozici máme gol Oelkrug GB, jež ovšem GB prohlašuje za nesprávnou odvozeninu z ηΛεγ; Sach 4,2 a staví k הָלֵךְ 4,3 v témž významu. Vztah k הָלֵךְ לִיְהוָה byl by tu přijatelnější a blízkost oleje zmírněním mirakulu. Také sousedství s objekty עֵצִים by nepřekvapovalo. Daleko lépe však utvářel by se tento poslední poměr při הָלֵךְ

– ein Teil des Säulenkapitāls, Kugel GB, jež v pl přichází I.Rg 7,41s II.Ch 4,12s jako součást chrámových sloupů. Jak dalece přísluší tu význam formální shodě předpokladu kmene λγ s lokalisací v Gilgal, jest i při správnosti její nesnadno rozhodnouti.

Jaký by byl tedy faktický podklad této legendy? Běřeme-li הָלֵךְ v posledně uvedeném významu, vyplývá z הָלֵךְ לִיְהוָה, že ztráta byla by lehčeji nesena, kdyby nebylo právě tím vyslovené okolnosti, že dotyčný objekt jako kultický svědčil božstvu JHVH. A ježto jde o ~ψχ[η λψπη jako kultických objektů, že dotyčný objekt omylem postihl týž osud jako ostatní. Napraviti tento přehmat bylo pak úkolem Eliša. Pak ovšem מְקוֹם .. נַעֲשֶׂה 2 a co s tím dále souvisí, bylo by nutno pro původní sujet přeznačiti na *očistu* kultiště od nejahvistického příslušenství. K tomu, co až dosud bylo v textu shledáno jako příznaky pozdějšího zkreslení námětu, přibírám z širšího rámce

Mt 7,3 :

TI DE BLEPEIS TO KARFOS TO EN TÓ OFTHALMÓ TU
ADELFU SU TÉN DE EN TÓ SÓ OFTHALMÓ DOKON U
KATANOEIS
etc.

P: mono, déjn chozé, ant lgelo, dab;ajnych da,chúk
vqorító,dab;ajnok lo bochar ant..

Delitzsch: Ξψξα !ψ[β ρπα ~σψθη–τα ηαωρ ητα ηζ ημλω
..!ψβτ αλ Ξνψ[β ηρωθη–ταω

Pochybují, že drastičnost motivu má důvod svého bytí v sobě samé,zde i ve výrocích Ježíšových rázu podobného. Měli jsme již příležitost seznati, že Ježíš uchyluje se pro ilustrace do oboru objektů #[; tedy k povědomé ještě kultické minulosti, takže vzhledem k tomuto zabarvení #[stávají se ilustrace ty průkaznějšími nejen shodou s přírodou, nýbrž i s náboženskou minulostí, historií jeho národa. Ještě určitější známky toho jsou mi vzhledem k episodě u Jardenu příčinou, že nelze se mi zbaviti nutnosti uváděti II.Rg 6 v souvislost s citovaným výrokem Ježíšovým.

Aequivalent LXX objevuje se tu v DOKOS a קוֹרָה M konservováno versí P jako II.Rg 6 P. Klade-li zde týž překlad gl, - assula Br za KARFOS – dürres Reis, Splitter Menge, „jedes minimale Fragment von Holz oder Stroh“ Holtzmann, Synoptiker 222- svědčila by i tato konservace pro hořejší emendaci ηλγ tím spíše, že lze doložit hebrejské gillá – Rohr, dürres Gras Dalmann. Mt 7 těžilo by pak z rozmanitosti vokalisace a významů kmene ηλγ, převzatého z II,Rg tak jako *drastičnost* obrazu byla by velmi dobře podložena *dvojlovností* významu !ψ[zprostředkovaného motivem ~ψμ II.Rg. V každém případě jest se vystříhati jednostranného pojetí tohoto !ψ[jak v ně upadá Delitzsch, kcyž Mt 7,4 klade za prosté OFTHALMOS SU : ∃μχ[!ψ[ač před tím stačí mu ∃νψ[. Způsob aplikace v Mt sahá ve vztahu k II.Rg ještě hloub k věci : mnohočet učedníků Eliša brzy přechází v protějšek Eliša a הַאֲחֵרִי, který udržuje se až do konce, takže vlastně jen tito dva jsou aktéry na scéně, poměr SY a ADELFOF SU jest zrovna takovou ilustrací Mt 7. Konečně : ME KRINETE jest motto výroku. A KNIZÓ z aequivalentu APOKNISEN LXX značí dle Menge „kratzen, kränken, ärgern auch bekritteln.“ O příznacích počáteční distance Eliša od podniku jeho žáků zmínili jsme se již sub a. Nesmíme pak přehlédnouti, že i legenda zachovává tuto distanci v jisté míře ještě k samému závěru, kde velí Eliša žákovi, aby sám dosáhl vyplaveného předmětu. Z aplikace Mt 7 následovalo by tedy pro faktický podklad II.Rg 6 : v žácích Eliša jest viděti *fanatiky*, ovšem ne socialismu, nýbrž *kultu*, kteří svým návrhem předstihují i svého mistra. A ejhle, co se nestane jednomu z nich v zápalu horlivosti ! Nebýti Eliša, lpěl by na něm kultický zločin, jako ničiteli uznávaného kultického objektu. Kritika vlašnosti prorokovy zaslepila je tak, že pro cizí mrvku קוֹרָה neznamenal vlastní ηλγ jež mělo v tomto případě význam a váhu „břevna“.

Hypotetičnost těchto závěrů jest samozřejma. Důraz však jest položit na to, že kombinace Mat 7 a II.Rg 6 zůstává v mezích, jež dlužno považovati za pravděpodobné řešení při vysvětlení legend sz bez újmy na přirozenosti a kontinuitě litterárního procesu od faktického podkladu až k znění Recepty : že totiž zkreslení původního námětu běře se methodou, jež byla ke konci §38 označena jako příbuzná esoterii. Z toho hlediska jest Mt 7 a II.Rg pochopitelno v celé drastičnosti jak každé samo o sobě, tak u případného vzájemného vztahu.

Pro vlastní náš účel resultuje : aby bylo aspoň *možno* podrobiti tuto legendu historickému úsudku, vyžaduje text rozpoznání קוֹרָה a עֲצִיָּם jako umělých kultických objektů. *Přípustnost* historického měřítká pak třeba hledati ve faktu lokalisace u Jardenu. Legenda jest právě „gegen Ort und Zeit gleichgiltig“ (Benzinger-M 130); když však přes to legenda naše lokalizuje, prozrazuje, že původně *nebyla* legendou, nýbrž epizodou s reálným podkladem. Tím pak byly zde

הַיִּרְהוֹן (; ~ [ρωα) עֵצִים jako kultické objekty, čímž prozrazuje se schopnost lokalisace #[ε i pro tento případ.

II .

Č á s t   s o u s t a v n á .

Rekapitulace .

41.

Poznatky o posvátných stromech, zprostředkované litterárně v zmínkách a textech sz., náleží tedy nyní spořádati dle určitých hledisek tak, aby vynikl poměr jednotlivých zjevů i celých skupin jejich navzájem a tím vznikl povšechný obraz, charakterisující tuto oblast kultických dějin.

Lokální příslušnost posvátných stromů, jež určovala výběr našeho materiálu, nalézá daleko nejvýznačnějšího výrazu v jich pojmenování, která představují formálně analogie jmen místních a nejednou také jako lokální fungují. Vyšetření *terminologie* jest tedy předpokladem k zjištění třídního poměru a vztahu mezi zastoupenými *názvovými druhy* posvátných stromů. Přitom nemalé služby prokáží ony jemné složky, jež objevují se v příslušných oddílech zpracovány jako litterární *motivy* a umožňují, byvše uvedeny v souvislost s vlastními, širšími *lokalisacemi* posvátných stromů, jejich *typickou* charakteristiku.

Vzhledem k lokální příslušnosti zajímá nás dále otázka, jaký příděl náleží posvátným stromům ve sféře kultické právě po stránce lokální kvalifikace jejich pro potřeby kultu. O *kultické povaze* posvátných stromů v tomto smyslu skýtá poučení vyšetření materiální stránky dotyčných zjevů, tedy jejich *fajnomenologie*. Tu jest hledati především stopy, vyznačující příslušné zjevy jako *objekty* a k tomu připojiti data, týkající se *příslušenství* těchto objektů, s nimi organicky nebo symmetricky

sduženého. Objekt ní povahu posvátných stromů jest s to vysvětliti zvláštní měrou jejich *scénérie*, předpokládaná v litterárním upotřebení lokálních určení, jež dány jsou v dotyčných jevech. Naproti tomu *pozadí* jejich, pokud lze je dohlédnouti, odliši posvátné tyto objekty i s jejich příslušenstvím od celku a všeobecnosti zjevů, charakterisující posvátná místa vůbec. Zjištění, až ke které hranici lze lokální kvalifikaci posvátných stromů spatřovati v jejich objekt ní povaze bez újmy povšechného faktu kultických lokalit, jako souboru kultických objektů, převádí nás z *technologie* v otázky *teleologie*. V několika případech bylo možno zaznamenati *korreláty*, jež jevíly schopnost zastoupiti litterálně dotyčné zjevy jak po stránce formální (v grammatické funkci ve větě) tak i materiální (jako kultický fakt). Z tohoto hlediska bude pak poučno pozorovati širší *prostředí*, v němž se prezentují posvátné stromy po stránce situace, litterálně zachycené. Vlastní *kultická funkce* jejich dá se vyšetřiti, pokud není v látce přímo naznačena, z *přízpůsobení*, jehož doznaly posvátné stromy vzhledem k litterárnímu poslání dotyčného oddílu.

V *tradici* o posvátných stromech bylo nám konstatovati známky, jež nelze pominouti s ohledem na *chronologii* těchto zjevů, tj. v případě, že reflektujeme na zařazení získaného obrazu jejich do galerie kultických dějin. Tím ovšem nastává úkol vyšetřiti předně *litterární mezníky*, v nichž pohybuje se tradice o posvátných stromech, uložená v textech SZ a jejich nejstarších svědků – po stránce formální, a ve srovnání se záznamy o zjevech, jež jsou doložením nebo doplněním tradovaného názoru – po stránce materiální. Za druhé pak třeba stanoviti, jaké místo přísluší posvátným stromům v celkovém *rámci* náboženské *historie* hebrejské, pokud se týče, i povšechné.

Ve zvláštních přílohách připojené tabulky shrnují popisný materiál v přehledy. První registruje skupiny i jedince s naznačením odstavce, kde pojednáno o dotyčném zjevu, a s označením sz místa. Vedle názvů, recipovaných M, sestaveny jsou ve sloupce překlady jejich v LXX T P a V. Druhý přehled přináší rovněž v postupu odstavců a probraných míst sz, materiále s hlediska soustavy, v připojení na symboly, jichž v této části užito ke stručnému označení jednotlivých případů.

Následují po sobě tedy sloupce: motiv, lokalisace, objekt, příslušenství, scénérie, pozadí, korrelát, prostředí, funkce (permanentní a kasuální), přízpůsobení. Komplementární značka “ ukazuje, že slovo za nímž stojí, pojí se v *textu* se slovem, před nímž stojí v přehledu táž značka. Zdvojení její ““ naznačuje, že v textu následuje bezprostředně dotyčné pojmenování uvedené v sloupci symbolů, resp. sloupci M prvního přehledu. Značka ? upozorňuje na to, co nelze z textu vyčísti *přímo*.

A. Lokální příslušnost

posvátných stromův.

(Terminologie.)

1. Redukce druhův.

42.

Jistota, s níž počítala registratura posvátných stromů v SZ s rozličnými *druhy* těchto stromů 1/. byla již otřesena aspoň pokud se týče domnělých druhových termínů ELA, ELON, ALLA, ALLON 2/ vážnou měrou. Popsaný kontingent posvátných stromů – v němž jen termíny, právě uvedené, tvoří nadpoloviční většinu případů, kde možno znamenati vyslovený název druhový – bere tuto jistotu docela, když nehledíme ani k stoupnutí většiny, v neprospěch druhů, přihráním termínu EL. a.

V první řadě byla by to *labilnost* druhů, jež by svědčila proti takové klasifikaci posvátných stromů, kdyby bylo možno doložit ji ze samé Recepty. Ježto však známky této labilnosti objevují se teprve u svědků sz textu, byť již těch nejstarších, a není jinak možno zjednat si jistotu, že tyto úchylinky zakládají se na variantách hebrejských *předloh*, nutno přenechat tento argument až k důsledkům, plynoucím z labilnosti tradice o posvátných stromech (sub C1).

Dostatečné praemisy poskytují však již následující úkazy, odpozorované recipovanému textu :

Především diffuse termínů $\lambda\psi\alpha$ et cons. Tu jsme konstatovali při ELA JABEŠ, dále při EŠEL, jemuž dostává se jména EL OLAM a konečně při $\sim\psi\rho\mu\tau$ v ELIM. V prvním případě vystřídává $\lambda\psi\alpha$ et cons druhový název, v ostatních dvou staví se vedle něho, vždy při jednom a témž objektu.

Elisi λψα et cons rozpoznali jsme při BEKA-IM a BOKIM vzhledem k ALLON BAKUT. Podmínečně možno sem počítati také RIMMON, ač reklamace termínu λψα zakládá se v posledu na svědectví T (§34c) a není jediným východiskem, jak brzy uvidíme.

Posléze jest uvést *substituci* λψα v názvech se jménem božstva JHVH : JIR-E, NISSI, ŠALOM.

Zbývající TOMER jest jako druh uvedeno v pochybnost recipovanou vokalisací ve srovnání s Jer 10 (§36c), spolu s BEROŠ kulticky diskvalifikováno jako *užitková species*, spolu s RIMMON i *lokálně* – kulticky tím, že dodávají jako kulticky protěžované species hromadné (!) *imitace* (sub N), všechny tři pak jako jména božstev, jež jsou spíše s to vystupovati jako charakteristika, než jako termíny druhové (cf BAAL TAMAR a zde sub b.).

SENE ? KIKAJON a ROTEM v tradičním pojetí nepatří, přesně vzato, v obor thematu jakožto *keře*. Byly-li přes to zde zařazeny, stalo se tak proto, že kromě tradice všecky ostatní instance svědčí pro příbuznost s objekty formace λψα et cons . Pokud tedy také *jen* tradice zeručuje tyto názvy jako druhovém nemohou býti uváděny jako doklady proti. Naopak, prokáže-li se ještě jinak, a jinde, zmíněná příbuznost, dotvrdí i ony sekundárnost druhového rozřídění posvátných stromů i v podání M.

Pokud se týče diferenciace ELA/: ALLA, ELON : ALLON v konsortiu λψα , patří toto rozlišení již do chronologie tradice M (sub C1). To ukazuje hapax legomenon ηΛα; oproti daleko častějšímu !ωΟΛα; , a při tom zase !ωΟΛα; Jos 19 různých edicí oproti M (§6 v textu), jakož i mjšr, T předpokládající !ωλαε oproti !ωΟΛα; Gen 35,8 M.

V dalším jsme tedy oprávněni mluvit o EL, ELA a ELON tj. λψα et cons jako *jediných* repraesentantech posvátných stromů v SZ bez ohledu na *species* jejich, pokud ovšem jde o zjevy, *lokálně* kvalifikované jako kultické.

b.

Konsorti λψα objevují se determinováni jmennými složkami a to tak, že přísluší každému z nich zvláštní potenciál v příklonění k druhé složce jména, a to po stránce grammatické i logické souslednosti.

λψα považujeme za lexikální *basi* (Br Vergl §63). Okolnost, že objevuje se také bez determinace, a bez lokalisace, není, jak jsme viděli, přičítati *úmyslu* M (§16a). V rekonstruovaných (jako lokálních) jménech inklinuje λψα ke konstrukci *praedikátní* nejen v substitucích jhvh (JIR-E, NISSI, ŠALOM), což přirozeno, nýbrž i jinak : ROI, JISRA, OLAM; ač toto poslední navylučuje apposiční (cf עֲלֵי אֵלֶיךָ Jes 40,28) a tak případně zdvojuje výjimku EL BETEL.

Femininní $\eta\lambda\alpha$ lze pojímati jako *nomen unitatis* (GB ad v. GK §122t), což souhlasí také s absolutním postavením ELA I.Rg 13, EMEK ELA a s pravidelnou atributní konstrukcí s předložkovým pádem místa : ŠEKEM, MIKDAŠ, OFRA, JABEŠ, ŠALLEKET RAMA nebo s adjektivem : GRDOLA, jehož atribut jest ovšem bezbarvý, cf אֶבֶן יְרוּשָׁה Jos 24,26.

Afformativní $!\omega\lambda\alpha$ - tvarově (nikoli lexikálně) abstractum nebo s nuancí umělosti objektu (GK §86f g) – vykazuje napořád konstrukci *apposiční* (gen.appositionis GK §128,2), zvláště patrnou při MAMRE, TABOR, pojatých tradicí jako vlastní jména (GK ib k); atributivní vzhled MUSSAB nepadá na váhu jako výjimka, ježto nominální povaha atributu není vyloučena (§4d).

Po stránce *logické* souslednosti rozdílejí se determinace takto :

$\lambda\psi\alpha$ provází – tak jak jména jsou v textu dána – po většině *hypostase* božstva : ŠALOM, OLAM, TAMAR (§35d), BERUT 3/, případně RIMMON (§34c). K tomu jest srovnati $\theta\delta\chi\eta\lambda\psi\alpha$ (ad $\theta\delta\phi\lambda\psi\alpha$?) Jes 61,3 (sub D) $!\rho\alpha\pi\lambda\alpha$ (§16), ale také analogické $\rho\mu\tau\lambda[\beta$ a בְּרִית בַּעַל Jd 8,33 9,4 se stejninou בְּרִית אֱלֹהִים 46. S předpokladem příslušné úpravy nynějšího slovesného praedikátu v praedikát jmenný patří sem zajisté také ROI, JIR-E, JISRA a pravděpodobně lze také při BETEL předpokládati služebnost hypostase.

Při $\eta\lambda\alpha$ pokud se objevuje determinováno, převládají *lokální* určení, jimiž jest ELA individualisováno. Pokud není lokalisováno, jest charakterisováno nějakým osobitým nebo *kasuálním* znakem : GEDOLA, sc $\eta\Lambda\epsilon\phi\iota, \eta\tau\beta[$ “ α , (sub C) “ α , (§37e) $\eta\nu\epsilon\beta\omicron\lambda$. “ α , נִבְלָה עֲלֵהָ “ α Jes 1,30.

Obtížnější jest stanoviti kategorii determinantů $!\omega\lambda\alpha$, jež doprovázejí nejružnorodější apposice. Vyjdeme-li od nejprůhlednějšího MUSSAB, jest na snadě uvést determinaci v souvislost s garantií kultické povahy místa, či *representací* božstva v MUSSAB jako objektní determinací – s ohledem na známé $\eta\beta\chi\mu$. Podobně měla by se věc s TABOR.

Nápadno jest při tom, že tutéž determinační kategorii nalézáme při $\lambda\psi\alpha$ v BETEL : vzhledem k apelativní hodnotě baithylos (§22a) a v NISSI (pro hypoth. $\alpha\Sigma\epsilon\kappa\iota$ §20a). Dle toho náležely by tyto determinace logicky k $!\omega\lambda\alpha$. Ale fakt, že v determinacích ROI, JIR-E při $\lambda\psi\alpha$ objevují se příbuzniny MORE, MAMRE (níže sub 2), svědčí o tom, že $\lambda\psi\alpha$ a $!\omega\lambda\alpha$ dělí se o determinační motivy stejným právem. Proti abstraktní hypostasi $\eta\sigma\kappa$ při $\lambda\psi\alpha$ stojí konkrétní hypostase $\alpha\sigma\kappa$ patřící k $!\omega\lambda\alpha$; právě tak při BETEL (cf n.4). U ROI, JIR-E projevuje se změna kategorie přibráním praeformativu ~“ , zvláště charakteristického pro determinace $!\omega\lambda\alpha$, ač $!\omega O[\mu. \lambda[\beta$ jako doklad hypostase k $\lambda\psi\alpha$ by se tu uchylovalo. Dle

toho přistupují determinace k $\lambda\psi\alpha$ jako hypostase božstva, k $!\omega\lambda\alpha$ jako konkrétní hypostase, tj. repraesentace resp. *symboly a manifestace* božstva; poslední kategorii zastupuje BAKUT et cons a snad i BASEANIM. Příslušnost těchto konkrétních determinací k (formálnímu) abstraktu $!\omega\lambda\alpha$ jest přirozena právě tak, jako příslušnost abstraktních (hypostase) k $\lambda\psi\alpha$ jakožto k formálně konkrétní basi.

Tak jeví se termíny $\lambda\psi\alpha$ et cons formálně i logicky podloženy strukturou jmen, jichž jsou složkami. Kdežto ELA vystupuje jako termín *individualisující*, jsou ony dva *typickými*, a to EL pro typy *habitu*, ELON pro typy *akcidence*.

c.

V §37d zjistili jsme $\eta[\beta\gamma$ jako všeobecninu oproti $\eta\mu\beta$ a $!\nu[\rho \#$ při čemž toto jevílo se terminologickou synekdochou za kultisté $\eta\beta\chi\mu \sim \lambda\psi\alpha$. Vzhledem k tomu jest zajímavé konstatovati, že zmíněné universale jest tak jako $\lambda\psi\alpha$ et cons doloženo v trojí formě : $[\beta\gamma \eta[\beta\gamma$ a $!\omega[\beta\gamma$. První a poslední tvar jest doložen jako jména města, druhý jako jméno dvou měst a mimo to v podobě $\tau[\beta\gamma$ jako složka několika místních jmen. Tutéž služebnost vykazuje také konsortium $\lambda\psi\alpha$ ač při basi je to jediné, ELIM, jež by mohlo svědčiti pro někdejší užití jako místního jména bez další jmenné složky; $\tau\lambda;\psi\alpha\epsilon$ jako jméno města je dobře známo – vedlejší tvar $\tau\omega\text{O}\lambda\psi\alpha\epsilon$ připomíná plurál ELIM a může býti spolu s ním pozdější adaptací; že konečně v 𐤆𐤋𐤍𐤏 jsme oprávněni spatřovati užití $!\omega\lambda\alpha$ v místním jménu, je zřejmé z Jd 12,12.

Existence konsortů $\lambda\psi\alpha$ jako zvláštních, určitě vyhraněných termínů i v jejich sounáležitosti jest takto formálně prokázána při nejmenším zákonem tvaroslovné analogie. Konkrétní stav terminologie, jak vyzírá z klasifikace sub b. , vykazuje velmi pozoruhodnou ovšem úchylku od vázání termínů base $[\beta\gamma$: kdežto při těchto provází formu $\eta[\beta\gamma$ apposice, jeví $\eta\lambda\alpha$ schopnost absolutního nebo volného postavení (s attributem). Naopak zase právě při basi $\lambda\psi\alpha$ a při $!\omega\lambda\alpha$ pozorujeme determinaci užším logickým spojením s jemnými složkami, což pro obdoby $[\beta\gamma$ $!\omega[\beta\gamma$ nelze aspoň v SZ doložit. Zda jest v tom viděti následek jazykového vývoje, směřujícího zde k vyhrazení určité formy pro určitou konstrukci a to vždy *jiné* formy při analogických (a též kategorie náležejících) skupinách determinačních, nesnadno rozhodnouti. Že přítomný stav terminologie sz nemůže býti směrodatným pro konečné závěry toho druhu, - pro i proti – ukazuje 𐤆𐤋𐤍𐤏 M ELIMELEK LXX Jos 19,26 za něž navrhuje Driver-Ki dle Luciana $\exists\lambda\mu \lambda\alpha$; tvar LXX B žádá však regens $\eta\lambda\alpha$; dle toho byla apposice při této formě přípustna druhdy také. Kromě toho lze konstatovati zbytky atributní konstrukce, vlastní formě $\eta\lambda\alpha$ ještě i jinde; vedle $\delta[\epsilon\lambda.\Gamma\iota \tau\omega\text{O}\mu\rho\epsilon$ přichází také čtyřikrát “ $\Gamma\beta$; “ ρ .

ημρ totiž náleží podle všeho rovněž k trojčlenné skupině tvaroslovné jako ηλα a η[βγ . K basi ~αρ (cf τωΟμαρ), nedoložené v místním jménu, ale časté v osobních (ve formě ~ρə) a vyhrazené appellativnímu použití – lze mít v !ωΟΜρ1 vyskytující se čtyřikrát jako jméno různých měst a jednou jako jméno stanice Jisraele na poušti(!), analogické affirmativum jako jest !ωλα. Tím se však otvírá možnost považovati jak RIMMON I.Sm 14, tak ROTEM I.Rg 19 (toto vzhledem k pravděpodobně předlohovému RAMATH LXX) za *termíny* pro kultické formace druhu ~αρ jež doprovází, jak víme z §37d, termín [βγ a v rmt, T jest aequivalentem téhož [βγ. Z této strany dospíváme tedy rovněž k úsudku o druhotnosti tradice, rozeznávající v posvátných stromech dokonce i *druhy*.
d.

Lexikální samostatnost termínu λψα naznačená jmény ELIM, EL PA-RAN nabývá zvláštního významu při otázce příbuznosti jeho k λαε kterou předpokládají Gall 28 a jiní. V tom případě jest pochopitelně nahrazení tohoto výrazu za λψα , rekonstruované v několika případech §§17ss. Tyto rekonstrukce odstraňují všeobecně pocíťovanou nesrovnalost, že λα u významu „bůh“ mělo by zde vystupovati jako označení lokality. Odpomoc, kterou si zjednává Holzinger-M ad Gn 33,20 cf 35,7 a jj, tím, že EL dlužno vztahovati původně na určitý kultický objekt, na př ηβχμ nedostačuje prostě proto, že toto λα - ovšem zástěrně vokalisováno – objevuje se ve SZ ještě v těchto jménech *měst* : ὀλαῤῥλῶ[ἔλ.α, δλ;ωΟΤλ.α, ὀλαῤῥθεΤ.λ.α, a !θοΤ.λ.α, .

Ať již tedy λψα jest příbuzno λαε jakkoliv, nutno je v samostatné appellativní hodnotě rozlišiti od λαε a toto vyloučiti při výkladu jmen, i těch, jež byla právě uvedena, i oněch druhů EL OLAM etc.

Jako místní jména s první složkou λ[tak tvoří lokály s λα v druhé složce jen nepatrnou menšinu případů, kde se vyskytuje v prvé nebo druhé složce jmen *osobních*, v nichž u vztahu k božstvu má právě nejlogičtější místo. Ve SZ objevuje se totiž λα jako druhá složka mimo vzpomenuté již ARIEL, PENUEL jen v těchto *místních* jménech : λαεΤῶπ.α, λαεΩτΒ. (Mandelkern=λΩτΒ. I.Sm 30,27=לֹאֵלֶךְ בֵּית) (gj) λαε–ξΤ;π.ψι λαεν.β.ψ; λαερ.ζ.ψι λαεχ.β.θ;ψ. ὀλαχ.β.θ;ῤ λαξ.θ.ψ; λαεΩρψ. λαεΠ.ρ.ψΙ λαεψλιξ]ν; λαεψ[ιν. .

Jest zajímavé viděti imperfektní složku tak četně zastoupenou mezi těmito jmény. Pro známé JIR-E mohlo by to býti znamením, že jeho imperfektum není nic nevídaného. Tím nápadnější jest za to inverse této složky. Výklad jména a následující úsloví (Gen 22, 14B) dovolovaly by sice užití pravidla GK §142a o

tomto postavení subjektu (případ, že verbální věta netýká se faktu, nýbrž stavu nějakého), ale nominální věty NISSI, ŠALOM nasvědčují tomu, že postavení jhvh resp λα jako první složky jest vlastní jménům tohoto druhu a že tedy JIR-E nelze považovati za *pravidelnou* analogii lmen s imperfektní složkou a že následkem toho jhvh jest tu jako substituce λα a spolu s ním na jiném stupni, než v oněch prvních místních jménech.

Imperfekta jejich ovšem nelze s naprostou jistotou uznati za genuinní, jak patrně z doubletty λαχ.β.θ; ; však také Gunkel stavě JIR-E *inversi* λαωρψ (§18c), neváže se na ně nikterak. Jest možno, že teprve vokalisace λαε to byla, jež způsobila tuto verbální úpravu : oproti λαε stojí však nápadné λαωτβ - λωτβ a λωατπα (o tom §48e), takže rozlišení složky λα od běžného λαε není mimo úvahu ani při těchto jménech.; složka ta jest snad i v nich totožna s termínem λψα . Kromě příznaků toho, uvedených až dosud při ARI-EL a PENU-EL (§§13b 18c 20b) jest zde uvéstí jméno města מִלְאֵלָה M T IADÉLA LXX A Jos 19,15, v němž známé ηλα nalézáme jako druhou složku. Jak jest pohlížeti pak na vzájemný poměr normálů EL“ a inverzí “EL (i při podržení λαε) poznáme sub B3.

1/ Cf výpočet jejich u Lundgreena 17ss a Socina KBw 235 a votum tohoto ib 144: „wirklich Eichen sind unter !ωΟλαε I.Sm 10,3 Sd 9,6.37 Dt 11,30 verstanden.“

2/ Wellhausen Prol 248: “ηλα !ωλα im Aram.der Baum schlechthin, im Hebr.der heilige Baum Jes 1,29s *meist* ohne Unterscheidung der Arten. “Dále Stade GVI 455 a především Gall 24ss.

3/ Ad ωρβ. , zůstane-li vůbec v textu (§30b). Míni-li Lundgreen 31, že Baudissin vidí v Berút „mit Recht“ zkratku za Baalat Berut, die Herrin der *Zypresse*, zdá se mi, že je to spíše jen jemu „recht“, aby se analogickým doplněním termínu pro demony „allonim“, „allonut“ a mohl je srovnati s !ωλα jako termíny pro posvátné stromy. Jestliže však τωρβ.=πωρβ.= Zypresse předchází logicky a kasuálně předpokládané Baalat B., jak se *jmenovala* vlastně ta bohyně? Daleko pravděpodobnější jeví se mi kombinace τωρβ=τψρβ cf níže. Což nevylučuje, že πωρβ mohlo býti votivem tohoto božstva.

4/ Baudissin ap Gunkel ad Gn 28,2.5 zná opět foinické božstvo Baithylos, které uvádí v souvislost s osobním jménem Betu-el (také ZDMG 57, 830). Dle Peisera Olz 4, 306 stává v λα-τψβ Sach 7,2 jméno Žida, které si přinesl z exilu, v transkripci assyrského bít-ili cf KAT 437.

2. K o m b i n a c e t y p ů v .

43.

Grafická příbuznost determinací MORE, MAMRE, ROI, JIR-E, MARA a podobně BAKUT, BEKA-IM, BOKIM dává podnět k otázce, zdali také pro ně nastává možnosti zjednodušení poměrů tak, jako jsme dospěli v předešlém odstavci k restrikci druhů na pouhé konsortium $\lambda\psi\alpha$. Vskutku dostalo se již této otázce řešení ve způsobu *identifikace* různých těch posvátných stromů. (§§1n. 2c, 4b, 8a, 19b, 34c). Vidouce však, že není jednoty v názorech o ztotožnění jednotlivých případů a že nejistota identifikace jest výslovně uznávána (Gall 110), předem vzdali jsme se podpory, již by případně poskytovaly tato identifikace pro naše závěry. Nyní pak náleží konstatovati a dovoditi, že na identifikace nelze pomýšleti z důvodů zásadních a že tedy hledati jiné řešení hořejší otázky.

a.

Příbuznost determinací dokládá sice tradice přímo – cf mmr, P pro M a tabulku v §18a; ale to nemůže padati na váhu, ježto nelze ručiti za správnost odhadu dotyčných versí resp jejich předloh v tom rozsahu, jak je toho zde zapotřebí. Počítajíce však toliko se zněním Recepty, shledáváme, že affinitu determinací zakládá shoda *motivů* a to především motivů jmenných, jež totiž vyplývají z lexikálního rozboru determinačních složek.

Omezíme-li se zatím na dvě skupiny jejich, z počátku tohoto odstavce dotčené, obdržíme kombinace :

$\eta \rho\omega\mu$	$\eta\kappa\beta$	(k derivátu $\tau\omega\kappa\beta$ GB)
$\alpha\rho\mu\mu$		
$\psi\alpha\rho$	$\alpha\kappa\beta$	(sing. k $\sim\psi\alpha\kappa\beta$)
$\eta\alpha\rho\psi$		
$\eta \rho\mu$	$\eta\kappa\beta$	(k partic. $\sim\psi\kappa\beta$)

Zavedeme-li pro matres lectionis $\psi\eta\omega\alpha$ neutrální značku I, a pro přítvorné radikály značku “ – lze pro druhou skupinu již z jmenných motivů určit determinant BKI“. Ne tak snadno při první skupině, v níž vedle převládajícího “RI“ nutno patrně vyhraditi místo ještě jiným determinantům.

Tyto pak zprostředkují se nám zjištěním motivů *litterárních* (v.2.tabulce přílohy), utkávajících spojení mezi jmény lokality a látkou příslušného oddílu, takto:

MORE	ηαρ	
MAMRE	ηαρ	
ŠEKEM	αρψ	?
MIKDAŠ	ηρψ	
ELA	ηρμ	
ROI	ηαρ	ρβδ
JIR-E	ηαρ	
BEKA-IM		ρβδ
BOKIM		ρβδ
TOMER		ρβδ ?
MARA	ρμ	
	ηρψ	

Pro determinant “RI“ přibývá v MORE ještě jeden doklad, při ŠEKEM a MIKDAŠ objevuje se nový determinant “IR“ , jemuž jest připočísti také MARA vzhledem k sekundárnosti motivu ρμ (§13b). Mimo to získáváme v DBR“ vzhledem k determinaci DEBORA ještě jeden determinant, zastoupený stejnou měrou jako determinant “RI“ a BKI“. Srovnáme-li tento stav determinantů s logickým utříděním determinací (§42b), shledáváme, že determinanty jsou zároveň ukazateli determinační kategorie : “RI BKI“ DBR“ náleží typu *manifestace* božstva k němuž asi patří také “SR“ a snad i pochybné BS;“. Kam patří determinant “IR“ spolu se zbývajícimi determinačními motivy (vyjma typus hypostase), uvidíme sub B 1.

b.

Praktického významu nabývá tato kombinace determinačních motivů, obrátíme-li zřetel k *lokalisaci* jednotlivých pojmenování. Obtíže metody identifikační jsou z větší části právě následkem nejistoty a rozporů lokalisace v textu i v tradici. K vysvětlení těchto rozporů přibráno bývá ovšem rozpoznání rozmanitých tradičních vrstev, jako např. antagonism tradice samaritánské a jerušalémské a pro Pentateuch lokální zájem pramenů efrajimských a jehudských. Tím však jest problém toliko odložen a posunut : zbývá totiž nadále *vlastní* záhada v tom, jakým právem *směli* autoři resp tradiční školy přisouditi jedno a totéž pojmenování různým lokalitám dle své konvence. Předpokládati libovůli jejich odmítli jsme jako neoprávněnost již v §36a. Tento problém nebude lze obejít

potud, pokud vedle různých lokalisací, celkem tak lhostejných jako jsou pojmenování posvátných stromů, budeme mít na mapě Palestiny (cf v říloze K3) dvojí Bet-lechem, dvojí Gilgal – s oním u Jardenu : trojí – a co takových více.

Je-li tedy MORE lokalisováno jednou v Šekem, podruhé v Gilgal, MIKDAŠ v Šekem a v Šilo, ELA v Bet-el a Šekem atd, nutno předpokládati, že tato pojmenování patří všem těmto lokalitám *de iure*. To ovšem bylo nemožností, kdybychom měli v pojmenování spatřovati nn.propria, a ta přisuzovati např. jednotlivým exemplářům posvátných stromů, které by byly těmito vlastními jmény individualisovány. Redukcí druhů a stanovením typických kategorií v konsortiu λψα na jedné straně a zjištěním determinačních motivů jmanných a litterárních na druhé straně jest však umožněno pokládati jednotlivá pojmenování za označení nikoliv individuální, nýbrž *typická*; v tom případě jest evidentním, že zjevům téhož typu připadnouti může jedno a totéž pojmenování na různých místech. Čili obráceně : rozpory a dvojakosti lokalisace vysvětlují se tím, že dotyčným lokalitám náleží vskutku zjevy téhož typu a ovšem i pojmenování.

Stopy tohoto faktického stavu zachovaly se jak v tradici, tak i v textu. Jestliže Jd 4 T (§36a) jmenuje celou řadu realit v majetnictví Debory, nesoucích patrně její jméno, následuje z toho, že příslušné zjevy náleží determinačnímu typu DBR“ bez rozdílu, tedy jakožto zjevy téhož druhu. Podobně řadí se k sobě zjevy typu TMR“ (§35d). V Ps 84 (§29b) našli jsme u *věcném* přiřazení determinace typu BKI“ “RI“ a “;N“ – důkaz, že jde o zjevy téže podstaty, byť různých determinačních typů. V §28a konečně poznali jsme v textu Jd 2,1 *vedle* sebe tři pojmenování jednoho a téhož lokálního zjevu.

c.

za takových okolností nelze ovšem mluvit o identifikacích, nýbrž toliko o *kombinaci typů* determinačních a tím i zjevů, jimi označených. V přehledu jeví se taková kombinace typů s ohledem na lokalisaci následovně :

Betel		BKI(2)	DBR	IR	(BIT)	(MVT)
Gilgal	RI					
Chebron	RI					
Jerušalem	RI	BKI ?				
Kedeš(Šur)	RI		DBR	IR		BS;
Refa-im		BKI	DBR			
Šekem	RI	BKI ?	DBR ?	IR (3)	NSB	;IN
Šilo				IR		
Tabor					TBR	BS; ?

Nejen termíny $\lambda\psi\alpha$ et cons, nýbrž i determinační typy jsou tedy *nadřazeny* lokalisaci a nelze je tedy směřovati *proti* faktu různé lokalisace. Směrodatnost lokalisace pro individualisaci dotyčných zjevů jest ostatně očividně doložena atributním přiřazením lokalisací k termínu $\eta\lambda\alpha$ 1/.

Pozorujeme-li však zároveň, že téže lokalitě přísluší *několik* determinantů, zdálo by se, že lze připustiti aspoň identifikaci zjevů na *témž* místě, tedy např. ALLO BAKUT a TOMER DEBORA. Avšak ani s tím nesmíme počítati, ježto by to znamenalo anarchii v terminologii, pro niž by nebylo jiného vysvětlení kromě libovůle tradice resp autorů. Na místě toho jest se upozorniti, že determinanty, příslušející takto jedné lokalitě, náležejí *různým* determinačním *kategoriím* (§42b), např. “IR“ oproti BKI“ v Bet-el, “RI“ oproti NSB“ v Šekem. V důsledku toho lze mluvíti při různých determinantech u téže lokality nanejvýše o *nivellisaci*, jež má jednak důvody věcné povahy, jak uvidíme sub B 1. a 2., jednak svůj původ v *litterární* podmíněnosti terminologie.

Nesmíme totiž přehlédnouti, že jmenné motivy jsou v pojmenování nerozlučně setkány s motivy *litterárními*, čili, že pojmenování dotyčných zjevů jest *přízpusobeno látce* dotyčného oddílu; zjen, který jest *vůbec* pro sz velmi charakteristickým, jak ukazují četné etymologisační epizody. Pak jest ovšem snadno pochopitelné, že např. ve vypravování o theofanii na *témž* posvátném místě přijde k platnosti jednou motiv $\eta\alpha\rho$ a tím v determinaci typ “RI“ , podruhé zase $\rho\beta\delta$, tedy typ DBR“. Tato litterární podmíněnost determinačních motivů vysvětluje také plně, že týž motiv jest pro určitou lokalitu *zžitkován několikrát*, tak BKI“ dvakrát pro Bet-el, “IR“ třikrát pro Šekem (cf závorkované číslice v hořejším přehledu) tedy okolnost, jež jinak by velmi rušila. Zároveň získáváme v tomto litterárním hledisku vysvětlení *proměnlivosti* pojmenování, patřících jednomu a témuž determinačnímu typu, proměnlivosti, zračící se v *přítvorných* radikálech (praefixech a affixech) k jednotlivým determinantům.

Ignorovati naproti tomu souvislost jmenných a litterárních motivů, oddělovati *pojmenování* od litterární základny v *látce* příslušných oddílů a traktovati tato jména samostatně s hlediska *historicky* pojaté lokalisace nebo identifikace, znamená opustiti pevnou půdu materiálu.

1/ Míní-li Holzinger-M 165 ad Gn 22,14, že לֹא־בְּרִיָּא jest „ ganz farblos, ohne Lokalton, auf jeden heiligen Ort anwendbar,“ vystihl tím věc znamenitě. Zcela neoprávněný jest však důsledek jeho, že třeba tento motiv upříti původní tradici. Vždyť nejen motiv $\eta\alpha\rho$ ale i jiné motivy, jak správně ukázáno, nemají *lokálního* zbarvení, nýbrž jsou typické pro celou řadu posvátných míst, takže dle metody Holzingerovy měly by názvy *všech* takových propadnouti ortelu litterární kritiky jeho.

B. K u l t i c k á p o v a h a

posvátných stromův.

(F a i n o m e a o l o g i e).

1. O b j e k t a p ř í s l u š e a s t v í .

44.

Pochybnost, že původní koncepce představovala si $\lambda\psi\alpha$ et cons jako skutečné stromy, množily se od případu k případu. Nicméně byly tu vždy stopy, poukazující k tomu, že na místech, termíny $\lambda\psi\alpha$ et cons označených, nelze si odmyslet *určité objekty*, mající nějaký vztah k stromům a v pozdější tradici přímo jako stromy figurující. Jest nyní vyčísti z těchto stop pravděpodobný obraz tohoto objektu a jeho organického i symmetricky sdruženého příslušenství. Úkol ten nesnadný, nechceme-li se pouštět do méně zaručených konstrukcí, přece však lze docílit jistého výsledku přesným rozpoznáním a rozlišením sem náležejících elementů.

a.

Zmínky o $\xi\psi\phi$ Gn 21 a $\sim\psi\rho\mu\tau$ Ex 15 nemohou nás mýlit v úsudku, vylučujícím z kontingentu $\lambda\psi\alpha$ et cons skutečné stromy : prvé mohlo se v textu objevit nebo v něm zůstati teprve, když zmizel vztah k EL ROI (§17b); druhé umožněno rovněž uvolněním vztahu k ELIM, pro něž aspoň tradice dosazuje zcela jiný druh než $\rho\mu\tau$ a mimo to právě tam, kde bychom očekávali, že lokální posvátnost *palmy* objeví se nejprůkazněji, narážíme na vokalisaci, jež *nepřeje* si tohoto výkladu : TOMER DEBORA.

Jinak už jsme nenalezli ani v jednom případě *pozitivní* známky, že lokality s $\lambda\psi\alpha$ et cons jsou opatřeny skutečnými stromy, jako zárukami posvátnosti, natož, aby tyto termíny mohly být *přímo* na posvátné *stromy* vztahovány. Ani #[Gn 18 Dt 20 – Ex 15,17 OS patří ovšem pozdější tradici – nelze sem jako průkazné

počítati; toto z důvodů kontextu (§39a), ono z důvodu dvojvýznamu #[a k tomu se vízících výsledků §37, jež potvrzuje užití #[v Ex 15,23 II.Sm 6 a II.Rg 6 (cf ηρωθ) o dřevu jako substanci (cf §18n.l. a sub E Hos 4); také [φv Gn 21 neobsahuje jednoznačné charakteristiky (§24b cf Dt 16,21). Tento nedostatek známek, jež by zaručovaly místo skutečným stromům v *látce* příslušných oddílů, jest při povaze sz konceptů, jichž elasticnost jest i jinak doložena, momentem velice závažným a při nejmenším zcela postačujícím pro *negativní* závěr, že konsortium λψα nelze pojímati jako samorostlé posvátné stromy vůbec : není myslitelné, že zjev tak typický, jako je posvátný strom, nebyl by zanechal v kontextu četnějších a patrnějších památek, ať již v souhlasu nebo proti vůli receptorů či tradice.

Místo těchto postrádaných známek zjistili jsme několikrát příznaky, že dotyčné lokality vypraveny jsou charakteristickým objektem a to *umělým*, jež vzhledem k zastoupení #[i vzhledem ke stereotypu “ρ #[λκ dlužno považovati za zrobený ze *dřeva*. Jestliže v souvislosti příběhu v Ofra objevuje se מִשְׁעָנָה , podobně ηθ,μ; při NISSI, τψξ; v RAMA, nelze toho pominouti jako příznaku pro objektní výpravu lokality, jestliže jinak úplně chybějí bližší charakteristika, která by výslovně byla označena jako objekty k ní příslušné. Nejzřetelnější představu poskytuje ovšem σvE zachované v determinaci NISSI a jako objekt doložené Nm 21,8 II.Rg 18,4 rekonstruované pak při MARA resp MASSA, a dále תִּמְרָה z Jd 4 ve srovnání s Jer 10,5 (§36c). vedle těchto křivitých objektů zaznamenali jsme přítomnost útvarů složitějších jako ~λσ v BETEL a ηκσ při KIKAJON.

b.

Tyto složitější útvary předpokládají již samy sebou, že dotyčné objekty vykazovati budou význačné příslušenství, organicky s nimi sloučené, tedy buď přímo a trvale na ně připevněné, nebo jim přízpůsobené a pro ně určené.

Jako takové součástky poznali jsme %βωφ k GEDOLA a %βσ při JIR-E. Jakého druhu bylo toto „pletivo“, nesnadno říci; při jmenovaných objektech předpokládá se jeho stálost, tedy jde asi o pletivo z umělého materiálu, jako např. na hlavicích chrámových sloupů. Přes to nelze vyloučiti možnost, že dotyčným objektům jako *surrogátům* stromů dostávalo se periopdicky nebo příležitostně jako při zvláštních slavnostech (cf τωκσ §37f) – výpravy, jež tu zástupnou povahu objektů demonstrovala : sem patřilo by ηλα Lv 23 Neh 8, porůznu vystupující ψρπ a konečně snad i ;tvrt Jd 4 T(§36).

Zvláštní pozornosti zasluhuje, že přes jiný ještě vztah, jež níže poznáme, nelze těmto dřevěným objektům upřítí spojitost s živlem παε : zcela nerozlučně patří k τν[ωμ v Ofra, dále k ηφμ Ez 19(§37f) a konečně i k SENE.

K %βσ u JIR-E patří ρξα λψια , u ELA objevuje se ηψρμ zastoupený také v ARIEL. Naposledy jest snad přičísti sem i TOMER s ηρ.ⱡωξβδ - včela ? (sed §47a). Tyto elementy nelze si ovšem představit jinak, než jako *emblem*. תַּשְׁמֶנֶת II.Rg 18 s σν Nm 21 skytá zcela konkrétní představu o celém objektu s příslušenstvím. Leč motiv ρπσ Ex 17 Jos 24 otvírá ještě jednu možnost, že totiž *případně* mohly tyto emblemata náležeti jinému objektu téže lokality, např. ηλδγ !βα Jos 24, cf vyobrazení KBw 45 čč.16 a 17, kde vidíme v jednom skupenství *vedle* sebe surrogát stromu, zvířecí hlavu s rohy a stvůru, jež připomíná lva; zajímavé jest תַּשְׁמֶנֶת על-כַּפַּיִם Jes 49,16 vzhledem k asociaci s δψ (níže sub c.).

V δωπα při ŠALOM resp OFRA, EMEK ELA (§11a), GEDOLA (§12 n.7), BEROŠIM a RIMMON představuje se za to křivý objekt jako nositel tohoto kultického roucha (KBw 161), pokud za kultickým účelem neoblékla jej povoláná osoba. Kterak ηκψμφ při BASEANNIM náleží témuž kostýmu, λψα , naznačeno v §6. Ovšem náleží sem také ~ψηλα ⱡηξψλκ od ŠEKEM, event. i z BEROŠIM (§30b.). Pokud byl tento objekt přizpůsoben tomuto svému úkolu, dodávati totiž efodu týchž rysů, jaké měl, nošen na těle, nelze s jistotou rozhodnouti; nápadnou jest arci, že Recepta zná βλ při GEDOLA, παρ tamtéž, dále u BETEL Gn 28 a BEKA-IM, πκ při ~ψρμτ Lv 23 a δψ několikrát. Než tyto termíny, zvláště poslední z nich, nedovolují, než konstatovati tuto okolnost bez určitých závěrů o kontuře objektu 1/.

c.

Mimo objekt dřevěný, zvlášť charakteristický pro lokality s λψα et cons, shledali jsme v převážné většině případů s jinými ještě objekty, jichž příslušnost k dotyčné lokalitě zaručena jest postavením, jež tyto objekty zaujímají v líčení toho kterého oddílu a v látce jeho, jsouce totiž jmenovány a popsány v bezprostřední spojitosti s oním dřevěným objektem, ač zřetelně se od něho odlišují : případ MIKDAŠ je tu velmi názorný.

Pozoruhodno jest ovšem, že výběr těchto dalších requisit není valný; přicházejí v takové *těsné* spojitosti vlastně jen dva objekty; *kamenný* objekt a *hrob*.

Jestliže předpokládáme pro dřevěný objekt v scenerii lokality posici dominující, což jest v souhlasu nejen s pravděpodobnými konkrétními názory (σν etc), nýbrž i s význačností jeho pro lokalitu, pak vyplývá pro ρβθ postavení *protějšku* a lze jej označiti jako symmetrické příslušenství těchto lokalit. Přímé doklady sdružení hrobu a dřevěného objektu poskytují BAKUT, JABEŠ, zaručeně náleží k lokalitě JISRA (§19a), jako skryše figuruje u ŠEKEM a při lokalitách s !v[ρ # [§37e).

Prostorový střed mezi dřevěným objektem a hrobem zaujímá objekt kamenný. Jako prostý !βα představuje se v MIKDAŠ, a tentýž výraz platí snad také Jd 9 o

MUSSAB; jako [λσ resp ρωχ v Ofra a dle P při BEKA-IM, při čemž zdá se býti v OFRA a MIGRON přizpůsoben jako !ργ. BETEL tvoří přechod k umělým formám kamenů, hypothetického ασκ při NISSI a především ηβχμ. Tento známý kultický objekt jest zastoupen při λψα et cons nepokrytě sice jen při BETEL a – v temném kontextu ovšem – ŠAL-LEKET; avšak motiv βχν, příznačný pro MAMRE (βχν Gn 18,2 opp δμ[8 a Ex 3,5 cf §3b), JISRA a RAMA, objevuje se v MUSSAB v hodnotě determinačního motivu, čímž příslušnost jím označeného objektu jest prokázána pro λψα et cons jako *typická*.

Stejně jako dřevěný, vykazuje také kamenný objekt organicky sloučené příslušenství. K němu dlužno počítati stylisované nápisy nebo symbolické nákresy, avisované motivem ρπσ a doložené archeologicky. Jako příležitostné atrakce přistupují zde : při BETEL !μϖ, rituálně zvlášť příznačný pro ηβχμ, a potom požívatiný různého druhu (u MAMRE, TABOR, OFRA, ROTEM), které připomínají jednak ritus ∃σν a ηξνμ, jednak kombinují se s prvkem ϖαε (cf OFRA a KATAKARPOS §37b), vyznačujícím ritus ρφθ, dosvědčeném nejvýrazněji pro lokality s “ρ #[(§37e).

יְדֹאֲבָשֶׁת׃ II.Sm 18,18 jako jméno *masseby* skytá nový speciální termín pro kamenné objekty tohoto druhu. A jestliže jsme započeti mezi návštěví dřevěného objektu prvky τν[ϖμ v OFRA, ηφμ při NISSI a τψνξ v RAMA, nutno stejně naložiti s prvkem δψ s ohledem na kamenný objekt posvátných lokalit těchto. Tím spíše, že ve všech třech jmenovaných případech ocitá se s uvedenými prvky v nápadné konstrukci ωOδψᾀB. k níž pojí se שְׁבָטִים בְּכַף׃ II.Sm 18,14 : jest to při nejmenším nadbytečné určení pro tyto zcela obyčejné předměty u dotyčných postav. Vzato jako indicie kamenného objektu, poskytuje toto δψ v oné konstrukci *názor* o způsobu sdružení dřevěného a kamenného objektu, jež by rovnalo se vlastně *organickému* sloučení obou. Nejen ŠALLEKET (§15b), ale také BETEL a BEKA-IM dalo by se posuzovati z tohoto hlediska. Naproti tomu obtíž by působilo – ojedinělé ovšem – sdružení objektů při NISSI : nehledě k emendaci ηψ σν v §20b opuštěné, ani ηψ ασκ–λ[δψ neuspokojuje, ježto kamenný objekt dochází tím zdvojení; proto zůstává nejpravděpodobnějším, zařaditi ηψσκ dle LXX k determinační kategorii druhu ρβθ prostřednictvím derivatu z ησκ (§20b cf 37e ad Lc 23).

d.

Až dotud zjištěná rozmanitost objektů a jejich příslušenství ve spojení s termíny $\lambda\psi\alpha$ et cons vede s neúprosnou nutností k závěru, že z těchto objektů *žádnému* nelze vyhradit $\lambda\psi\alpha$ et cons jako *terminus technicus*. Dřevěný objekt jevil se namnoze sice dominujícím a charakteristickým, v stereotypu !v[ρ #[λκ prokázal dokonce i svou terminologickou vydatnost, ale nijak a nikde výsadu pro termíny konsortia $\lambda\psi\alpha$. Naopak viděli jsme “ρ #[v parallelismu s *lokály*, tedy v synekdochickém užití, a což nejdůležitější, pokud pojmenování jednotlivých posvátných míst projevují *objektní* nuance, lpí tyto nikoliv na $\lambda\psi\alpha$ et cons, nýbrž na determinacích tohoto $\lambda\psi\alpha$ et cons. Zkusme např. vindikovati termíny tyto kamenným objektům; pak determinace MUSSAB, případně BETEL jest považovati za stejnorodé určení tohoto objektu, ale naproti tomu stojí NISSI jako determinace nestejnorodá. Opačně objeví se nesrovnalost, přičteme-li $\lambda\psi\alpha$ et cons objektům dřevěným. Bylo by tedy nutno předpokládati nepravidelnost v terminologii. Bez tohoto předpokladu však lze se obejít, jestliže, jak řečeno, pojem $\lambda\psi\alpha$ et cons *nadřadíme* jednotlivým objektům dotýčných lokalit.

Přitom ocitneme se v souhlasu s pravidly terminologie a se zjevy, jež jsme při kombinaci typů sub A2 označili jako nivellisaci. V tabulce §43c sestaveny jsou k různým lokalisacím stejné determinační typy ve sloupcích, z nichž první tři uvádějí determinace třídy manifestační (§42b), druhé tři z třídy symbolisační, poslední sloupec pak možné typy habituální determinace (hypostase). Jest nyní jasno, že najdeme-li v Bet-el ALLON BAKUT a tamtéž zase ELA s $\eta\psi\rho\alpha$ tedy EL “IR“, jest možno a *náležito* identifikovati *locality* takto různě pojmenované – tato identifikace jest již uskutečněna právě stejnou lokalisací – *není* však dovoleno ztotožniti ALLON B. = EL “IR“ ani jako pojmenování ani jako *objekty*, poněvadž každé z nich *jinak* vystihuje charakter kultiště a vztahuje se pokaždé k *jinému* elementu kultické sféry. Právě tak mají se věci při ELON MORE a ELON MUSSAB v Šekem a při jiných nivellisacích, jichž litterární podmíněnost (§43c) činí pochopitelným, jak stejné lokality mohly takto přijíti k různým pojmenováním.

Kdyby snad jednotlivá pojmenování měla se vztahovati k určitým objektům posvátného místa, musely by terminologické poměry býti docela jinak utvářeny, než jak jsme právě viděly. A *jsou* vskutku jiné, ihned, jakmile jde o jmenování jednotlivého objektu: s MUSSAB jest srovnati MASSAB PELIŠTIM, poblíž GEDOLA objevuje se JAD ABŠALOM, k ELA s $\eta\psi\rho\alpha$ patří ARI-EL, k NISSI ať již $\eta\psi\sigma\kappa$ Orientálů, $\eta\psi\vartheta\alpha\sigma\kappa$ T P V nebo *věcně* správná emendace $\eta\psi\vartheta\sigma\nu\epsilon$, konečně k EL“ TAMAR (ex ELIM s $\sim\psi\rho\mu\tau$): TOMER D, jež náleželo by případně také k ALLON B., EL“ MAVET, neklademe-li váhu na dislokaci jeho mezi Bet-el a Rama. Jako všeobecný doklad patří sem ovšem také !v[ρ #[, τωβ[a ES HA-IR ve srovnání s atributními konstrukcemi ELA s jmény měst; patří-li sem

také ASE BEROŠIM vzhledem k BAAL BER(U)T, jest pro nejistotu textu II.Sm 6 pochybno.

Za to velmi informativním jest po podřadí objektu vůči EL“ místní jméno JADALA=יהלאל Jos 19,15 M T LXXA nebo dle MSS P V cf LXXB (IEREICHÓ) JAR-ALA = “IR“EL“ = ARIEL. Z uvedených příkladů jest patrné, že sz koncepce, majíce hojný výběr objektních termínů a pojmenování, a *uživše* jeho také, neměly příčiny, proč by takovou měrou *uniformovaly* posvátné lokality pojmenováním s EL“, jichž převaha byla by nápadnou, i kdyby tyto termíny EL“ měly značiti skutečně posvátné stromy nebo jiné *objekty*.

e.

Jaký jest poměr tohoto souboru objektu a příslušenství ke kultickému aparátu, pokud jej známe ze SZ, v jednotlivostech i v celku? Styčné body a stejné konfigurace nedají se přehlédnouti, ale povaha sz pramenů, vztahujících se k době několika století, a v podrobnostech velmi nejistý a neúplný dnešní názor o kultických objektech starohebrejských, i těch nejvýznačnějších, ztěžuje nadmíru utvoření pevného úsudku v těchto otázkách, jakkoli velice by bylo žádoucí.

$\rho\beta\theta$, pokud přichází v úvahu při EL“, nepůsobí rozpaků jako běžné appellativum. Proti započtení jeho v příslušenství EL“ a tím i míst, v *každém* ohledu kulticky kvalifikovaných, mluví ovšem názor o profanisující blízkosti hrobu, jak byl zmíněn v §14. Přes to, ba právě proto jest nápadno, že i tak pozdní výtvar, jako II.Ch 34,4 mluví jedním dechem o perhorreskovaných kultických objektech – a hrobech kultůrů jejich, jež byly patrně na *místě* samém hned pohotově, aby byly svědky a prostředky znehodnocení oněch objektův. Dle všeho jest tedy počítati se změnou zvyklostí v tom směru a s kvalifikací EL“, jež nebránila příslušnosti hrobu ke kultišti. Mimo to však MORE a úvaha o typičnosti skryší při EL“ (§37c) připouštějí možnost, že tu a tam jest hrob považovati za litterární náhražek. Podstatnost tohoto domnění ukáže se §49b., kde vysvitne proč právě hroby byly voleny za masky někdejších podzemních součástí kultiště. Z toho důvodu doporučuje se zavést zde pro $\rho\beta\theta$ jen potenciální termín *hrobka*.

$\eta\beta\chi\mu$, *balvan* 2/ jest dobře známo jako příslušenství kultických míst, ač nelze říci, že by o něm stával konečný a určitý názor archeologický 3/. O správnosti obvyklého překladu „sloup, sloupec“ nelze tu rozhodovati. Ať již vystihuje povahu objektu, čili nic, vzhledem k charakteristickému úkonu pomazávání $\eta\beta\chi\mu$ (Gn 28) jest míti za to, že po pravidle nepřesahuje výši dorostlého muže značnější měrou (cf vyobrazení KBw 560). Neutrální „balvan“ vyhovuje proto zvláště pro případy, kdy tento objekt shledáváme při EL“ vedle přečnívajícího objektu dřevěného.

Pokud se týče kultické kvality balvanu, vyskytuje se v textech sz vedle oddílů, užitých v první části této studie a vedle několika zmínek v Gn 31, pro nás bezvýznamných, především ve spojení s $\xi\beta\zeta\mu$ v těchto případech :

Ex 23,24	↵~ψηλαλς τωβχμ	
24,4		τωβχμ
ηρφ[~πτωω ρηη τξτ ξβζμ		
Lv 26,1	τψκφμ !βαω.. Ιηβχμ // λσπω ~λψλα	
II.Rg 3,2	τωβμ ↵λ[βης	
10,26 (Ki τωρτωα prps ≡ρφ c λ[βη-τψβς τωβχμ		
27	↵λ[βης τωβχμ	
Jes 19,19	↵ηωηψλ ηλωβγ λχας ηβχμ //	
↵ηωηψλς ξβζμ		
Jer 43,13	↵τωμω τψβς τωβχμ	
Ez 26,11	(τϣ) τωβχμ	
Hos 3,4	// ρφ - %λμ	
	ξβζ ηβχμ // δωπα - ~ψπρτ	
10,1	τωξβζμ // τωβχμ	
2	τωξβζμ // τωβχμ	

Ex 24 staví balvan zřetelně v podruží oltáře, podobně paralelism s ρφ - %λμ Hos 3, podle něhož by tedy bylo i z ostatních sestav vyvoditi podružnost balvanu. Avšak další parallelism δωπα - ~ψπρτ Hos 3, řadící k sobě zjevy relativně různých kultických sfér, nutí k výhradě, že Ex 24 straní příliš oltáři v neprospěch kultické samostatnosti balvanu, byť nikoli bez jistého práva. Skutečný poměr obou objektů stane se zřetelnějším, všimneme-li si nyní zařazení jeho mezi úplnější kultický inventář, obsahující mezi jiným také nejznámější dřevěný objekt.

ηρωα, *kůlec* ,tj. posvátný kůl, fallos, palus 4/. Výraz tento vyskytuje se ovšem také jako jméno *božstva* 5/, a to Jd 3,7 (τρτω[2 MSS V) I.Rg 18,19 II.Rg 23,4.7 II.Ch 19,3 (oproti ~ψηλα M ηωηψ LXX Itala). Převážnou většinou přichází však jako označení kultického objektu. Vedle izolovaných zmínek Jd 6,26 I.Rg 14,156 16,33 II.Rg 23,6 – pro přítomné pátrání bezvýznamných – objevuje se ηρωα v průvodu jiných kultických objektů v těchto souborech :

Ex 34,13	ξβζμ	ηβχμ	ηρωα	ηκᾷΣεμ; ψηλα
Dt 7,5	ξβζμ	ηβχμ	ηρωα	~ψλψσπ
12,3	ξβζμ	ηβχμ	ηρωα	~ψλψσπ

16,21	Ξλ	[φτ-αλ	ηρπα	.. λχα	#[λκ	
	.. ηωηψ	ξβζμ				
22		ηβχμ				
23		ξβζ				
Jd 6,25.28.30	ξβζμ		ωψλ[ρπα	ηρπα	ηω	
I.Rg 14,23	τωμβ	τωβχμ				
15,13		תַּבְּחֶם	ηρπ[η	(t;vvt T = II.Ch 15,16)		
II. 13,6			!ωρμπβ	ηρπα		
17,10		τωβχμ	~ψρπα	ω		
16			.. ηκσμ	ωφ[ψ		
			.. ηρπα	..“πη	αβχ λκλ	ωωξτψω
	.. λ[βη-τα	ωδβ[ω	..			
18,4	τωμβ	τωβχμ	~ψρπα	!τϰξν		
			↵ωλ	~ψρφθμδ		
21,3	.. τωμβ	!βψ				
	↵λ[βλδ	ξβζμ	~θψ	φ[ψω	ηρπα	
..“πη	αβχ λκλ	ωωξτψω				
	.. ~τα	ωδβ[ω	= II.Ch 33,3ss			
5	ξβζμ		“πη	αβχ λκλ		
7		λσπ	ηρπα			
23,14		τωβχμ	~ψρπα	ω		
15	ξβζμ	ημβ	~ψρπα			
	(bis; ~ψνβα	LXX 2o)				
Jes 17,8	τωξβζμ		~ψρπα	ηω		
		םַּנְּבִיאִי				
27,9	.. ψνβα	λκ	ωμωφβ			
.. ξβζμ	ωμθψ	αλ	~ψρπα			
	םַּנְּבִיאִי					
Jer 17,2	τωξβζμ		~ψρπα	ω		
Mch 5,12			.. ⊥ψλψσπ	ψτρκη		
	⊥ψτωβχμω					
13	ψτϰτνω	⊥ψρψπα				
	⊥ψρ[	ψτδμπηω	(prps Ξψβφ[	sec II.Ch 24,18		

II.Ch 14,2	τωξβζμ	ημβ	τβχμ	ηρπα	
17,6		τωμβ		~ψρπα ω	
14,18				~ψρπα	~ψβχ[ω
31,1	ξβζμ	ημβ		~ψρπα	
			τβχμ		
33,19		~ηβ	ηνβ ρπα	τωμωθμ	
		τωμβ		~ψρπα ω	~ψλσπω
34,3		τωμβ		~ψρπα ηω	~ψλσπηω
			τωβχμηω		
4	τωξβζμ		[δγ ~ηψλ[	ηλ[μλ ρπα	~ψνμξω
	↵~ψλ[βηδ		~ψρπαηω		~ψλσπηω
				τωκσμηω	
7	τωξβζμ		~ψρπαηω		~ψλσπηω
			~ψνμξ—λκω		

Otázka, je-li spolehnutí na tyto sestavy v textu Recepty jako skutečnosti odpovídající, může nás nechat klidnými, pokud se vyvarujeme závěrů, jež nepřekročí v podstatě mezí, vytčených odjinud známými a doloženými poznatky o sz kultických místech, a pokud uznáme, že i tam, kde litterární kritika má za dobré vyloučiti z textu některé z těchto objektů, není příčiny, proč pochybovati o věcné správnosti takové výplně, srovnává-li se jinak s ostatními, nepodezřelými údaji téhož druhu (ca.Marti ad Jes 17,1).

V uvedených souborech patří k sobě ξβζμ a ηρπα Dt 16,21 Jd 6 Jer 17 a ovšem také i ημβ s ηρπα II.Ch 17; parallelismus ξβζμ // ηβχμ jako v hořejších dokladech k tomuto objektu nalézáme Dt 16,22s a v období, právě tak obšírně jako ηρπα Dt 16,21: ξβζμ s ~ψνμξ II.Ch 34,4 jako *příslušenstvím* 6/. Znajíce z §37d ημβ jako korrespondentu ξβζμ, rozeznáváme tytéž soubory ημβ - ηρπα a ξβζμ - ηβχμ v II.Rg 23,15 LXX II.Ch 14,2 a 31,1. ηβχμ a ηρπα vedle sebe, bez dalšího objektu, vyskytující se II.Rg 17,10 23,14 a patrně II.Ch 24,18; najdeme-li tedy I.Rg 14,23 τωμβ s ηβχμ a ηρπα, Jes 17,8 27,9 ηρπα a ~ψνμξ ve spojení s ξβζμ, jest oltář položití v pozadí *obou* těchto objektů. Následkem toho jeví se ξβζμ pro charakteristiku kultiště podřízeným: právě tak vzhledem k objektnímu podkladu, náležejícímu k dalším božstvu vedle λ[β a ηρπα, totiž ~ψμπη αβχ λκ II.Rg 21,3.5. S tím souhlasí, že Ex 34 Dt 7. 12 II.Rg 18,4 II.Ch

33,19 34,3.7 zprostředkují nám k ξβζμ ještě třetí skupinu objektů mimo ηβχμ a ηρωα : ~ψλ-ψξσπ - doložené tak čtyřikrát – a ojedinělé ηκσμ ψηλα s konkrétem !τωξν. Ježto II.Rg 21,17 objevuje se λσπ, ηρωα cf “α τχλπμ I.Rg 15, a v parallelismu Mch 5 stojí proti sobě λσπ //ηρωα a ηβχμ // ρ[ψ, zdá se, jakoby λσπ s ηρωα mělo se k ηβχμ právě tak jako ηρωα i ηβχμ k ξβζμ , čili, jakoby tato třetí skupina objektů stála s ηρωα na témž stupni kultické kvalifikace oproti ηβχμ a patrně i sdílela s ní stejnou objektní povahu jako předmětu dřevěného cele (λψσπ) nebo částečně (!τωξν); tím směrem také vedou soubory II.Rg 17,16 IICh 34,4 .

f.

Z této klassifikace vyplývá především, že ξβζμ uniformuje spíše jednotlivá kultiště, než by je charakterisovalo, že tedy řez mezi sestavami ηρωα-ξβζμ a ~ψλα-ηβχμ (§37d) není absolutní, nýbrž pomocnou distinkcí pro omezený počet dotyčných případů s !ν[ρ #[a podmíněn jen vnějším uspořádáním objektů (§48d). Hlavní řez jest vésti mezi ξβζμ a ostatními objekty kultiště včetně ηρωα. Je to docela přirozené : oltář s hlediska *všeobecně* kultického jest sám o sobě zjevem bez patrného určení pokud se týče božstva, jemuž má sloužiti ; jest vždy třeba, aby nějakým způsobem bylo znatelným učiněno, čím kult oltář zastupuje (cf Act 17,23).

Tento úkol přináležel pak právě objektům, sdruženým s oltářem a to po jednotlivu, nebo v souborech. ηβχμ až na jedinou, ne zcela jistou výjimku Jes 19,19, vystupuje jako objekt, svědčící hypostasi λ[β , rovněž tak ηρωα náleží výhradně stejnojmenné nebo jinak příslušné hypostasi božstva 7/, zastupující ženský princip v něm. ~ψλσπ odpovídají pak hypostasi ~ψμπη αβχ λκ a jest věru zvláštním, že !τωξν jakož i objektních determinacích (emblemech) ηψρα a λψΙα (jména souhvězdí !) nalézáme ozvěnu tohoto určení příslušných objektů pro kult hvězdnatého nebe. Ježto však λ[β náleží solárnímu charakteru božstva, jak ηρωα lunárnímu (Siegfried KBw 53), jest v “πη αβχ λκ vidět v *první řadě planetární* božstva.- Výše naznačené všeobecné kultické hledisko ovšem nelze samo sebou zaujmouti vůči kultu, tak osobitému v povaze i vývoji jako jest právě kult sz. Sub B 3. seznáme, jaký význam náleží de facto oltáři ve vývoji a povaze sz kultu vůči ostatním objektům kultiště.

Zúrovnění ηρωα a λσπ vůči ηβχμ (sub e. ke konci) staví nás ovšem blíže k zmíněnému řezu mezi ηρωα-ξβζμ a ~ψλα- ηβχμ ač jen potud, že ηβχμ přísluší i vůči ξβζμ aspoň relativní kultická soběstačnost abychom tak řekli; výrazem pro to bylo by postavení balvanu v parallelismu s oltářem zvláště Hos 3

(sub e.), dokladem pak svéráznost ritu ξωμ a nade vše kvalifikace pro zvláštní druh obětí (ηξνμ,Ξσν), tedy táž kvalifikace, která jest vlastní ξβζμ . Dle toho jest balvan netoliko prostorovým (sub c.), nýbrž i kultickým středem souboru. 8/

Dalším důsledkem této úměrnosti jest poznání, že vůči dvojně kamenných objektů stojí taktéž dvojina ηρωα a λσπ jimž připadá tedy zastoupení dřevěných objektů kultiště. Nelze proto vyloučiti, že v některých případech jest dřevěný objekt při EL“ ztotožniti s kůlcem - ηρωα - jak chce např. Gall 102 při BAKUT (§22b) nebo Stade ve své emendaci pro λωα §24a. A jest zajímavé, že II.Rg 13,6 přináší s ηρωα známou atributní konstrukci ELA : !ωρμωβ “α zcela rozdílnou patrně od ηωηψ τψβμ “α II.Rg 23,6 9/. Naproti tomu však poskytl v předu podaný popis názvových skupin dosti dokladů pro to, že mimo kůlec jest přípustná ještě jiná podoba dřevěného objektu – vedle ῥηψδῃσν při NISSI, ev MARA lze vzpomenouti nositelů ~ψηλαη ψλκ při MORE, BEROŠIM a objektu TOMER. Kuriosní ηλ[ψχ[od JIR-E (§18n.1) patří sem patrně také, jako kultický objekt, jenž měl dotyčné místo kvalifikovati pro zamýšlenou oběť, a byl, jak ostatně předpokládá se u MORE, BEROŠIM a II.Rg 23,6 i pro kůlec přenosný. Vzhledem k formám tohoto druhu a s ohledem na λσπ , předpokládající jistou modelaci objektu výraz *soška*, na rozdíl od ηρωα - kůlce a od prosté žerdi při σν etc.

Aniž, samozřejmě, předbím důkladnějšímu a na širším podkladě mimobiblických srovnávacích pramenů založeném vyšetření příslušných problémů, než může podati tato studie, obávám se, že recipovaný text ztěžá dovolí kdy určitě a bez výjimky naznačiti rozdělení kůlce a sošky mezi lokality s λψα et cons. Co však ze stavu věcí ve SZ vysvitá, co bylo již sub d. vysloveno, a co potvrdí další pozorování, jest to , že přes dominující postavení kůlce resp sošky v kultickém souboru lokality a přes osnovný význam jejich v látce některých oddílů, nikterak jim nepřisluší výhrada na termíny konsortia λψα : vylučují to případy, kdy se ocitají v nerozkladném souboru kultických objektů jiného druhu.

1/ Lundgreen 42 cituje passus z dopisu Ištarwašurovi z Tel Tanak: „Wenn der *Finger* der Aširat sich zeigen wird, so möge man es sich einprägen und es befolgen“. Vzhledem k tomu stávají se zmíněné sz analogie problémem samy o sobě.

2/ Z polštiny – o kamenné modle, Rank Novy slovník kapesní jazyka českého i německého, I.díl str 7, Praha 1875.

3/ Siegfried KBw 410 dává ke konvenčnímu „Steinsäule“ na vybranou: „sei es regelmässig behauener Obelisk, sei es ein roher Steinblock .. oder spitz zulaufende Säule oder kegelförmiger Stein.“

4/ Siegfried KBw 45: „die (Göttin) Ashera wird bald als wirklicher Baum, bald als ebenfalls sehr verschieden gestalteter heiliger Pfahl dargestellt“. – Marti ad Jes 17,7: „Die Asheren sind Baumpfähle, die heiligen Pfähle, die zum Ersatz für die heiligen Bäume, in denen die Gottheit hauste, im semitischen Heidentum und im Jahvismus, selbst im Tempel zu Jerusalem bis auf Josia an der heiligen Stätte nicht fehlten“. – Duhm-M ad Jer 17,1ss: „Die Asheren sind Pfähle *neben* den *Altären* und dienen dazu, die Gegenwart des Numens zu versinnlichen“. – Podrobnější jest Lundgreen 34ss: „Die A. waren sicher aus Holz, wahrscheinlich sogar aus dem Holze heiliger Bäume hergestellt.“ Jestliže však „eine besondere Holzart für die A. so wenig genommen zu werden brauchte, wie die heiligen Bäume bestimmte Holzarten zu sein brauchten, denn Dt 16,21 spricht von “#[–λκ ηρπα, pak o materiálu se stránky *kultické* kvalifikace jeho víme zrovna tolik jako před tím, leda ještě tolik k tomu, že ani o posvátných stromech není v tomto bodu jistoty, jak vlastně přicházejí k své posvátnosti a legitimaci jako kultická místa. Podstatnější jest, když Lundgreen konstatuje v dalším terminologii, společnou ηρπα a skutečným stromům, a konečně přichází k výsledku, že dle Sukka III.1.2.3.5 „die uns freilich keinen sicheren Beweis bieten kann, .. müssen an der israelitischen Aschera *belaubte* Aeste und Zweige gewesen sein. Denn es wird verboten, am Laubhüttenfeste einen Strauss von Zweigen zu tragen, welcher dürr sei, gestohlen oder von einer Aschera genommen.“ Opatrnost Lundgreenova jest tu, myslím, upřílišněná: *zakazuje-li* co Mišna, jest to lepším důkazem pro historickou skutečnost, než pozitivní tvrzení sz textů, jež nejsou chráněny proti *podezření* tendenčního přebarvení (cf emendace ηβχμ pro ξβζμ např. §19a. a Duhm ad Jer 2 LXX §37c). Mimo to shoduje se tento fakt z Mišny s nestřeženými podrobnostmi Recepty (~λσ Gn 28 §22d) a s charakteristikou τωβ[při #[jež v §37f vedla nás k rozpoznání τωκσ jako náhradní slavnosti (cf *zákaz* z Mišny!) a zde sub b. k přičtení ηλ[etc k příslušenství kůlců s EL“.

5/ Tak proti Stade GVI I.460s, cf též Lundgreen 34, nepochybně právem Siegfried KBw 45. Arci nebude jím asi míněno *vlastní* jméno božstva, nýbrž jako při λ[β : hypostase jeho.

6/ Marti ad Jes 17,7: „Chammanim sind eine spätere Species der alten Masseben, die eine künstlichere Art von Masseben und von den Phöniziern übernommen zu sein scheint; es waren Spitzsäulen, die, weil dem !μξ λ[β resp dem Sonnenkult

geweiht, ~ψνΙΜᾶξ;,, Sonnensäulen hiessen. Die Uebernahme derselben durch die Israeliten wird in die letzte Zeit des judäischen Reiches zu setzen sein.. Neben den Ascheren ercheinen sie ...noch ...zum Beweis, dass man sie auch im nachexilischen Israel noch sehr wohl kannte.“ cf Siegfried KBw 60; jinak Winckler AoF III.187: ~ωξ = glut-unterwelt-gott.

7/ Na snadě by bylo τρτω[; ježto však Ištar patří k božstvům hvězdného, planetárního systému, soudil bych oproti Stade (n.5), že „deuteronomistická“ revise dosazovala právě *toto* božstvo za zvukově příbuzné ηρπα v úvaze význačného postavení τρτω[v šemitských kultech, nikoli naopak. Přichází-li v úvahu *jiné* jméno pro hypostasi, příslušnou objektu ηρπα - analogie λ[β k ηβχμ toho skoro vyžaduje – pak by bylo možno nysliti na τν[cf sub H ad Hos 14,9. Pokud lze uvést pro to archeologický nález dvojité masseby z Taanak, již Benzinger HA vindikuje mužskému a ženskému principu božstva, jest mi nejisto.

8/ K témuž výsledku dospěl, jak pozoruji, již Stade BTAT 105: „Sonach gehört zur Kultstätte ein Gegenstand, an den die Gegenwart Jahves geknüpft ist, sie es ein Naturmal (hlg.Baum, Stein, Quelle), oder ein Bild, und ein Altar. Doch kann man dieses enttaten, wo ein heiliger Stein vorhanden ist. Freilich setzt man diesen, wie den heiligen Pfahl *auch* neben den Altar.“

9/ Ztotožniti proto Ela s ηρπα veskrze, bylo by ukvapením. O čem by se dalo uvažovati, jest toto: korektní “β ρπα ηλα jest přece jen trochu nápadná konstrukce vedle prostých determinací při EL, ELON. Graficky nebylo by nesnadno viděti v ρπα fragment ηρπα a celek s “β jako analogický !ωρμωβ “α II.Rg 13 považovati za *glossu*, určující blíže ELA dle názoru glossatora ovšem jako kůlec toho kterého místa. Nejisté by to zůstalo však přece a konstrukci ELA vůči EL, ELON zlepšilo jen o vymýcení obšírného ρπα .

2. Scenerie a pozadí.

Až na několik málo případů jest EL^{““} užito jako určení místa, k němuž se vztahuje obsah dotyčného textu. Způsob tohoto lokálního určení, čili poměr jednotlivých dějových, věcných a osobních složek vypravování k EL^{““}, patrný na větné konstrukci jeho, může posloužiti netoliko k poznání, jak Recepta pohlížela na tyto místní názvy, nýbrž i k rozpoznání, pokud je oprávněno pojetí EL^{““} jako objektu, tj. pokud takového pojetí vyžaduje materiální nexus v látce daného textu. Také rozpoložení EL^{““} vzhledem k nejbližšímu okolí resp příslušenství spoluurčuje *scenerii* jeho, jež namnoze jest přímo vyznačena. Čím obsáhlejší ukáže se kultické *pozadí* této scenerie, případným totiž rozmnožením o další objekty, v látce zahrnuté, byť ne tak bezpodmínečně sepnuté s EL^{““} jako objekty jeho příslušenství, tím menší stane se vyhlídka, že EL^{““} uhájí si výraznost objektního termínu, zanikajíc v složitém kultickém souboru.

a.

Velmi častá jsou a rozmanitá udání okolností, připomínající se k EL^{““} konstrukcí $\tau\xi\tau$ - z celkového počtu 23 případů patří sem 13. Na první pohled by se zdálo, že v této konstrukci jest pojetí EL^{““} jako jednotlivého objektu nevyhnutelným. Při bližším ohledání však není tomu tak: jaký jest např. rozdíl mezi $\tau\xi\tau$ při BAKUT, ŠEKEM, JABEŠ a $\tau\xi\tau$ při ostatních EL^{““}! Tam nelze $\tau\xi\tau$ vůbec uváděti jako záruku scenerie *nadzemní*, ať už výprava tohoto nadzemí v textu svědčí pro objektní povahu EL^{““} čili nic. Fakt, že příležitostně jest i *mimo* tyto s $\tau\xi\tau$ uvedené hrobky a skryše počítati s podzemním příslušenstvím EL^{““}, mluví ovšem právě naopak proti objektní povaze jeho. Než ani zbývající $\tau\xi\tau$ nejsou vydatnější. Známe-li z §37d !v[ρ #[jako termín podřazený všeobecnině η[βγ - čímž i pro EL^{““} pokud lze při něm mluvit o objektech, jest dána posice nad niveau ostatní krajiny,- nerozhoduje $\tau\xi\tau$ v otázce: objekt či lokál? pranic ; $\tau\xi\tau$ βωψ etc zůstává pak zcela neutrálním v tom ohledu. Týž závěr má v zápětí úvaha, že $\tau\xi\tau$, ač grammaticky s EL^{““} spojeno, může se trópicky res mlčky vztahovati k takovým objektům v souboru EL^{““} , které stojíce samy o sobě, vskutku vyžadovaly by této konstrukce; v tom případě nalézal by $\tau\xi\tau$ svou žádoucí objektní relaci nikoliv v EL^{““} samotném, nýbrž v jeho objektní determinaci (§44d).

Opakem této scenerie jest konstrukce EL^{““} s λ[; . To pak ještě patrněji vyhýbá se objektní relaci k EL^{““}: Hagar zastihuje posel JHVH ~ψμ !ψ[λ[, zrovna tak táboří Jisraelští ~ψμ[λ[, nikoli pod ~ψρμτ nebo ~ψλψα; Moše stojí nikoli nad „keřem“, nýbrž ~ωθμ λ[. V Betel klade si Jaakob ωψτπαρμ *kámen* , takže *ten* jest nad ním, nikoliv EL BETEL, zrovna jako JHVH nestojí nad ním, nýbrž ~λσ λ[. Jošua mluví o ασκ λ[δψ a u Nineve roste ovšem vůči Jona ωψλ[!ωψθψθ - v obou případech však jest EL^{““} z textu vy-mýceno .

Neutrální, řekněme, jsou dále: $\delta[$; s MORE, BASEANNIM, TABOR – ač jako milníkům dlouhých etap (u Abrahama, Šaule), svědčilo by těmto $\delta[$ rozhodně lépe, aby byly vztahovány k méně nepatrným bodům, než by byla domnělé objekty EL^{““}; totéž platí o $\lambda\chi\alpha$ s MORE (určení polohy *hor* Gerizim a Ebal !), $\exists\rho\delta\mu$ s MEONANIM $\sim\alpha(\text{in})$ s BESAENANIM, $\lambda\omega\mu\mu$ s BEKAIM; jakmile jde však vskutku o vztah k objektu, mizí EL^{““} a nastupuje termín jiný: $\eta\nu\sigma\eta\ \exists\omega\tau\mu$ Ex 3. I konkrétnější v tom ohledu $\lambda\alpha\epsilon$ dává přednost jinému termínu: $\lambda\psi\xi$ Ps 84, není-li samo $\lambda\alpha$ zrovna grammaticky podezřelé jako při BOKIM (Stade §28a). Příznačno jest také, že Debora sedá sice “ $\delta\rho\mu\tau\ \tau\xi\tau$ ale Jisraelští přicházejí $\eta\psi\lambda[$. Ojedinělé $\sim[1$ s MUSSAB vystřídává jen asi $\sim[$ s ŠEKEM, protože následuje v textu $\sim\kappa\omega\beta$.

Zbývající “ β přiklání se ovšem někdy také bezprostředně k EL^{““} ; avšak aequivalenty T a částečně i V za příslušné $\neg\psi\aleph\nu\omega\lambda\psi\alpha$ svědčí netoliko o tom, že M nepřeje si tu výkladu EL^{““} jako objektu, nýbrž o správném jazykovém pocitu *i proti* pojetí a výkladu “ β na vztah k samostatnému objektu, jak je zprostředkuje zvláště PARA LXX a také novější překlady („*bei* den Terebinthen“ K3 Gn 13,18). Jinak, pokud “ β neuniká přímému spojení s EL^{““} (při EMEK, ELA, BAKA), dostavuje se k němu objektní relace v jiném termínu: $\exists\beta\sigma$ při JIR-E, $\#[$ při BEROŠIM. U $\tau\kappa\lambda\omega\beta$ ukazuje v zápětí jdoucí $\sim\beta\exists\ \tau\beta\chi\mu$, že objektní pojetí jest pro EL^{““} aspoň v M vyloučeno tak, jako při $!v[\rho\ \#[-\lambda[-\eta\psi\rho\pi\alpha$ Jer 17,2 cf LXX (§37d) a při $\sim\psi\rho\mu\tau$ rostoucích $\sim\psi\lambda\psi\ \alpha\beta$.

b.

Soubor kultických objektů, zjištěný v některých případech jako příslušenství EL^{““}, doplňují další objekty, stojící v jeho pozadí. Jsou to $\xi\beta\zeta\mu$ a element $\sim\psi\mu$.

O podružnosti $\xi\beta\zeta\mu$ pro charakteristiku EL^{““} přesvědčili jsme se sub f. předešlého odstavce. Potvrzením tamních výsledků jsou známky, jež odstavují oltář i v látce a postupu vypravování do ústraní. Všude totiž, kde vyskytuje se zmínka o $\xi\beta\zeta\mu$, objevuje se na scéně jako *novostavba*. Tak při MORE, JIR-E, ŠALOM, BETEL. Při nejmenším dochází na něj teprve post festum, když již příslušenství EL^{““} vykonalo svou úlohu ve vypravování: tak $\lambda[\beta\eta\ \xi\beta\zeta\mu$ v Ofra a $\xi\beta\zeta$ při BOKIM. Novostavbami jsou ovšem také oltáře, které se stávají přímo nositeli jména EL^{““}. Zjev tento, jenž na pohled protestuje proti odstavení oltáře $\xi\beta\zeta\mu$ do pozadí EL^{““}, vysvětlí se nám v následujícím, příslušném odstavci a *potvrdí* zde zaujaté hledisko vůči tomuto objektu.

Pokud se týče $\sim\psi\mu$, pozastavili jsme se již v §24b nad tím, že odstrčen jest v příslušných oddílech živel, tak přirozený, ano tak nezbytný pro existenci stromů

v subtropickém pásmu sz dějiště. Vzali-li jsme si z toho důvod k pochybnosti o právu konvenčního výkladu EL^{““}, přispívá zde materiální podružnost $\sim\psi\mu$ k uvolnění vztahu k EL^{““} aspoň potud, že lze pro ně rezervovati místo jen v *pozadí* dotyčných lokalit. $\sim\psi\mu$ jest zmíněno toliko příležitostně, mezi *jinými* ještě efekty, jako pohostinský dar u MAMRE, BASEANNIM, jako pouhý předpoklad $\exists\sigma\nu$ lze je konstatovati při BETEL. Kterak se ocitlo v osnově látky o MARA a JARDEN, byvši z pozadí *vysunuto*, poznali jsme v příslušných odstavcích. Nejinak jest také posuzovati $!\psi[\mu$ v EMEK BAKA, kde jest ve službě metonymie (dle běžného výkladu M), sed cf §29b a $\rho\alpha\beta$ v Beeršeba, jež ostatně tak jako $!\psi[\mu$ nemá s EL^{““} přímo co činiti vůbec. Tyto dva případy tvoří již přechod k oněm, kde $\sim\psi\mu$ nabývá objektní konkrétnosti jakožto $\rho\alpha\beta$ při MUSSAB, o němž však dovídáme se jen právem analogie z jiné docela situace, stejnojmenně lokalisované (II.Sm 23 §4c), dále jakožto $\sim\psi\mu$ $\rho\alpha\beta$ Gn 21 a $\sim\psi\mu$ $!\psi[$ Gn 16 při ROI, “ μ $!\psi[$ při ELIM. Lze-li pro poslední případ zaujmouti stanovisko jako výše pro MARA – obě epizody jdou po sobě bezprostředně – shledáváme se při ROI přes význačnou roli tohoto živlu s překvapujícím zjevem, že EL^{““} jest zcela *pominuto* ve *zvláštní* nominaci, věnované termínu $\rho\alpha\beta$ resp $!\psi[$: BEER LACHAJ ROI ! Recepta dle všeho přeje si míti $\sim\psi\mu$ od EL^{““} raději dále než blíž.

c.

Rozmanitost scenerie a rozčleněnost pozadí rozšiřují zorný úhel, v němž dlužno spatřovati kultickou povahu EL^{““}. Bylo by však chybou přezíratí poměrnou spojitost scenerie a sounáležitost komparsů jejích. EL^{““} i svým pozadím zaujímá určitě vymezenou lokalitu, majíc ráz určitého, ne-li geodetického, tedy geografického bodu. Tato povaha jeho vystupuje nejlépe tam, kde v topografickém určení staví se EL^{““} po bok ohraničeným, přece však větším rozlohám jako při IR všeobecně, v ŠEKEM zvláště: EL^{““} jako objekt byl by příliš nepatrným k odlišení od celku města, od užšího k širšímu určení byl by skok příliš veliký; zcela jinak při pojetí EL^{““} jako lokality. Oceniti důležitost místní určitosti a jednoznačnosti měli jsme příležitost zvláště při BEKAİM.

Dále jest zdůrazniti, že *celá* tato lokalita, nevyjímajíc ani pozadí EL^{““}, má ráz *kultický*. Při $\xi\beta\zeta\mu$ je to samozřejmé, ne tak pro $\sim\psi\mu$: nicméně i pro ně jest zjednati v okruhu EL^{““} místo, odpovídající kultickému významu a potřebě tohoto živlu a to pro účely obětní, z nichž právě $\exists\sigma\nu$ jak víme, zasahuje až v samo příslušenství EL^{““}, k $\eta\beta\chi\mu$. Ba, vůči postavení oltáře náleží prvku $\sim\psi\mu$ ta přednost, že řez, který jsme vedli mezi $\xi\beta\zeta\mu$ a EL^{““} jako relativně samostatným kultickým aparátem, neodděluje $\sim\psi\mu$ od EL^{““} tak, jako onen – právě z důvodu nezbytnosti vody k účelům kultickým. A že tedy i tam, kde $\sim\psi\mu$ neobjevuje se

v souvislosti líčení, smíme je *předpokládati* s jistotou, ne-li úplnou, tedy jistě větší, než je dovoleno míti ji v tom směru ohledně oltáře. Rozumí se, že při takovém doplnění pozadí EL^{““} o $\sim\psi\mu$ nevyžaduje se nutně předpokládati existenci přirozeného reservoiru, tedy $\rho\alpha\beta$ nebo $!\psi[$ nýbrž, že zmíněné potřeby ukojiti mohla též jakákoliv umělá nádrž. Lépe tudíž omeziti tyto závěry prostě na živel $\sim\psi\mu$ 1/.

V souhlasu s tímto postavením $\xi\beta\zeta\mu$ a $\sim\psi\mu$ v pozadí EL^{““} lze konstatovati také, že tyto prvky nejsou nijak súčasťné na *determinaci* názvů $\lambda\psi\alpha$ et cons. Z toho důvodu jest nyní upustiti také od možnosti i výkladu MEONENIN z $!\psi[\mu$ jak bylo nadhozeno v §5.

1/ Jak osudným jest naproti tomu nedbati těchto momentův, ukazují závěry Gallovy 95s: „Wie Abraham, das in dem *Baum* verehrte Numen, wie der in der Quelle verehrte Gott Isak .., so wurde auch der im heiligen *Stein* verehrte Jakob zum menschlichen Ahnen des Volkes“. Spojeno s názorem o lokální příslušnosti jednotlivých postav (Abraham-Chebron, Jischak-Beeršeba, Jaakob-Betel), znamená to, že ostatní kultické objekty, pokud se vyskytují na těchto místech, jsou „auf Kosten eines Jahvisten“ etc“ setzen sein“. Nikdo neupírá Gallovi právo míti o sz autorech vlastní mínění. Nemělo by se jim však ubližovati tak, aby svět byl nucen viděti v nich autory bez čtenářův. Takové výtvoř totíž, v nichž by Abraham nedělal ničeho jiného, než sázel stromy, Jischak kopal studně a Jákob svážel kamení, nebyli by četli ani lidé téhož řemesla, ani tenkrát ne, kdyby jinak autoři byli své hrdiny jako bohy oblékali v blankyt posetý hvězdami. Jak by vypadala taková „Ahnengeschichte“, ukazuje Gen 26,18ss, při níž trpělivost dnešního čtenáře nemůže se měřiti s trpělivostí Jischakovou. Antický čtenář měl ovšem při ní jiný požitek: hromadění studní je tu ad hoc vypočítaným litterárním prostředkem k následujícímu, dobře-li vidím, odůvodnění jména Beeršeba .-

3. Korrelát a prostředí.

46.

V náhradu za nedostatek přímých údajů o povaze zjevů, jimž konvence připisuje charakter posvátných stromů, shledáváme se příležitostně s výrazy, jež po stránce postavení ve větě, ano v látce samé nahražují ony zjevy jako rovnocenné a s nimi souznačné-. Tyto koreláty jsou způsobilé k tomu, aby nám ukázaly, jak pohlížela na tyto zjevy Recepta, podrobněji, až kam se odvážila u vyličení a litterárním upotřebení oněch zjevů v mezích, ohraničujících je vůči kultickým místům jako celkům na jedné straně a vůči kultickým objektům jako jednotkám na druhé straně. Analogie, jež nám otevrou k srovnání širší pole sz terminologie kultické, rozhodnou o tom, na kterou stranu jest následovati podání Recepty, abychom se přiblížili historickému stavu věcí. Správnost tohoto směru bude lze kontrolovati na údajích o geografickém *prostředí* dotýčných zjevů, načež bude zaujmouti příslušné stanovisko, *vymezující* konkrétní povahu jejich, zvláště pokud se týče přípustnosti toho neb onoho významu $\lambda\psi\alpha$ et cons.

a.

Při JISRA, NISSI, ŠALOM ztotožňuje EL^{““} zvláštní *nominace*, udělení jména, s objektem $\xi\beta\zeta\mu$. V recipovaném textu potkáváme arcí místo EL^{““} vlastní jméno jhvh. To má však své příčiny, jež vystihnouti snažili jsme se od případu k případu na dotýčných místech popisu. Pro konečný úsudek o významu EL^{““} zaznamenáváme si prozatím ten fakt, že mezi těmito termíny s jménem jhvh tvoří přechod pojem $\lambda\alpha\epsilon$. Co zasluhuje však zde celé pozornosti naší, jest okolnost, že v $\xi\beta\zeta\mu$ stává se korrelátem EL^{““} *objekt* a to docela jeho *pozadí*.

Co se týče poslední anomalie, jest aspoň pro ŠALOM – též u ostatních, jak uvidíme, nebude tomu jinak, jakožto u nominací patrné, že $\xi\beta\zeta\mu$ jest tu středem kultiště, které zaujalo místo, určené jinému *cizímu* kultu. Novostavba oltáře jest adaptací starého kultiště pro zasvěcení kultu jhvh. Za této podmínky přejímá jahvismus EL^{““} jako své kultiště. Litterárním výrazem pro to právě jest *nominace* oltáře termínem $\lambda\psi\alpha$ - $\lambda\alpha$ - $\eta\omega\eta\psi$; vůči dokladům sub 2. uvedeným, nemá tedy tato okolnost, jakožto litterární moment, pražádné průkaznosti proti postavení oltáře v pozadí EL^{““}, nýbrž jest naopak potvrzení jeho. Neboť, právě že oltář přejímá zde úkol kvalifikovati kultické místo, nemůže býti na podiv, povšimneme-li si pojetí Jos 22,10ss o charakteristickém způsobu stavby oltářů jhvh a vezmeme-li v úvahu *centrální* postavení oltáře v kultu hebrejském, jakožto šemitském 1 / . V tomto postavení jeví se tedy oltář na rozdíl od externích kultů rozhodujícím elementem pro určení, kterému božstvu platí kult; kdežto s hlediska všeobecně kultického

(§44f) je to právě oltář, jenž má zapotřebí v tom ohledu bližší designace. Nerozhodnuto ovšem zůstává, zda toto postavení zaujímal oltář v jahvismu od počátku jeho kultického vývoje, či zda jest vlastní teprve pozdějšímu oficiálnímu kultu; zde lze jen konstatovati, že takové postavení má v textech, jež nám nominacemi zprostředkují spojení jeho s EL^{““}, a že *jinak* bylo by sotva bývalo možno zachovati paměť cv sz litteraturě. Jisté zmírnění mezi všeobecným napětím a tímto speciálním (v posledu litterárním) hlediskem přivodilo by, směli-li bychom v připojení ξβζμ k stávajícím kultickým souborům viděti tolik, že λ[β, ηρπα a ~ψμπη αβχ, representované příslušnými objekty (§44 n.6), jako *hypostase* shrnují a vindikují se božstvu jhvh jakožto *bytosti* („usia“).

Z toho všeho stává se nyní také pochopitelnějším, že Recepta *vedle* opačných dokladů sáhla při volbě korrelátu i k jednotlivému *objektu*. Jako důvod toho a zároveň zjištění, že při tom nedopustila se *věcně* nesprávnosti, nebo lépe nepřirozené násilnosti, mohli bychom k předchozímu připojiti ještě, s nejopatrnější výhradou, zřetel k EL^{““} jako souboru kultických objektů. V úvahu přichází tu *obdoba* středového postavení kamenného objektu vůči dřevěným (ηρπα a λσπ), takže ξβζμ by byl per analogiam učiněn středem nového kultiště místo ηβχμ - o *přímém* dosazení oltáře za balvan do *textu*, jak to chtějí někteří vykladači, nemůže býti ovšem řeči (cf Duhm ad Jer 17,1s). Ještě pochopitelnějším byl by postup Recepty, jestliže sáhla k oltáři jako nositeli EL^{““} příslušejících *ritů* ηξνμ ∃σν a ρφθ (cf §37e); že by to nebylo jen pro tyto případy EL^{““}, viděti ještě na τρφθ ρφθμ ξβζμ Ex 30,1.

Pravým opakem jest korrelát ~ωθμ a to při BAKUT, JIR-E, a BETEL, rovněž v *nominaci*. Poslední z nich ulehčuje nám věc docela i tím, že zkracuje proces k EL^{““} na dva stupně λα - λψα, není-li v λα viděti jen jinou orthografii termínu λψα. Výraz λαε božstvo pro celou lokalitu jest při nejmenším zvláštní (cf Holzinger-M ad 1.); ovšem předchází bezprostředně ξβζμ který se objevuje také u JIR-E, takže by v těchto případech šlo o stejné otázky jako při prvním korrelátu. I jeho ovšem dotýká se zvláštnost pojmenování – vztahovati je v původním konceptu k ηβχμ (tak chce Wellhausen ap Holzinger-M ib) znamená pouhé přesunutí problému – takže nezbyvá, než vzíti zvláštnost tu na vědomí a připustiti, že Recepta viděla *možnost* takového pojmenování. Zbývá tedy BAKUT jako přímý doklad, souvztažnosti EL^{““} k ~ωθμ jako term.techn. pro *kultiště*.

To by byl ovšem skrovný počet pro potřebné dedukce, zvláště, když i za ten děkujeme jen versi V. Než ~ωθμ vyskytuje se také jako *věcný* korrelát EL^{““} a jako takový jest ještě průkaznějším pro faktum souvztažnosti. Tak setkáváme se s ní při MORE v ~κπ ~ωθμ k čemuž EL^{““} jest apposicí ! A tu ~ωθμ značí sotva co

jiného než kultiště (§2 n.3). Dále nalézáme je v BETEL Gn 28, u SENE a JARDEN, zde ovšem v podivném přebarvení. Mimo to však lze pozorovati při ROI Gn 21 (je-li text v pořádku cf §17 n.2), JISRA, BETEL Gn 35 a OLAM korrelaci $\sim\omega\theta$, jež jest v posledu s $\sim\omega\theta\mu$ rovnocennou.

b.

Vzhledem k hořejšímu vysvětlení, jak došlo k souvztažnosti s $\xi\beta\zeta\mu$, lze konečně hledati v tomto korrelátu jen obměnu vztahu k $\sim\omega\theta\mu$, jež by bylo pak vlastním a výhradným korrelátem EL^{““}, jakožto výrazu, označujícího *určitou formaci kultiště* v jeho celistvosti. Týmž směrem vedou také stejniny a obdoby tohoto termínu v Receptě.

Jd 7,1 zmiňuje se o $\eta\mu\omega\lambda\alpha$ M2 /. Nrtřeba nikterak ztotožňovati je lokálně s $\eta\rho\omega\mu$! $\omega\lambda\alpha$, abychom nahlédnuli, že pro postavení EL^{““} na jednom stupni s $\eta[\beta\gamma$ poskytuje tento případ závažnou praejudici: $\eta[\beta\gamma$ známe totiž jako termín pro kultiště již z §37d. I.Sm 14,2 22,6 pak objevuje se $\eta[\beta\gamma$ při náležitém pojetí textu (§§34b 25b) v průvodu apposice s RIMMON a EŠEL, tedy náhražky EL^{““} tak jako $\sim\omega\theta\mu$ s MORE Gn 12(sub a.)-

Týž termín jevil se nám dále jako všeobecnina k termínu jinému, ježž konvence právem staví k EL^{““}, byť v pochybném pojetí obou jakožto skutečných stromů, totiž k ! $\nu[\rho$ # $[\text{ resp } \tau\omega\beta[$. Postavení jeho mezi termíny pro celek kultiště vedlo k rozpoznání, že patří k synedochickým termínům, jimiž původně označeny byly toliko jen jednotlivé kultické objekty (§37d cf 44d). Zastupuje-li tedy termín pro celek kultiště, přísluší táž místní potence i EL^{““}, s nímž jde ruku v ruce (Ez 6). Příbuzný jest také termín $\eta N\alpha\Gamma$; , užitý Jes 1,29 65,3 a 66,17 zřejmě o kultišti (cf GB) a ocitají se Jes 1,30 v parallelismu s ELA jakožto ! Γ ; M (cf sub D). Toto pak jest známo ze spojení $\eta\omega\eta\psi$! γ resp $\sim\psi\eta\lambda\alpha$ připomínajícím živě $\sim\psi\eta\lambda\alpha\eta$ $\tau[\gamma\beta$. Jinak ovšem jest toto “ α ! γ v *Receptě* námětem mythologickým, vyjma snad jediné Ez 28,13 3/.

Nejen v důsledku konvence o posvátných stromech, nýbrž z věcných důvodů jest sem řaditi také $\rho[\psi$ (§37e), jako termín pro kultiště. Ve spojení s EL^{““} známo je od GEDOLA jako $\sim\psi\rho\pi\alpha$ “ ψ ; po způsobu EL^{““} jest determinováno v $\eta\mu\omega\lambda\alpha$ “ ψ I.Sm 22,5; podobné pojmenování *místní* vězí asi v $\eta\mu\omega\lambda\alpha$ “ ψ II.Sm 21,19 kde ovšem Recepta chce míti jméno osobní. Že i $\rho[\psi$ má schopnost přizpůsobiti se jako termín umělým formacím kultiště, dokazuje ! $\omega\nu\beta\lambda\eta$ “ ψ $\tau\psi\beta$ jemuž po bok staví se $\sim\psi\rho\pi\alpha$ $\tau\psi\beta$ Ez 27,6 LXX. Jako umělá formace náleželo by sem také hypothetické $\lambda\psi\xi$ z Ps 84,8 (§29b) jako analogie nebo docela synonym $\lambda\psi\alpha$.

Zvláštnost svého druhu jest spojení EMEK HA-ELA. Tu se objevuje EL^{““} v nezvyklém postavení *nominis recti*, jež je tím nápadnější, že *ηλα* nese známky *nominis unitatis* (§42b) 4/ ; v tom ohledu daleko snesitelnějším jest *Ξλμη* “[, *~ψΔιΦιη*; “[, *#Ωρξση*, “[; že však ani tyto konstrukce nelze pokládati za pravidlo, dokazují mnohem četnější složeniny apposičního způsobu *ηκρβ* “[, *⌋!ρσηξ ~ρση τψβ* , *!ωΟλΨα*; , *φπωηψ* , *!ωρβξ* , *λα[ρζψ* , *τωκσ* , *ρωκ[* , *#ψχιθ* . , *~ψαπρ* (při BEKA-IM) a stejnina *ηωεπσ* “[za *Ξλμη* “[. Proti postavení ELA jako determinace *θμ[* svědčí kromě těchto jmen také EMEK HA-BAKA, v němž ovšem objevuje se opět rušivý člen (§29b). Ježto determinant BKI[“] přistupuje mimo to ještě třikrát k EL^{““}, je tím nutnější zaujmouti stanovisko k otázce poměru mezi EMEK a EL^{““}, při EMEK HA-BAKA znovu se vynořivší (ib).

I.Sm 17,2 LXXB – dle mlčení aparátu Swetova také A opp 19 – neví o determinaci (*ηλαη*) ničeho. To nás vedlo §11 k domněnce, že tato determinace dosazena byla sem i do v 19. z 21,10. Tam ovšem našli jsme text fragmentární povahy: *ηλα* doprovázeno jest archeologickou glossou. Vzhledem k pochybnostem vůči spojení EMEK s ELA jest na snadě považovati také toto *ηλα* 21,10 za sekundární, takže zbývalo by zase pouhé *θμ[* jako 17,2 LXX. Plné jméno tábořiště Pelištejských, byť nejisté *מִצְדֵּי פִלִּישְׁתִּים* 1, vyžaduje však nutně determinaci k *θμ[*. Dle toho představuje předloha LXX versi, kde determinace byla *vymýcena* – patrně úmyslně z jistých, nám neznámých důvodů, kdežto M měla před sebou text, v němž nedostatek tento nahrazen z *ηλαη* 21,10 kde LXX kladou ELA jako vlastní jméno, neznajíce tedy členu při něm. Postup jejich na rozdíl od 17,2 (cf TÉS DRYOS 19 opp ÉLA) nasvědčuje, že ELA patřilo v předloze LXX ke *glosse* ^{““}*vg αψη–ηνη* kdežto epexegeše duď k úplnému jménu EMEK X nebo k fragmentu *θμ[*. Důsledkem toho jest reciprocita EL^{““} a EMEK[“], jež činí pochopitelnou účast determinantů BKI[“] cf *Ξλμη* “[a *Ξλμλα* §42c/ a jež potvrzuje rozpoznání EL^{““} jako termínu pro obsáhlejší formaci, než jest pouhý kultický objekt.

Tím ovšem není řečeno, že EMEK i EL^{““} stojí na téměř stupni a že lze je prostě *zaměňovati*, jak tomu při *tchjt btmt*, 19 P, ani ovšem, že *θμ[* náleží tu běžný apelativní význam, stojící v případě reciprocity v přílišném rozporu s EL^{““} jako lokálním termínem. Pokud se toho týče, jest si všimnouti, že dle 17,3 leží mezi oběma tábořišti *מִצְדֵּי* : nelze tedy EMEK X bráti v běžném slova smyslu o celém rozsahu údolní roviny, v níž dle tohoto popisu nepochybně leželo, nýbrž ve smyslu určení užšího způsobu. I tato úvaha dotvrzuje, že k *θμ[* náleží tu proti LXX determinace, naznačující tento zvláštní význam jeho oproti běžnému apelativu. Totéž vymýcení determinace jest asi předpokládati v Jd 7,1 cf 8: tu stojí opět dvě

tábořiště proti sobě. Budde-M ad 1. umísťuje je velmi plausibilně „in oder an der Kisonebene“. 6,33 však, na něž navazuje, mluví o $\lambda\alpha[\rho\zeta\psi\theta\mu[$; toto jest tedy předpokládati také pro fragment $\theta\mu[\beta$ 7,1 jako mínění konceptu. Pak ovšem GIB-AT X ocitá se v podřadí EMEK X jako EL^{““} vůči všeobecnině $\eta[\beta\gamma$ (§37d a Hos 4,13Aa cf b). Vůči EMEK jeví se tedy EL^{““} na druhém stupni podřadnosti. Tak jest posuzovati poměr obou v reciprocitě stejných determinací (BKI[“] etc) i Jes 57,5 při němž měli jsme příležitost vůči repraesentaci EL^{““} oltářem zozpoznati EMEK jako termín pro *milieu* EL^{““} (§29a). Logické pořadí těchto termínů jeví se pak: EMEK pro milieu, GIB-A pro terrain, EL^{““} pro lokál a konečně příslušný objektní termín. Což ilustrují doklady:

EMEK BKI [“]		EL ^{““} “BKI [“]	SUR BKI [“] (II.Sm 5 P §27d)
EMEK X	GIB-AT “RI [“]	EL ^{““} “RI	
EMEK MLK		EL ^{““} “MLK	SUR MLK (Jd 4,5 T §36b).

Jako všeobecné doklady tohoto podřadí jest uvést vedle $\theta\mu[\beta$ “ $\mu\eta$ $\tau[\beta\gamma$ Jd 7 také $\eta\delta\phi\beta$ $\psi\rho\rho\eta$ Jer 17,3jež ukazují, že $\tau[\beta\gamma$ a příbuzné termíny nejsou běžnými appellativy, nýbrž odrážejí se od prostředí $\theta\mu[$, $\eta\delta\phi$ jakožto formace, nejen scenicky náhle a nápadně z něho vystupující, ale také, jak jsme usoudili v §37d, jakožto formace *umělého* původu. Pro souvztažnost $\theta\mu[$ k EL^{““} jest pak uvést $\eta\delta\phi\eta$ # [Dt 20,19s jež zajímavě také tím, že širší pojem podřazuje se grammaticky, jak jsme zvyklí při EL^{““}, takže vede k analogii $\theta\mu[\eta$ $\tau\lambda\alpha$ tedy opaku EMEK HA-ELA .

Přes to všecko i s tím, že spojení EMEK HA-ELA jest z textových důvodů, nahoře vylíčených, považovati pro *ten* ojedinělý případ za sekundární, nelze přece úplně a v zásadě vyloučiti možnost tohoto spojení. K opatrnosti nabádá totiž ! $\omega\lambda\psi\alpha$ “ [v němž sbadno může se totéž spojení ukrývati: §42c, dále $\sim\psi\eta\lambda\alpha\eta$ $\tau[\beta\gamma$ z téhož důvodu; jakožto doklad pro objektní termíny bylo by uvést $\sim\psi\lambda\psi\alpha$ $\rho\alpha\beta$ Jes 15,8 dle Mandelkerna ld[“] q b,r címán ,“ (ld;t qst vel qmchj ; $\sim\psi\lambda\psi\alpha$ vel $\rho\xi\alpha$ Händler ap Dalman). Naproti tomu ovšem bylo by možno a také spíše snesitelně (cf sub d.) $\lrcorner\sim\psi\lambda\eta\lambda\alpha\eta$ $\theta\mu[$ vedle $\sim\psi\eta\lambda\alpha\eta$ $\tau[\beta\gamma$ (cf $\sim\psi\eta\lambda\alpha$ $\rho\eta$ a $\lambda[\beta$ $\tau\omega\mu\beta$) a $\sim\psi\lambda\alpha$ $\rho\alpha\beta$.

V každém případě jest EMEK pojati v počet recipročních termínů konsortia EL^{““} a *nadřaditi* je jako termín příslušného prostředí; že je to v souhlasu s tím, jak látka textů obklopuje EL^{““}, shledáme nyní, když věnujeme pozornost jeho prostředí.

c.

Nejužší kruh svírá se kol EL^{““} v MIKDAŠ a v ŠALLEKET; nejen však hypotetičnost poslední vokalisace, a ojedinělost prvé, nýbrž i přirozený předpoklad jejich, blízkost města a příslušnost k němu, nasvědčuje tomu, že po pravidle jest tento okruh širší. Značný krok z něho jest učiněn tam, kde jako prostředí označuje se nebo předpokládá (případy ty naznačují závorky) *město* nebo jiná *osada* : tak při BAKUT, (MAMRE), MUSSAB, (MEONANIM), BASEANNIM, ŠEKEM, OFRA, JABEŠ(dvakrát), JISRA, ŠALOM, (OLAM), RAMA, (KIKAJON), MIGRON a zcela všeobecně v ES(AŠER BA-)IR. Sem náleží tedy největší počet případů. Jako za všech časů, náleží také v době sz ke každé osadě *kultistě* jako místo zvláště význačné, ne-li centrálního významu. Determinace ELA místními jmény nabývá z tohoto hlediska *věcného* odůvodnění. Kdežto v případě, že by EL^{““} vztahovalo se na jednotlivý kultický objekt, např. posvátný strom, bylo by *vedle* převážně většího počtu pojmenování jiného způsobu přece jen výjimečným a nápadným zjevem. Ani tenkrát, kdybychom takový objekt pokládali za charakteristické plus osady *mimo* oficiální kultistě, a připustili bychom pro sz dobu poměry dnešního Orientu 5/ , nezískáme při EL^{““} takových předpokladů, jež by se mohly měřiti ve *věcné* závažnosti s naznačeným odůvodněním názvosloví ELA a především ne předpoklady, jež by učinily pochopitelným, jak ELA^{““} může býti indexem *dějů*, jež se k němu poutají, a ještě více *litterárního* určení těchto dějů v sz textech. Prvé vysvitne zvláště patrně, až v následujícím odstavci zabývati se budeme kultickou funkcí EL^{““}, toto pak v sledování dalších jevů a hlediska prostředí.

Ještě větší rozšíření prostředí lze konstatovati tam, kde EL[“] vystupuje jako mezní bod *cesty* : MORE, TABOR, ELA, ROI, BETEL, BOKIM, BEROŠIM, ROTEM. Že jednotlivý objekt jest i tu méně vhodnou demarkací (opp Mandelkern sub C), znázorňují zvláště případy MORE a BOKIM. Co však říci, když BESAANANNIM jest mezníkem celých *území*, jako JIR-E jest zprvu určeno jen pojmenováním #ρα potom ovšem dostává se mu prostředí *hory*, jako SENE a DEBORA – a když prostředím ROI (v obou versích), NISSI, ROTEM, ELIM a MARA jest neomezená *poušť* (ρβδμ), u JISRA široké *pole* (ηδφ), vedle ρψ[nebo ρ[ψ při GEDOLA. Lze imputovati čtenářům Recepty, že by se byli dali častovati historkami o dějích, vízích se v tomto prostředí k takovým drobnohledným lokálům, jako jsou posvátné stromy nebo jiné objekty? Pozdější tradice zná arci lokalisovati ještě obskurnější místa (§18a), ale činí tak jen s oporou o *velmi* známé lokality. Zajímavé jest ovšem, také, že právě v episodách z tohoto širšího prostředí ještě nejspíše rýsují se zřetelně kontury příslušných kultických objektů (ROI, ELIM, GEDOLA); nesmíme však zapomínati, že máme před sebou litterární výtvary, jichž předpoklady nedají se ztotožňovati s historickou skutečností: jsou to namnoze *aitiologie*, jež přirozeně musily sáhnouti k situaci a výpravě lokálů mnohem jednodušší, než patřilo ve skutečnosti pod EL^{““} *známým* kultickým

místům. Velmi instruktivním je v tom ohledu lokál BETEL ve své genezi jako pouhé zastávky Jaakobovy s kamenem a imaginárním žebříkem, potom jako oltáře a skutečné svytně (λα τψβ) a , co nejlepšího, v archaickém jménu ρψ[- města (!) LUZ, v němž jsme konstatovali ozvěnu assylového motivu epizody této, ne-li přímo prvek EL^{““} (ULAMMAUS). Za takových okolností redukují se případy ROI, JIR-E, NISSI, BOKIM, event SENE, obdobné BETEL na ony, v nichž EL^{““} jeví se kultištěm, náležejícím určité a známé osadě či městu; jinak lze tu příslušnost k městu nebo místu učiniti pravděpodobnou: jako při MORE (= ~κτ ~ωθμ), BESAANANNIM, TABOR (mezi místními jmény), BEROŠIM (analogie ES-IR), ELIM a MARA (místní jména). V případech zbývajících jest EL^{““} degradováno *ztrátou* determinace (ELA, GEDOLA) nebo termín tento vymýcen *vůbec* (TOMER D., ROTEM, SENE – kdežto KIKAJON, imaginární jako ~λσ v Betel §32c), snese blízkost Nineve – *na důkaz*, že prostý kultický *objekt* není schopen býti nositelem faktického nebo ideového podkladu EL^{““}, nýbrž nanejvýše toliko jeho litterárního profilu, tedy synekdochou.

d.

Určením EL^{““} jako *lokálního termínu* pro *kultiště umělé formace* ocitli jsme se na stanovisku, jež dovoluje se pokusiti o zjištění *konkrétního významu* tohoto termínu.

Vzhledem k umělému uzpůsobení posvátného lokálu, po případě k němu náležejících objektů, bylo by na snadě reklamovati pro basi λψα apelativní hodnotu λψΙα; - architekt. Kunstaussdruck: vorspringender Wandpfeiler, Türpfosten GB,cs. λψαε vel λαε . Kulticky bylo by jeditimováno *výhradným* příslušenstvím ke stavbě chrámové. Ve věci však působí obtíž, že apelativní hodnota jeho mohla by míti nanejvýše vztah k jednotlivému objektu. Ježto však EL^{““} *vůbec* zabralo již synekdochický vztah termínu k příslušným objektům, totiž případnou determinací, tomu účelu sloužící (např. MUSSAB), nezbyvá této eventuality pro λψα et cons.

Další možnost skytá ~λῃψαε - Vorhalle (inkorrekt, ~λῃΩα) GB, rovněž tak jako λψΙα; na stavbu chrámovou a stavby Šelomovy omezené. Sub C.1. pak se přesvědčíme, že výraz ten má větší právo na spojení s λψα et cons než kterýkoli jiný. V ULAMMAUS LXX, dle něhož jest ovšem i ~λωα M připojiti k někdejšímu jménu Betel (§22c) bylo by nám zachováno co nejpřesněji. Rozpor mezi tvarem ~λψα a !ωλα nebyl by tak nepřeklenutelný, jak se jeví graficky a foneticky: !ωλα jest patrně scriptio defectiva – snad úmyslná – za !ωλψα cf Jd 12,12; a jak přechází affirmativ ém (ex ám)v ón , ukazuje ~[οδ.γι vedle !ωO[δ.γι (Br Vergl §111) a Elom... quercus OS 6 pro !ωλψα Gn 36,2 M. Obtížnější však

jest potom doložití tvar a význam, k němuž rekuruje $\lambda\psi\alpha$ a $\eta\lambda\psi\alpha$, když $\lambda\psi\alpha$; jsme vyloučili aspoň v hořejší jeho užití a výkladu v Receptě. Nejjednodušší ovšem by bylo předpokládati takový význam pro $\lambda\psi\alpha$; , který by jej činil způsobilým pro ztotožnění s termínem $\lambda\psi\alpha$; ale to by byl právě jen nedoložený předpoklad. Pevnější oporu najdeme pro $\lambda\psi\alpha$ sub C.1. v jiné formě.

Nelze také pominouti výkladu, jehož se dostalo v novější době $\eta\lambda\alpha$ a $\omega\lambda\alpha$ jako termínům pro posvátné stromy vůbec, při čemž etymon slova hledá se v $\lambda\alpha\epsilon$ - božstvo 6/. Výklad tento nedá se jen tak beze všeho odmítnouti. Objeví-li se nám při ROI jako *korrelát* EL^{““} : $\eta\omega\eta\psi$, I.Sm 10,3 poutníci $\lambda\alpha-\tau\psi\beta \sim \psi\eta\lambda\alpha\eta-\lambda\alpha\epsilon$, jestliže totéž $\eta\omega\eta\psi$ našli jsme jako náhražek EL^{““} v několika pojmenováních, a $\lambda\psi\alpha$ rozpoznali vůbec jako tvar, inklinující k determinaci *hypostasí* božstva, jsou to vesměs příznaky, jež nelze podceňovati, ani kdybychom Receptě resp M přisoudili tu největší volnost v dispoicích vůči textu. Naproti tomu ovšem nechybí také dokladův, že lze v této příčině naléztí výklad, jenž by takovéto zjevy bral v počet a přece odpovídal stavu, v němž jsme zastihli EL^{““} ve většině případův, a který poukazuje jinam než výklad z $\lambda\alpha\epsilon$.

Zde jest vrátiti se k vývodům §42d o lexikální samostatnosti termínu $\lambda\psi\alpha$ vzhledem k zastoupení $\lambda\alpha$ ve vlastních jménech. Tam jsme konstatovali, že $\lambda\alpha$ ve významu „božstvo“ jeví daleko větší affinitu k jménům osobním, než místním; přes to vzali jsme v úvahu jen možnost, že by bylo vyhrazeno toliko jménům osobním, kdežto v jménech místních mohlo by se krýti s $\lambda\psi\alpha$ et cons. Známe-li nyní EL^{““} jako termín pro kultický lokál, lze použití této specialisace k vysvětlení *inversí* EL^{““} a jeho determinace, pokud se dají v sz pojmenováních zjistiti: kdežto místní názvy s EL^{““} jako první složkou představovaly by *kultické jméno* dotyčného místa, případně jen kultiště samo, bylo by v pojmenováních s EL^{““} v druhé složce pokládati za pouhé topografikon. V těchto posledních názvech ještě nejspíše sneslo by se grammaticky i logicky $\lambda\alpha\epsilon$, jak jsme viděli také sub b. při EMEK ELA (pro $\sim\psi\eta\lambda\alpha$ “[?). Táž distinkce měla by místo i v případě, že $\lambda\alpha$ v inversích jest rovno $\lambda\psi\alpha$ et cons (cf $\eta\lambda\alpha\delta\psi$). Mělo-li by však EL^{““} v první složce býti spojováno s $\lambda\alpha\epsilon$, tvoří tato distinkce vůbec *jediné* myslitelné východisko pro nesnáze, že $\lambda\alpha\epsilon$ se stává označením místa; tj. možno toliko v rozlišení od místních jmen topografie, tj. v jménu *hieratickém*, kultickém.

Pro toto užití EL^{““} existuje ve SZ aspoň analogie tak pozoruhodná, jako jest užití $\lambda[\beta$ a $\eta\lambda[\beta$ jako označení *kultiště* či kultického místa, vystupujícího zároveň ve složkách místních jmen (Guthe KBw 61). Známe již $\rho\mu\tau \lambda[\beta$ (§36b), $\tau\psi\rho\beta$ “ β (§42b a n.3) jako korrespondenty ELL^{““}; k nim přistupuje $\omega\text{O}[\mu$. “ β cf

MEONANIM. Neméně zajímavá je pozorovati, že $\lambda[\beta$ participuje tak jako $\lambda\alpha$ na jménech osobních i místních - $\rho\omega[\pi$ “ β Num 25,3.5 jako masculinum oproti lokálu Dt 4,3 – a že mění své postavení ve složeninách podobně - $\sim\psi\rho[\psi$ $\tau\psi\rho\theta$ = $\eta\delta\omega\eta\psi$ $\tau\lambda[\beta$ II.Sm 6,2 (KBw61) = $\lambda[\beta$ $\tau\psi\rho\theta$ Jos 18,14 k čemuž náleželo asi také $\sim\psi\rho[\psi$ $\lambda[\beta$ ač není doloženo. Tyto analogie zprostředkují výklad EL^{““}, shodují se s určením jeho jako lokálního termínu pro kultistě i s příbuzností jeho s $\lambda\alpha\epsilon$: $\lambda\psi\alpha$ resp $\eta\lambda\alpha$ bylo by překládati „bojiště“ 7/.

Ani toto řešení není ovšem prosto obtíží: jako při $\sim\lambda\omega\alpha$ nedostávalo se patřičného protějšku pro $\lambda\psi\alpha$ a $\eta\lambda\alpha$, tak zde zase chybí pro $!\omega\lambda\alpha$; kdežto v místních termínech $[\beta\gamma$ $\eta[\beta\gamma$ $!\omega[\beta\gamma$ (podobně asi při $\eta\mu\rho$) našli jsme přesné tvarové analogie konsortia $\lambda\psi\alpha$, *není* při $\lambda[\beta$ analogie pro třetí tvar. Pro EL^{““} samo bylo by sice k dispozici foinické „alonim“ (vedle „alonut“ Stade GVI I. 45L arcí !), při nejistém předpokladu však zůstalo by tak jako tak, právě jako u $\sim\lambda\omega\alpha$ vůči $\lambda\psi\alpha$ $\eta\lambda\alpha$. Anebo musili bychom se vzdáti *jednotného* řešení pro termíny $\lambda\psi\alpha$ et cons, takže $!\omega\lambda\alpha$ představovalo by termín jisté provenience, což však vzhledem k zjištěné stejnorodosti příslušných zjevů přišlo by velmi za těžko. Ve prospěch výkladu EL^{““} jako samostatného termínu a s $\lambda\alpha\epsilon$ jen v daleko rozvětvené linii příbuzného, dá se uvést ještě okolnost, že Ez 48,15 potkáváme $\eta\mathbf{M}\epsilon\omega$; $\eta\omega\eta\psi$ a Jer 33,16 $\omega\nu\theta\delta\chi$ $\eta\omega\eta\psi$ jako symbolické jména Jerušalemu; navazují-li tato jména, jak pravděpodobno, na faktická pojmenování s prvkem EL^{““} v čele, pak lze mít za to , že teprve v symbolické obměně jejich dostalo se tomuto EL^{““} výkladu z $\lambda\alpha\epsilon$. Text jest ovšem ne obou místech vystaven pochybnostem, nicméně platí tato úvaha při nejmenším o tom, jak pojímala věc tradice M. V žádném případě však nesmí u výkladu EL^{““} býti překročena mez, vytčená hodnotou $\lambda\psi\alpha$ - bojiště, aby bylo možno porozumět zjevům, svědčícím o kultické povaze a funkci těchto formací, v jejich rozmanitosti, kterou poznáme v následujícím.

1/ Lungreen 28 geferuje o poznámce W.Robertson Smith-e, Die Rel. der Sem 143: „dass die bedeutenderen semitischen Religionsformen sich aus dem Baumkultus *nicht* entwickelt haben. Denn der altarkultus nimmt die wichtigste stelle ein, und dieser steht mehr mit dem Tierkul als mit dem Baumkult in Zusammenhang.“

2/ Kdežto EXCELSUS V připojuje se na rozdíl od ILLUSTRIS Gn 12,6 k aequivalentu LXX tamže, dokládá mctkj T (ex ck, - ausschauen Dalman) kombinaci MORE s motivem $\eta\alpha\rho$ (§43a).

3/ V Eden, „zahradě boží“ měl býti král tyrský; jako „strom“ patrně, dle stejné symbolisace Ez 31. Ale co mají se stromy společného drahokamy, jimiž byl „přikryt“, nevím; tím méně, co s píšťalkami a bubny. Něco jiného, když tertium comparationis jest nádherná garderoba a slavnostní liturgie v “α !γ , platící *modle* s lidskou tvářností.

4/ Ani Hieronymus OS 122 není v tomto případě spokojen s konvencí: „legimus uallem Ela, quam Aquila et Theodotion interpretantur uallem quercus.“

5/ „Es gibt heilige Bäume fast in *jedem* Dorfe oder Weiler von Nordsyrien an bis zur Sinaihalbinsel“ Lundgreen 2 dle Curtisse. Jsou-li tyto poměry jen trochu podobné sz, pak nutno se vlastně diviti, že nezanechaly ještě znatelnějších stop ve SZ, než je konvence shledává v domnělých posvátných stromech Recepty. Ve skutečnosti však nelze oboje poměry vůbec srovnávat: či možno doložit, že tyto „posvátné stromy“ dnešního Orientu nesou *jména* toho druhu jako domnělé stromy sz ? Ostatně posvátnost oněch supersticií opředených stromů jest problémem sama o sobě. Schwally Theol.Litt.ztg 1899,356: „...l,at ,l, der (arab)Name irgod eines(!)immergrünen Strau – ches. Die merkwürdige Angabe bei Freytag““ sub qua daemones versari dicantur““ habe ich weder aus den Nationallexikographen noch aus den mir zur Verfügung stehenden Belegen erhärten können“. Cf §47n.1.

6/ Tak zvláště Gall 28; Benzinger HA 316 n.2: „Wie ηλα und !ωλα mit λα-Gott sprachlich zusammenhängt, kann hingestellt bleiben; zufällig ist die Gleichheit der Worte nicht, um so weniger, als ηλα , !ωλα nicht oder nocht zur Bezeichnung eines bestimmten Baumgattung sind, sondern den hlg.Baum als solchen bezeichnen.“

7/ Jazykově byla by to analogie k denominativu ηλααα-schwören, fluchen GB, k čemuž Mandelkern uvádí ruské „božba, božitsja mn hšm Bog.“

4. F u n k c e a p ř i z p ů s o b e n í .

47.

Pokud formace EL““ nejsou jen pouhým lokálním určením, nýbrž ústrojově souvisejí s látkou textů, spadá tato jejich účast bez výjimky do oboru kultického, ať přímo nebo nepřímě, ale vždy zřetelně a jednoznačně. Nazveme-li tuto účast kultickou *funkcí* jejich, jest dále rozeznávat mezi případy, v nichž tato funkce jest

příležitostná, *kausální* a takovými, kde jest rázu stálého a netržitého, tedy *permanentní*. Než i tam, kde není možno sledovati kultické určení EL^{““} až do samé osnovy materiální, jest pozoruhodno, že se *přizpůsobuje*, assimiluje nemnoha jen typům litterárních námětů; takováto litterární nepoddajnost stane se pochopitelnější, upozorujeme-li, že řečená assimilace souvisí zcela úzce s kultickou funkcí EL^{““}. Tím bezpečněji prokázaná kultická povaha jeho odráží se v určitých *rituálních* formách, jež na jedné straně připouští kontrolu jednotlivých funkcí, na druhé straně však činí nutkavějším rozhodnutí o vlastním kultickém mediu, tj. náleží-li konkrétním formám EL^{““} povaha *podnětů* kultu či jen *prostředků* jeho.

a.

Ponejvíce jest EL^{““} místem *theofanie*. Jako *vidění* popsána jest při MORE, MAMRE 3o, ROI 1o, kde theofanický živel vniká do samé determinace motivem $\eta\alpha\rho$ v OfRA(ŠALOM), BETEL, SENE, KIKAJON, ROTEM případně TABOR (§7b) bez průvodního motivu, avšak s udáním viditelných známek přítomnosti božstva. Přejít k *slyšení* tvoří případ BOKIM, kde na visi poukazuje pouhé $\eta\lambda$ načež přejímá manifestaci $\rho\mu\alpha$. Prosté slyšení srozumitelné řeči dokládá vlastně jen NISSI, ale příznačno jest, že i při viděních nezůstává v jmenovaných případech jen při visi, nýbrž že jsou doprovázena slyšením. To může jíti tak daleko, že vise jest v líčení nadobro zanedbána i tam, kde je zachycena determinací, jako při ROI 2o a JIR-E. To souvisí ovšem s litterárním zužitkováním theofanie, jest však podmíněno mimo to i faktickými poměry při EL^{““}. Kromě $\rho\mu\alpha$ velmi zhusta vyskytuje se totiž $\rho\beta\delta$ jako výraz pro manifestaci JHVH a to tak, že nápadně zhusta se mísí v okruh EL^{““} a okolí Debořino; z toho důvodu klonili jsme se dříve již (§§27d 28b 36b) k mínění, že $\rho\beta\delta$ jest pojímáti jako příznačný theofanický motiv a dáti jemu přednost vůči postavě Debořině, jakožto sekundárnímu výtvoru; LXX aspoň jest pro to svým důsledným DEBBORA, poukazujícím k etymologii $\rho\beta\epsilon\delta\iota$. Pak ovšem třeba hledati pro tento motiv nejen litterární, ale také materiální důvod v poměrech EL^{““}, čemuž vyhověno v dalším sub d. Vedle všeobecných theofanických motivů $\eta\alpha\rho$ a $\rho\beta\delta$, jimiž odpovídají determinanty “RI“ a DBR“, lze dále uvést pro visi $\lambda\chi$ při MEONANIM (§5), pro audici $\lambda\omega\theta$ u BEKA-IM, kdežto $\sim\psi\eta\lambda\alpha\tau\tau\xi$ v ŠEKEM jest neutrální(sub e.). Prvé dva případy jsou zároveň doklady, že sz tradice zná také, nesmíšené a nezávislé navzájem vise i audice, a což důležitější, irrationální projevy božstva ve vidění a slyšení. Pravděpodobným kontextem II.Sm 5 (§27c) jest $\lambda\omega\theta$ charakterisováno jako $\psi\kappa\beta$ což vede k dalšímu theofanickému motivu $\eta\kappa\beta$, několikrát doloženému determinantem BKI“, i jinak (ROI §17b). V celku dají se tedy stanoviti $\eta\alpha\rho$ $\rho\beta\delta$ $\eta\kappa\beta$ jako tři theofanické fáse, příznačné formaci EL^{““}.

Okolnosti, za nichž stává se EL^{““} jevištěm theofanie, jsou velmi rozmanité. Povšimnutí zasluhuje, vedle naprosto příležitostného jejich rázu, že dostává se jich výhradně jednotlivcům s výjimkou případu BOKIM, jež však bude mít asi původ v genezi kontextu (cf Budde-M ad 1), protože i theofanie dekalogu jest předem podložena soukromou visí při SENE. Naproti tomu – nehledě k fiktivní theofanii při MEONANIM – lze však konstatovati, že *obsah* theofanie nedotýká se nikdy jen a zcela soukromých záležitostí vyvolence, ani v MAMRE a BETEL ne, ježto sdělení božstva jest diktováno zájmem o budoucnost celého Jisraele („zaslíbení“). V tom jest zaznamenati zase netoliko litterární nutnost, nýbrž dokument o názoru oficiálního kultu, jenž nezná theofanií a s tím souvislých zjevův *soukromých* příčinách – na rozdíl od externích a postranních kultů (cf zákaz „čarodějství“) a proti svědectví, jež vydává také kultické příslušenství EL^{““} (sub d). Významno jest konečně, v které době a v jakém stavu zastihuje theofanie povolané osoby: v noci a ve *snu* ohlašuje se božstvo v BETEL, PENUUEL Gn 32,27, KIKAJON (§32c) a ROTEM (~ωψ ∃ρδ I.Rg 19,4); ve stavu bdělosti jsou podle všeho příjemcové theofanie u NISSI a OFRA, ač obé nenastávají jistě před západem slunce a tím vlastně náleží k theofaniím nočním. Do které doby jest položit *sen* Hagařin při ROI, zůstává nejisto pro nedostatek jakéhokoli příznaku v textu. Tím zajímavější jest narážka: ~ωψη η̇ Gn 18,1 při theofanii v MAMRE, již rozumí LXX jako MESÉMBRAIS, tedy o době, vyhrazené působení tajemných vlivů právě tak jako půlnoc; bez ohledu na to nebylo by snad příliš hledaným vytušiti z této poznámky o chvíli největší malátnosti a nečinnosti Orientálců, že i tato theofanie jest obsahem *snu* Abrahamova. Tato poměrně zhusta vystupující souslednost mezi theofanií a snem, obzvláště nočním, přibližuje tyto případy známému zjevu *inkubace* tak, že lze i tuto charakteristiku theofanií při EL^{““} považovati za doklad, že s EL^{““} jsme na půdě normální *svatyně*, nikoliv v okolí jednotlivého kultického objektu toliko (cf I.Sm 3,3).

Jen ve dvou případech, tedy spíše výjimkou než příležitostně stává se EL^{““} *pohřebištěm*. Jestliže pak skrýše v ŠEKEM konkurruje s ním při EL^{““} týměž objektním podkladem, nebylo by zcela bezprávným považovati tuto výjimečnou funkci za sekundární položku, spadající na řad podzemního příslušenství EL^{““} (§44e) a orientovanou na motivu ηκβ jenž kromě BAKUT doložen jest i bez souvislosti s pohřební funkcí. Zbývající JABEŠ, dvojnásob doložené, nutí zatím k rezervovanosti: jest myslitelné, že první případ jest přebarven, druhý však založen na faktickém stavu věcí, a že dokonce při EL^{““} mají místo i hrob i skrýše ať již vedle sebe nebo po sobě, promiscue. Pokud se týče přiměřenosti vztahu mezi EL^{““} a hrobkou, jest zvláště zdůrazniti, že v obou hořejších případech jest to EL^{““}, jemuž náleží prvenství ve faktickém pořadu věcí: hrob objevuje se jako něco nového při stávajícím již EL^{““}. Tím prokazuje se nepřislušnost *stromu* k lokálně kvalifikovanému zastoupení EL^{““}: nejen v pozdější tradici (§49b), ale vůbec, kde

stojí vedle sebe hrob a strom – i tam, kde s celou jistotou možno mluvíti o nich jako posvátných – jest pořad opačný. 1/.

b.

Kdežto o theofanii a pohřbu při EL^{““} rozhodují – dle sz textů – zvláštní příležitosti, jsou při něm zjistitelné dvě další funkce, k nimž jest EL^{““} pohotově každým okamžikem a pro každého, tedy funkce stálé, permanentní.

Tak vystupuje EL^{““} jako *forum*, a to soukromnoprávní, při OLAM (§24b), TOMER a nepochybně i RAMA, kdežto při MUSSAB jde o záležitosti všeobecně politického, jako při ŠEKEM, MIKDAŠ a MARA kultického. Jako theofanická funkce nalézá výraz v determinantu “RI“, tak tato v “IR“, doloženého v případě posledně jmenovaném (§38b) a patřícím motivu $\eta\rho\psi$ jako manifestační determinace proti symbolisační v $\eta\psi\rho\alpha$. Jak přichází EL^{““} k této funkci? Přirozeně jako posvátný lokál – kultiště bylo zprvu také místním forem (Siegfried KBw 205s). S tím se shoduje, že mezi stavbami Šelomo objevuje se také soudní síň a to bezprostředně *po* $\omega\nu\beta\lambda\eta\rho[\psi\tau\psi\beta$, jehož příbuznost k EL^{““} a kultická povaha jsou víc než pravděpodobny (§37e a n.1); běřeme-li toto seřazení nejen po stránce významu budov, ale také polohy jejich, ukáže se, že toto forum leželo vzhledem k dominujícímu chrámu *níže*, po případě také *níže* vzhledem k “ $\lambda\eta$ “ $\psi\tau\psi\beta$ jako kultišti; v tom řídily se patrně i tyto stavby obecnou zvyklostí, jež forum při EL^{““} orientuje, jak víme, místním určením $\tau\xi\tau$. V nejkrajnějším případě však lze považovati toto $\tau\xi\tau$ za naznačení autorisace soudního jednání *se strany božstva* a dotyčné svatyně, a tak zužitkovati je jako doklad příslušnosti fora k EL^{““} jakožto kultišti. Jen zdánlivou výjimku tvoří případy, kdy nalézáme sz forum při městské bráně. Jako práh domu, tak i vchod do města, *brána*, jest v antickém světě posvátné povahy; že se mohla docela i výslovně kultickou, nahlédneme, sledujeme-li při EL^{““} položení jeho vůči městu (ŠEKEM etc a Jer 19,2.11 vůbec), a máme-li na paměti, že EL^{““} nemusí nutně býti *centrální* svatyní toho kterého města. Rovnice $\omega\lambda\alpha=\sim\psi\lambda\alpha$ (§46d) jest pak případnou sounáležitostí EL^{““} jako fora vyjádřena co nejkonkrétněji; sz dokladem bylo by navržené pojetí ŠALLEKET. Ježto pak brána po pravidle tvoří větší komplex (Siegfried KBw 677) nemůže ani tento případ býti oporou pojetí EL^{““} jako o sobě stojícího objektu, tím méně jako stromu.

Na tomtéž případě možno sledovati vnitřní souvislost jednotlivých funkcí: funguje-li ŠALLEKET nejpravděpodobněji jako *asyl* (15b§), jest přirozeno odvoditi to z funkce jeho jakožto fora, na ni poukazuje umístění v bráně. Útočištná povaha EL^{““} vůbec souvisí s náboženským podkladem antického práva: vyhledáním asylu ocitá se hrdelní pře u nejvyšší odvolací instance, božstva, v jehož autoritě děje se mlčky každé soudní jednání, po případě instance, hned po božstvu jdoucí (panovník), cf při GEDOLA. Právní zápletky jest ještě velmi znatelná při

ROI, BETEL. JIR-E, patří-li sem, jest ovšem v dnešním textu vypraveno zvláštními okolnostmi; nicméně je zajímavé, že oběti dětí jsou v SZ dosvědčeny jako *obranný* akt, jenž činí město a obyvatele jeho nedotknutelnými: II.Rg 3,27. Odtud vysvětlitelno také, že asylová funkce EL^{““} vztahuje se místy i na poměry válečné: BASEANNIM, GEDOLA, ŠALLEKET a případně EMEK ELA. Právní podmíněnost asylové funkce dokazuje nejlépe případ GEDOLA se svými analogiemi I.Rg 1,50 2,28(§12b): za jistých okolností může se státi ochrana EL^{““} illusorní a ono samo býti místem *exekuce* : tak vedle GEDOLA přihází se u BASEANNIM a ELA, případně také MUSSAB(Jd 9,5 §4a cf §22e OS ad v.lvz), že EL^{““} přichází ve styk s nepohřbenými mrtvolami. Pro

Jes 1,30 umožnilo by to řešení ηψλ[τωΟλβ, v. ηλα v parallelismu s ηλ !ψα ⌋~ψξ~ψρπα ηΝεΓ; cf 5,25 kde Perles ap GB ad v. emenduje totéž τλβν ve spojení s ~ψρηη 2/. Zákaz Dt 21,23 svědčil by zase o někdejší *opačné* praxi: prostřednictvím Gal 3,13 (ψΩλτε ~ψηηλα τλλθ Dt + #[η λ[Delitzsch) dá se pak vésti vývojová linie od EL^{““} až ke křížům Golgoty. Samozřejmě nemůže posice λ[s ηλα resp #[rozhodovati o povaze EL^{““} jako pouhého objektu – právě #[známe jako objektní repraesentaci lokálů EL^{““}; nepřiměřenost stromu k asylové funkci EL^{““} dokumentuje pak nejlépe případ GEDOLA 3/. Prvek λχ při KIKAJON a ROTEM V nemá se stromem rovněž co činiti, a jest jen metonymickým výrazem pro asylovou funkci EL^{““}(§32n.3 37e), tak jako u NISSI motiv ησκ kterým i tato funkce byla by zachycena v determinaci případného EL KESE (σ,κ,=ξσκ GB ad v.cf ρττσμ λα Jes 45,15.)

c.

Nemnoho pestřejší, než roztrídění kultických funkcí, jsou možnosti, v nichž pohybuje se litterární *přizpůsobení* EL^{““}. Jako *stanice* vystupuje v BETEL, ELA, BAKA, ELIM a možná také BEROŠIM; *stanovištěm* jsou BASEANNIM, JISRA a JARDEN. Vojenským *nástupišťem* jeví se EMEK ELA I.Sm 17 jakož i RIMMON; kdežto EMEK ELA I.Sm 21 a ES IR předpokládají zcela všeobecně blízkost *bojiště*. Pouhou *demarkační* veličinou jest BESAANANIM.

V těchto případech není kultická funkce dotyčného EL^{““} patrna ze samé souvislosti líčení, ač např. u všech jmenovaných stanic jest kultická povaha jejich zvlášť průhledná. Jetliže však MORE objevuje se jednou jako demarkace, podruhé jako *kultická* stanice s theofanií, a toutéž kultickou funkcí obmyšleno jest stanoviště MAMRE, ukládá to nezbytně pátrati po tom, zda jest jaká souvislost mezi litterárním přizpůsobením EL^{““} a jeho kultickými funkcemi. Dostatečný podklad pro takové vyšetření skytají ony případy, kdy oba tyto momenty dají se u jednoho a téhož zjevu sledovati vedle sebe.

Jako MAMRE honosí se theofanií také stanoviště OFRA(ŠALOM); OLAM, TOMER a MIKDAŠ jsou zároveň fora, poslední ryze kultické. Forem stávají se stanice ŠEKEM a MARA, místem theofanie BOKIM a SENE, snad i TABOR. Jako asyl úmyslně volené stanice KIKAJON a ROTEM jsou způsobilé také pro theofanii. Jednoznačněji už náleží nástupišťům MEONANIM, NISSI a BEKA-IM theofanie, ač při NISSI mísí se moment útočištný a pro RAMA jest příznačná scenerie fora (I.Sm 22,6Bb). Pro BASEANNIM, EMEK ELA I.Sm 21 a GEDOLA, vesměs v blízkosti bojiště, je vyhrazena funkce asyly. Táž funkce přísluší patrně *mlčky* každému stanovišti – BASEANNIM jest např. výslovně stanovištěm v dosahu bojiště. Volba stanoviště při EL^{““} jest právě *podmíněna* očekáváním, že numen locale bude trvalou ochranou obyvatelům toho místa. Proto lze pochopiti, že v dotyčné látce běže se ohled jen na funkci theofanickou a forensní, ty ovšem rovněž zcela úzce souvisí s potřebami stanoviště: obyvatelům jeho záleželo na tom zajisté, aby měli po ruce božstvo jako rádce a autoritu v důležitých i všedních záležitostech. Jakmile zmizí při lokalitě znak stálého bydliště, a ona se stává pouhou stanicí, již objevuje se také ve své útočištné funkci (KIKAJON, ROTEM). Že pro nástupišť jest charakteristickou funkcí theofanie, jest právě tak přirozené, jako vyznačení bojiště lokály EL^{““} jakožto asyly: v nástupišti jest zapotřebí pokynů božstva o podmínkách zdaru (NISSI), případně o vhodném okamžiku zahájení boje (BEKA-IM), pro raněné a přemožené pak třeba v blízkosti bojiště záchranné stanice. Tyto spojitosti opravňují, abychom bez rozpaků přisoudili příslušné kultické funkce i takovým lokálům EL^{““}, u nichž lze přímo zjistiti jen druh litterárního přizpůsobení, a všeobecně považovati toto přizpůsobení za *podmíněno* určitou kultickou funkcí. Závislost tuto dokládá velmi názorně případ BAKUT: jen poslední věci Debořiny opodstatňují v *dnešním* textu uvedení tohoto lokálu jako stanice Jaakobovy.

d.

Již sám sebou dosti omezený okruh kultické služebnosti EL^{““} koncentruje se na konec v jedné základní kultické funkci, jíž jest *theofanie*, vyznačující mezi ostatními funkcemi největší počet lokálů. Sub b. viděli jsme totiž, že útočištná povaha EL^{““} vyplývá dle své podstaty a důsledků (případná exekuce) z forensní jeho funkce. Než i ta má patrný svůj základ ve funkci theofanické, poněvadž forum vyžaduje ve starověku netoliko formální záruky v božské autorisaci soudního výroku, nýbrž namnoze také materiální, věcné opory jeho: za jistých okolností nutno přenechati rozhodnutí přímo projevu božstva samého (cf zkvetnutí „prutu Aharonova“ a jiné „boží soudy“). Pro funkci pohřebiště dalo by se uvéstí pojetí I.Rg 13,31s(v episodě ELA !) jako doklad, že je to služebnost odvozená z asylové povahy EL^{““}. Brzy však uvidíme, že hrob a theofanie patří k sobě v jisté době bezprostředně.

Zjednodušení kultické funkce EL^{““} na základní faktum theofanie souhlasí jen s homogenitou zjevů $\lambda\psi\alpha$ et cons po stránce názvosloví (A.1.) i tvarosloví (B.1.2). Jest nyní vyšetřiti, jak se jeví poměr této základní funkce k jednotlivým úkazům, jichž lokálním souborem (B.3) jest EL^{““}. V §43a a zde sub a. zjistili jsme trojí druh theofanie, vyznačující EL^{““} střídavě: jsou dány motivy $\eta\alpha\rho$ - $\eta\kappa\beta$ - $\rho\beta\delta$. Vyhledáme-li k těmto theofanickým typům příslušné ri *tuální* formy, ukáže se, že typy ty zcela odpovídají objektnímu souboru EL^{““}, totiž, že každý z nich váže se na *určitý* prvek tohoto kultického útvaru a k němu příslušných zjevů.

$\eta\alpha\rho$ odnáší se patrně k světelným nebo optickým úkazům, jichž hmotným podkladem jest *oheň*, známý z příslušenství EL^{““} (§37f 44b) jako vysloveně theofanický živel (SENE, OFRA cf JIR-E). Příslušnou rituální formou jest ovšem $\rho\phi\theta$, platící hypostasím $\sim\psi\mu\pi\eta\alpha\beta\chi$ a objektní repraesentací *sošek* 4/.

$\eta\kappa\beta$ vede prostřednictvím BAKUT v okruh kultu na pohřebišti. U hrobu obvyklé *dary* na pokrmech a nápojích pro duše zemřelých objevují se současně také při *balvanu*, svědectvím hypostasi $\lambda[\beta$ a charakteristickými rity $\eta\xi\nu\mu$ a $\exists\sigma\nu$ (cf OFRA, BETEL).

$\rho\beta\delta$ náleží pak přirozeně k úkonu *vaticinia* s obléhnutým $\delta\omega\pi\alpha$ jehož nositelem jest *kůlec*, po pravidle zastupující hypostasi $\eta\rho\pi\alpha$. V důsledku toho jest determinaci DEBORA tím spíše počítati k manifestačnímu typu (sub a.).

Přes to, že tyto theofanické motivy vystupují zároveň jako determinanty, lze je sotva považovati za genuinní termini technici pro manifestace božstva za uvedených rituálních podmínek. Účast jejich na jmenné determinaci EL^{““} zabraňuje ovšem pokládati je šmahem za přizpůsobení pozdějším pojmům o theofanii, podporuje však právě pojetí jejich jakožto – sit venia verbo – zanthropomorfisování úkazů theofanických: tyto motivy jsou výrazem *subjektivní* stránky theofanie a zároveň jejího *praktického* ztlumočení. Původní termíny, vyznačující theofanické úkazy *objektivně*, zachovaly se v determinaci jen ojediněle a byly vyloučeny z litterárního využití, jakmile tento druh kultu začal býti proskrubován. Stopu jejich zanechala Recepta aspoň v

II.Rg 21,6=II.Ch 33,6 kde po výčtu kultických objektů následuje popis kultu: $\text{וְעִנִּין וְנִחַשׁ וְעָשָׂה אֱוִב וְיִדְעֻנִּים}$. Vollers ap GB uvádí $!v[$ v souvislost s $!v\exists[\exists$ -Gewölk GB, což jest nejpřirozenější, jenže lze při tom sotva mysliti na věštění „aus den Formen der Wolken“ (cf §5), nýbrž na oblaka obětního, zvláště kaditelného dýmu, jakož $!v\exists[\exists$ užito jest po většině o oblaku theofanickém; zvláště líčení Jes 6,4 (arci s $!w\exists[\exists$) svědčí pro tento manifestace božstva. V $!v[$ bude tedy spatřovati objektivní termín k $\eta\alpha\rho$ a bližší charakteristiku ritu $\rho\phi\theta$, pokud slouží projevům božstva, a v tom směru vyložití také determinaci MEONANIM.

$\varpi \xi \nu$ řadí se k témuž theofanickému motivu prostřednictvím známého $!\tau\varpi\xi\nu$ při čemž ovšem jsme dnes v úplné nejistotě o konkrétním uzpůsobení mantiky tohoto druhu. $\beta\omega\alpha$ patří ovšem k hrobce, kdežto $\psi\nu[\delta\psi$ zbývá jako intelektuální komplement k $\rho\beta\delta$ pro liturgii s $\delta\omega\pi\alpha$.

K těmto rituálním efektům náležely by patrně také charakteristické *affekty*: ρβδ theofanie nebo věštby nalézají výraz v exstatické nebo aspoň povznesené mluvě *písně* – cf דְּבִירֵי-שִׁיר .. יְבוּרָה ! Jd 5,12 – takže o olateraci ~ψρψωβ II.Sm 6,5 lze říci, že se v blízkosti δωπα aspoň věci držela. ηκβ vystupuje pak nejen jako theofanický motiv, nýbrž také jako ritus, což zvláště patrné při BOKIM. Konečně pak k ηαρ předpokládajícímu zrakové dojmy, jest přibrati theatrální prvky kultu, jako různé posuny a hlavně kultický *tanec*, namnoze kolem oltáře, vlastně kolem planoucího ohně pořádaný, tedy γξ Ps 118,27 a θξφ II.Sm 6 (Ehrlich ad Gn 21,9 „Kunststücke machen“). V tomto směru bylo by asi možno nalézt ještě mnohé souvislosti a sounáležitosti: uvedené postačuje však zde k průkazu, že obě, distinkce kultických objektů v příslušenství k EL^{““} jakož i odvození kultických funkcí jeho z theofanie jako funkce základní, jest oprávněno, poněvadž v souhlasu vzájemném.

e.

Zbývá otázka, v jakém *stupni* jest lokálům EL^{""} přiřknouti jejich kultickou povahu, jinými slovy, zda formace tyto jsou přímým *sujetem* (podnětem) kultu, či toliko jeho prostředkem. Nesmí nás mýlití případy, kdy text referuje o instalaci kultu na dotyčném místě a kdy lokál, případně jeho kultický objekt mohl býti by zcela přirozeně považovány za kultický podnět: takové podání jest jakožto aitiologie samo sobě účelem, prostředkem litterární tendence, a nevysvětluje tedy, co hledáme, totiž faktický význam EL^{""} v kultu historické doby sz, selhávající kromě toho v případech, kde EL^{""} objevuje se mimo aitiologii, docela.

Orientaci umožní nám opět zřetel k základní funkci, k theofanii; zjistíme, zda a v jaké míře lpí manifestace božstva na *konkretech* formace EL⁴⁴, seznáme zajisté nejzřetelněji, jsou-li jednotlivé objekty podnětem kultu, resp pokud se týče rituální stránky předmětem jeho, jakožto případné materialisace božstva.

Rozpoznávše v EL^{““} kultický lokál po výtce, svatyni, mohli jsme vysvětliti theofanickou funkci jeho poukazem na obyčej inkubace. V jedné associační řadě s inkubačním spánkem stojí však představa o smrti jako svého druhu spánku – tak ve všech primitivnějších kultech. Za předpokladu příslušenství hrobu k EL^{““} jest na snadě počítati v inkubaci se *stykem* ducha, od těla kultorova se oddělivšího ve spánku, s duchem, dlícím vždy v blízkosti pohřbeného těla. Tím by byla dána souvislost theofanie s kultem předků, klassickou ilustrací pak příběh Šaulův v Endor. Ježto však hrob právě při EL^{““} jeví jen slabé účastenství, a podzemní kult

při těchto lokálech je zcela samostatně doložen 5/, nelze tuto souvislost považovati za jedinou možnost k vysvětlení příslušných zjevů.

Kultický aparát v *nadzemí* a patřičné rity také vyžadují samostatného podložení theofanií. Kdybychom nakrásně mohli ještě nyní – po tolika opačných příznacích – počítati s kultickým významem skutečných stromů nebo jiných *přírodních* objektů (kámen, pramen) pro EL^{““}, protestovala by proti tomu theofanická funkce jeho co nejhlasitěji: dotyčné přírodní objekty prostě nejsou způsobilé k takové službě. Fysiognomie jejich jest něco tak *všedního* a stálého, že nelze porozuměti, jak by mohly býti nositeli tak kasuálních a *příležitostných* dat, jakých vyžaduje theofanie a nejen ta, nýbrž i obyčejná mantika. Právě např. „věčná zeleň“, jež primitivu byla známkou božských sil v stromu ztajených, diskvalifikovala takové stromy pro řečené kultické účely svou jednotvárností. Jakmile začal kult *vědomě* pracovati s theofanií a vůbec manifestacemi božstva, přestává někdejší význam přírodních objektů jako podnětů kultu a eo ipso i jako předmětů kultu. *Suchá* „hůl Aharonova“ musí zkvést, aby *příroda* mohla míti jakousi účast na projevu božstva.

Tímto markantním, ač výjmečným příkladem přesunuje se otázka kvalifikace na *umělé* objekty: jsou *ty* snad, *jakožto* objekty, vlastními původci theofanických zjevů a tedy hodny uctívání? Otázka tím nutkavější, že nejen všeobecné $\#[\beta \lambda \alpha \omega$ Hos 4,12 nýbrž i jako objekt lokalisované $\#[-$ v stereotypu “ $\rho \# [“ \kappa “ \tau$, MARA, JARDEN – staví před nás umělé, vysloveně kultické objekty, EL^{““} zvláště charakterisující. Rovněž, ať jde o miniaturní prostředky mantiky (Hos 4 v pravděpodobném výkladu Siegfriedově KBw 397.527, MARA, JARDEN v podání Recepty) nebo o značnější objekty (“ $\rho \# [\lambda \kappa$) , lze konstatovati, že nutně přistupuje k nim ještě jedno *cizorodé* datum, má-li u nich býti řeči o manifestaci božstva. Při oněch jest to určité namířený vrh($\exists \lambda \omega$) , u těchto rozmanité momenty. Na příklad: v Betel objevují se $\sim \psi \delta \rho \psi \omega \sim \psi \lambda [$ “ $\alpha \psi \kappa \alpha \lambda \mu$ (§22d); z mimobiblických svědectví patří sem případ, §44n.1 uvedený („sobald sich *zeigen* wird“ – tedy nové datum !) jako doklad pro kůlec; podobně bylo patrně třeba takového data u sošek. Pro balvan jest uvážiti, že $\sim \psi \nu \mu \xi$ pokud je správný výklad „sluneční sloupy“, nemohou samy o sobě vlastniti této charakteristiky, mají-li míti vztah k *manifestaci* solárního božstva, nýbrž toliko vzhledem k optickým nebo tepelným *účinkům* slunce na tyto objekty; jinak nutno vzdáti se snahy o pochopení, proč a jak přišly právě tyto balvany k takovému pojmenování a charakteristice.

Z těchto ukázek i z povahy věci vyplývá dále, že řečené datum musí býti jako nositel theofanie povahy veskrze *nevypočitatelné*, pokud se týče jeho kvantity a momentu, v němž nastupuje manifestační účín. Sub d. seznali jsme $\omega \alpha \varepsilon$ jako theofanický živel zvlášť výrazný; protože to není objekt, nýbrž právě živel, byl by oheň nejbliže po ruce jako hledané datum. Než přes své volné spojení s EL^{““} jest oheň na konec přece jen konkrétním příslušenstvím EL^{““} a to aspoň do jisté míry (v

mantice) regulace schopným. Mimo to byli bychom nuceni vzít zřetel také na ostatní, antice známé „živly“, především $\sim\psi\mu$, jež při EL^{““} není přece bez úlohy. Konečně získali bychom v $\omega\alpha\epsilon$ vysvětlení jen pro theofanický typ $\eta\alpha\rho$ a tím pozbyli jednotnosti, nutné při zjištění theofanického podnětu; i v polytheismu a polydaimonismu jest přece *podstata* božského jedné a téže kvality, u všech bytostí Olympu, a tudíž jednotný jest také jí odpovídající manifestační princip. Nicméně jest to právě oheň v příslušenství EL^{““}, jenž ze všech ostatních kontext nejvíce se blíží a nejzřetelněji vede k hledanému datu a principu. Týž jde totiž jako theofanický živel ruku v ruce s $\xi;\Omega\rho$, místy docela *po* něm (Ez 19,12 Jona 4,8 §37f). Jestliže theofanie v OFRA zastihne Gid-ona zrovna na mlatě, větru co nejvíce vystaveném (Socin KBw 132), jest to jistě pozoruhodné, ale přesvědčujícím dokladem o souvislosti ohně a větru v theofanii, doložené Acta 2, jest theofanie I.Rg 19,11s s následujícím po sobě $\eta\lambda\delta\gamma \xi\omega\rho$, $\psi\epsilon\tau$, $\omega\alpha$ a $\eta\lambda\delta\gamma \xi\omega\rho$, manifestace tato jest lokalisována na Chorebu, jenž hostí SENE s theofanií v ohni. Postavení $\omega[\rho$ mezi theofanickými živly rázu $\xi\omega\rho$ usnadňuje také porozumění onomu $\sim\psi\eta\lambda\alpha \tau\tau\xi$ při ŠEKEM jako zjevu téže kategorie. Všeobecně pak vzato, vyhovuje $\xi\omega\rho$ jako vlastní theofanické datum netoliko výše zmíněnému požadavku nezávislosti od lidského zasáhnutí,(cf Jch 3,8), nýbrž také je v souladu s charakterem $\eta\omega\eta\psi$, který povětšinou považuje se nyní za božstvo vichru (tak referuje Gall 19n. 4; cf Wellhausen ap GB 288: „er fährt duch die Lüfte, er *weht*, vgl hv, Luftraum“). Zároveň jest $\xi\omega\rho$ způsobilé jako jednotící princip theofanický, hodící se ke všem typům theofanie a jevíc jakožto datum ohebnost vůči rozmanitým jevovým podmínkám těchto typů. Při $\eta\alpha\rho$ s ritem $\rho\phi\theta$ jest manifestačním datem nepochybně pohyb obláček obětního dýmu (!v[) vystaveného vanutí větru – právě při MEONANIM předpokládá se *pohyb stínů* ($\lambda\chi$). Motiv $\eta\kappa\beta$ s všeobecninou $\lambda\omega\theta$ (BEKA-IM) jsou přirozenými průvodci $\xi\omega\rho$ (cf výše I.Rg 19), jenž promptně se dostavuje k #[Hos 4,12B(ovšem jako $\sim\psi\nu\omega\nu\zeta$ “ ρ ”), aniž proto nezbytně potřebí stromů, jak dokazuje balvan v BETEL a kolosy Memnonovy. Pokud sluší dále míti ohled na možnou souvislost $\eta\kappa\beta$ s kultem na pohřebištích, zprostředkuje i tu spojení s $\xi\omega\rho$: animae defunctorum - $\omega\pi\nu$ cf Gn 35,18 I.Rg 17,31, v jihoarab. přecházející pomalu na mrtvolu samu, ano i náhrobek (GB 508). Co konečně inspiruje netoliko proroky sz, ale i nositele $\delta\omega\pi\alpha$ k mluvení $\neg\eta\omega\eta\psi\aleph \rho\beta\delta$, jest zase jen $\xi\omega\rho$ sc $\sim\psi\eta\lambda\alpha$.

Zjištěním tohoto jednotícího data, heterogenního a externího vzhledem k aparátu EL⁴⁴ a podkládajícího theofanii jakožto základní jeho kultickou funkci, určena jest pro tyto formace kultická povaha *media*, prostředku kultu. Tj. ovšem *více*, než připouští např. Lundgreen 25ss, klada si otázku: „Sind die heiligen Bäume

bloss Kultus *ort* ?“ a zodpovídá ji 42s kladně a to i pro ηρπα (!); než pojetí EL““ jako pouhých kultických *scén* jest cele pochybeno: jakmile přiřknuta EL““ kvalifikace kultického místa, jest porušen princip nejen prorockého universalismu, jež by celému vývoji sz kultu rád zachoval Lundgreen, nýbrž i nomistického centralismu, jenž pořadatele Recepty vedl k revisi kultického významu EL““ až k zkrácení na pouhá *památná* místa, což bylo oproti onomu pojetí aspoň důsledné. Naproti tomu rozpoznání mediální povahy EL““ uvádí na pravou míru pojetí domnělých, takto označených posvátných stromů, případně jiných requisit jakožto vlastních *podnětů* a tím i *předmětů* kultu (§14, ca.Gall), pojetí to, jež podkládajíc sz kultu v době historické motivy kultů přírodních, ne-li fetišismu, ukáže se v následujícím prostým anachronismem.

1/ Schumacher ZDPV IX 206: „Man findet die butmi (pistacia, terebinthus) oft vereinzelt mitten im Felde das *Grab* irgend eines muslim oder Heiligen beschattend. Sie erhält *dann* den *Zunamen* faqiri (arme), ist *hiedurch* vor jedem Frevel gefeit und kann unbeheiligt ein hohes Alter erreichen; kein Muslime wird es wagen einen Ast zu brechen oder auch nur das dürre Reis zu entfernen.“ Tak tomu i na celém světě: stromy sázejí se u hrobů a na hřbitovech, ne, aby naopak pro hroby byly vyhledávány stromy – jak by dotyčné sz zprávy sdělovaly, kdyby EL““ mělo označovati stromy. Co však jest rovněž tak všeobecně pozorovati, jest zvyk pohrbívati v nejbližším okolí svatyně nebo chrámu – od II.Ch 34 (§44e) až k našim hřbitovům i z posledního století ještě. Cf také §1b.

2/ Kultickou povahu ηλβν resp τλβν dokládá zvláště Jer 16,18 kde mu GB rozumí jako "übertragen v.den Götzen“, cf také Jes 26,19 (!~ψ απρ #ρα) Jer 9,21 (ηδφη). Vzhledem k možnosti nablút (cf KBw o symbolu Aštoret 46 54) bylo by hořejší pojetí (nbélá) ovšem jen eventualitou.

3/ Pertold, Budhistické pohádky 66 n.28(Světová knihovna č.798) poznamenává o božstvech stromových v lidovém podání indickém: „Každá vesnice má svůj posvátný strom. Vedle toho uvádějí se neobyčejně veliké nebo vzrůstem podivuhodné stromy (např. Ficus religiosa) jako *útočiště* pro ty, kdo hledají pomoci ... Zvláštní *znamení* (*korouhev*) označuje posvátný strom, sídlo duše zpřátelené s lidmi, k níž modlí se potomstvo i o jmění, která také dává hlasem orakula. Božstva stromová dostávají ... dary (sa.:bali)“. Zde by tedy i stromům skutečným náležela povaha asylů. Než prameny tohoto faktu nejsou udány a tu je třeba, jak víme z n.1 náležité opatrnosti, tím spíše, že ani tyto stromy neobejdou se bez zvláštního označení! Jak snadno mohly býti vztahy zaměněny a jak z vlastního symbolu božstva mohla se státi věc vedlejší, ukazuje právě SZ. V žádném případě

nejsme vázáni ohledem na doklady z tohoto, poněvadž indogermánského, okruhu náboženských představ.

4/ Má-li pravdu Siegfried KBw 535 v sdělení, „das selbständige Rauchopfer trat zuerst bei den asiatischen Gestirngottheiten auf und drang mit diesen in Palästina ein“, pak nemá váhy zpráva Lundgreenova 2 „In eine Türkendorfe Nordsyriens befindet sich sine uralte heilige Eiche. Man verbrennt ihr Weihrauch und bringt ihr Opfer dar. Da kein Heiligengrab dort ist, verehrt man offenbar den Baum selbst.“ Jde v tom případě asi o týž úkaz, který zaznamenává SOzomenos o dubu Abrahamově (§3a n.1).

5/ Cf také Siegfried KBw 228: „Die eig.Grabkammer hatte sinen Vorraum, in dem auch die Totenkulte und Geisterbefragungen stattfanden. Jes 8,19 29,4 65,4“. Z prvního a zvláště posledního citátu vysvitá však právě, že mantika *nebyla* omezena na kult mrtvých, nýbrž brala se svými vlastními, byť do jisté míry paralelními cestami. „Při svých *modlách* nocují“ K pro נְצִירִים M SPELAIOS LXX= P I(ap Ki) vystihuje tuto samostatnost obzvláště.